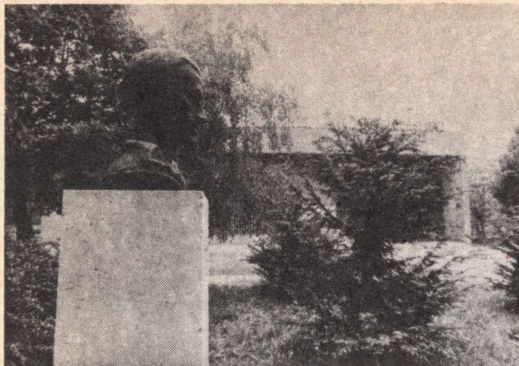

'87 | 7

Könnyvtáros

A csepeli fiókkönyvtár

A VII. kerületi főkönyvtár

(Révész András felvételei)

**Képek az FSZEK hálózatából
Cikkünket lásd a 391. oldalon**

A IX. kerületi főkönyvtár

TARTALOM

Bereczky László	Így állt össze a júliusi szám	379
Katsányi Sándor	„Nem lehetséges, de mégis kell!” Könyvtárosok a változó világban	381
Mándy Gábor	Vendég(munkás) voltam Amerikában	385
	Lapozgató	390, 432
Vajda Kornél	Új utak keresése a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban (<i>Fórum</i>)	391
	Olvastam	399, 400, 414
Teveli Mihályné	Műszaki fejlesztés – visszafejlesztett vállalati szakkönyvtárakkal?	402

ISKOLA ÉS KÖNYVTÁR

	Megelevenedett statisztikák (<i>A. R.</i>)	405
Vita Zsigmond	Egy nagyenyedi diák olvasói fejlődése a húszas években... ..és mai budapesti gimnazisták vallomása olvasási szokásaikról (Lengyel András, Kenyeres László, Baumann Eszter, Tercsák Tamás)	406 409
Dr. Fülöp Géza	A könyvtáros- és informatikusképzés Magyarországon	416
	Kérdezz – felelek	419
	Magyar–brit könyvtárosképzési szeminárium (<i>F. G.</i>)	420

HOLMI

425

LÁTÓKÖR

Sonnevend Péter	Jegyzetlapok kubai könyvtárakról	426
Lécesné Mesterházi-Nagy Márta	Látogatás a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság Nemzeti Könyvtárában	429
	Rados Gusztáv emlékkiállítás a BME könyvtárában (<i>L. I.</i>)	431
Ecsery Elemér	Deák György (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	433
Zircz Péter	Könyvtári kiadványokról – más szemmel (<i>Könyvtári kiadványok</i>)	434

SAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK

439

A lapunk e számában közölt grafikák Deák György alkotásai

Из содержания

- Шандор Катяни*: Профессиональный облик библиотекаря нашего времени – и возможности (381);
Габор Манди: Опыт одного венгерского библиотекаря в одной публичной библиотеке в США (385);
Корнел Вайда: Эксперименты по составлению выбора нового типа при открытом доступе в сети будапештской Столичной библиотеки им. Эрвина Сабо (391);
Геца Фюлен: Венгеро–Британский семинар по вопросам подготовки библиотекарей в г. Будапеште в апреле 1987 г. (Отчет) (416).

From the contents

- Sándor Katsányi*: Professional profile of the librarian of our age, and the possibilities (381);
Gábor Mándy: Professional experiences of a Hungarian librarian in a public library of the USA (385);
Kornél Vajda: Experiments on developing a novel free access book supply in the Budapest Szabó Ervin Library (391);
Géza Fülöp: Hungarian–British seminar on librarians' training, Budapest, April, 1987 (A report) (416).

Aus dem Inhalt

- Sándor Katsányi*: Fachliches Antlitz des Bibliothekars unserer Zeit und die Möglichkeiten (381);
Gábor Mándy: Die fachlichen Erfahrungen eines ungarischen Bibliothekars in einer allgemeinbildenden Bibliothek der USA (385);
Kornél Vajda: Versuche zur Gestaltung eines Buchangebotes auf Freihand im Netze der Budapester Ervin Szabó Bibliothek (391);
Géza Fülöp: Ungarisches-britisches Seminar über die Ausbildung der Bibliothekaren in Budapest, April 1987 (Bericht) (416).

Cikkeink szerzői

Bereczky László, a Könyvtáros főszerkesztője; *Baumann Eszter*, a budapesti Móricz Zsigmond gimnázium tanulója; *Ecsery Elemér*, a Magyar Nemzeti Galéria művészettörténésze; *dr. Fülöp Géza*, egyetemi docens, az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének vezetője; *Katsányi Sándor*, az FSZEK osztályvezetője; *Kenyeres László*, a budapesti Móricz Zsigmond gimnázium tanulója; *Lécsné Mesterházi-Nagy Márta*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatóhelyettese; *Lengyel András*, a budapesti Móricz Zsigmond gimnázium tanulója; *Mándy Gábor*, az OSZK munkatársa; *Sonnevend Péter*, az OSZK fősztályvezetője; *Tercsák Tamás*, a budapesti Móricz Zsigmond gimnázium tanulója; *Teveli Mihályné*, az Ipari Informatikai Központ munkatársa; *Vajda Kornél*, a Könyvtáros munkatársa; *Vita Zsigmond*, erdélyi irodalomtörténész; *Zircz Péter*, az OSZK ny. főigazgató-helyettese.

Főszerkesztő: **Bereczky László**

A szerkesztőség címe: 1054 Budapest, Alkotmány u. 4. III. 11.

Telefon: 113-793

Kiadja a **Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat**

1906 Budapest, Lenin krt. 9–11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (877808/09)

Petőfi Nyomda – 87/70031 Kecskemét, 1987

Felelős vezető: **Birkás Béla** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkiadó postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest V., József nádor tér 1.–1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H–1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

Így állt össze a júliusi szám

Mire ez a szám az olvasókhoz kerül, nyár lesz (ebben reménykedünk most a májusi zimankóban), s a nyár a könyvtárosok számára is a regenerálódás időszaka, amely sokaknak az édes semmittevést, egy sosem nyugvó kisebbségnek pedig a munkára készülődést jelenti. Ez utóbbiaknak kívánunk gondolatmuniciót nyújtani lapunk e számának írásaival. Közülük jó néhány olyan kérdéseket feszeget, amelyek minden gondolkodó honi könyvtárost izgatnak, amelyek „benne vannak a levegőben”.

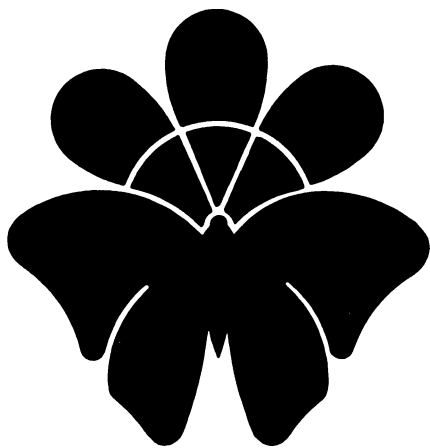
Nap mint nap látjuk, tapasztaljuk, hogy vajúdik a szakma, valamelyik irányba el akar mozdulni a holtpontról. Teszi ezt azért is, mert az egész országban hasonló akaratot érez feszülni, s tudja, hogy ez az átalakítás, váltás nélküle nem lehet teljes, s teszi önös érdekből is, visszaszerzendő az idők során elvesztett presztizsét.

Katsányi Sándor kitűnő (és szép!) esszéjében fennhangon hirdeti, hogy szükséges és elodázhatatlan a magyar könyvtárügy alapkérdéseinek megoldása. Őszinte vizsgálódása eredményeképpen rámutat helyzetünk feloldhatatlannak látszó ellentmondásaira, de végkövetkeztetése mégsem pesszimista. „Paradoxonra csak paradoxonnal válaszolhatunk: ilyen pozícióban a szakmai regenerálódást megoldani nem lehetséges, de mégis kell. Nincs más kiút.” Izgatottan és kíváncsian várjuk, hogy a magyar könyvtarostársadalom, amely eddig az adódó kisebb-nagyobb lehetőségeket is elszalasztotta, vajon most meg tud-e birkózni a lehetetlennel.

Az „amerikás” *Mándy Gábor* egy pennsylvaniai kisváros (mintegy százezer lakossal) könyvtárának tevékenységéről számol be. Egy hónapot szánt rá „maszek” idejéből, hogy díjazás nélküli, önkéntes munkásként belülről ismerje meg egy USA-beli közművelődési

könyvtár belső életét. (Hasonlatosan *Nagy Péter*hez, minden oroszok cárijához, aki nem átalott ácsként dolgozni egy holland hajóépítő műhelyben, hogy a munkamozdulatok ellesésén túl tapasztalatokat szerezzen egy „modern” üzem működéséről is.) „Furcsa érzés volt egy kis időre belecsöppenni a jövőbe. Igen, a saját jövőnkbe. Mert... a tájékoztatásügy fejlődése mégiscsak hasonló utat látszik követni Nyugaton és Keleten egyaránt.” Így summázza véleményét a látottakról, és javasolja – ha többre most nem telik – legalább néhány világszínvonalú könyvtár felállítását, mivel „nem mindegy, hogy ebbe az igencsak egyirányú jövőbe mekkora késéssel érkezünk meg”.

Már hallok is e javaslatra a „józan ész” földhözragadt ellenvetéseit: „Pont most? Hol van erre pénz?” Igen, pont most, mert az utolsó órában vagyunk. Tenni kell, ha nem akarjuk, hogy „elmenjen a vonat”. Ami pedig a pénzt illeti, állítom, hogy van pénz ebben az országban. Gondoljuk csak meg: a közelmúltban jó pár millió forint került arra, hogy egy vidéki színházat néhány vállalkozó szellemű művész vadabbnál vadabb „kísérletekkel”, öncélú blódlivel tönkretégen – csak birják most az új vezetők visszaédesgetni az elriasztott közönséget. Vagy olvassuk el a *Mozgó Világ* májusi számában a *Leforrázott szírmok* című szociográfiát, amely egy szabolcsi állami gazdaság vezetőségének százmilliók tékozlását meséli el. De szakterületünkhöz közelebbi példákkal is bizonyíthatnám, igenis van itt pénz. Csak a nyomorult könyvtárakra nincs? Nem hiszem!... Most csak abban bízunk, hogy *Mándy Gábor* lesújtó és „provokatív” kijelentése – *Egyetlen korszerű könyvtárunk sincs!* – vitára ingerli olvasóinkat, olyan vitára, amelyik tisztázhatná, mit is kell ma korszerű könyvtáron érteni.

Vajda Kornél riportja egy olyan kezdeményezésről ad hírt, amelyre a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szánta el magát, s amelyhez alig kell a fent említett országos hiánycikkből, a pénzből. Az FSZEK – elszórt kezdeményezések után – a könyvtári ellátás alapelvevé emelte az új típusú közművelődési könyvtár modelljét, megteremtve a *családi* (teljes állományát tematikusan elrendező) és az ún. *kétfedeles* (a családi részlegen kívül egy „normál” B típusú könyvtár szolgáltatásait is nyújtani képes részleggel rendelkező) könyvtárak egységes rendszerét. A rendszer működésének zavartalanságát központi szolgáltatások hivatottak biztosítani. Ennek az új – még nem teljesen kikristályosodott – modellnek eddigi tapasztalatait igyekszik összegezni a cikk, felsorakoztatva a mellette és ellene szóló érveket.

Az FSZEK kezdeményezését nem kíséri a szakma egyértelmű ovációja. Sokan vannak a kételkedők, sokan az ellendrukkerek. Persze a szakma alapvető gondjait a családi vagy a többfedeles könyvtár aligha fogja megoldani. De valami végre mozdul. Nem bánnánk, ha a cikk vitát kavarna, szívesen helyt adunk minden ezzel a kísérettel kapcsolatos véleménynek. (Szeretnénk megjegyezni, hogy a „kétfedeles, többfedeles könyvtár” kifejezést nem tartjuk szerencsésnek, de így került be a szakmai köztudatba. Bizakodunk, hogy a remélt vita során e kifejezés helyett is találunk kifejezőbbet, és főleg magyarosabbat.)

Az eddig felemlgetett írások a közművelődési könyvtárak szemszögéből világitottak rá a

magyar könyvtárügy gondjaira. Gondolhatnánk, természetes, hogy napjainkban, amikor a gazdaság termékszerkezetének átalakulása van napirenden, amikor az ország legfőbb gondja a felzárkózás a termelés világszínvonalához, kevesebb hangsúly esik a közművelődésre (benne az eléggé el nem ítéltető, értéket nem termelő szórakozásra), a közművelődésen belül a közkönyvtárakra, hiszen az anyagi és szellemi erőforrásokat elsősorban a gazdasági élet fejlődését szolgáló szakmai információ áramoltatására kell fordítani... Ezzel szemben mit olvasunk *Teveli Mihályné* cikkében? Azt olvassuk döbbenet, hogy az ipari szakkönyvtárak zömében „léépülés-leépítés tapasztalható, mind a technikai, mind a személyi feltételek terén”. Meghökkenítő, hogy könyvtárosoknak, informatikusoknak kell figyelmeztetniök a gazdaság, az értékesítés szakembereit, irányítóit arra, hogy műszaki fejlesztés nélkül nem képzelhető el hatékonyság, jövedelmezőség, piacképesség; műszaki fejlesztés pedig lehetetlen széles körű műszaki tájékozottság, s az azt biztosító információs tevékenység nélkül.

A szakma egyik legnagyobb gondját teszi szóvá cikkében *Fülöp Géza*: a magyar könyvtár- és tájékoztatásügy egyetemet végzett szakember-igényének alig egytizedét tudja kielégíteni az ELTE az évente végző tíz-tizenöt könyvtár szakos egyetemi hallgatóval. A szerző higgadtan érvel, nem keres bűnbakot, nem kutatja, mi az oka a nagymérvű lemaradásnak, de a tényszámok szikár egybevetése mindennél meggyőzőbben mutatja, mekkora felelősség hárul a képzés vonatkozásában is a könyvtárpolitika, s közvetlen áttétellel a művelődés- és tájékoztatásügy irányítóira.

Gondokról, követendő irányokról esett szó ebben a bevezetőben, s ezeket „ragozzák”, árnyalják a szám írásai is. Nem újdonság. A könyvtári sajtóban, értekezleteken már évek óta ez a nóta járja. A könyvtárosok tátogatják a szájukat, mint az éhes fiókák, nagyobb, finomabb falatokat várva a fenntartó, felnevelő társadalomtól, miközben állandóan bizonyítgatják, hogy meghálálják, kamatostul visszadják – ha nagyok lesznek. Az ember néha csodálkozik, meddig illetik még magukat, mint a kelleetlen lány. Hogy nem unják el a világba kiáltani keserveiket, javaslaikat, mikor olyan gyér a visszhang... Végezetül: kellemes nyaralást, jó pihenést, a további kiabálásokhoz kellő erő gyűjtését kívánja minden magyar könyvtárosnak – a szerkesztőség nevében:

Bereczky László

„Nem lehetséges, de mégis kell!”

Könyvtárosok a változó világban

„Csalás nélkül szétélni...”
(József Attila)

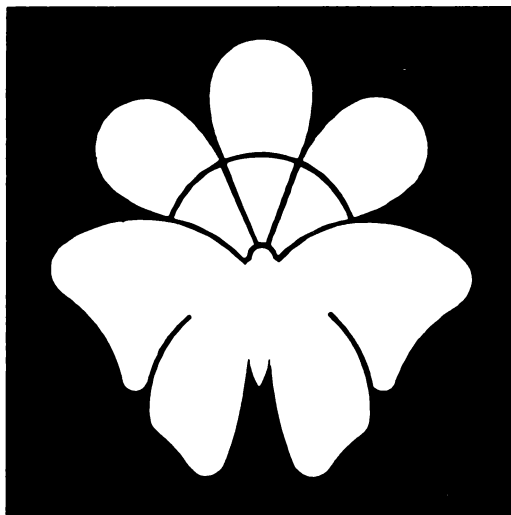
A súlyos alapkérdéseket olykor a könnyűnek tűnő gyakorlati feladatok hozzák felszínre. Jól példázza ezt az a külföldi értekezlet, melyet az NSZK könyvtárosai hívtak össze, hogy a video könyvtári meghonosításának mikéntjét megvitatassák. Meghívták a tanácskozássra (irigylésre méltó gyakorlat!) azoknak a külföldi országoknak a képviselőit is, ahol a könyvtári video-gyűjtésnek már érett tapasztalatai vannak. A beszámolók és a viták részletesen olvashatók a *Buch und Bibliothek* című folyóiratban; miniket itt és most nem a részletek érdekelnek, hanem azok a magatartásmódok, melyekkel az európai könyvtárosok egy korjelenségre választolnak.

Az első válasz: semmi alku a Gonosszal! A video szennyhullámainak áradásával együtt az olvasás pozíciói Európa közepén is gyöngülnek, s a könyvtár hivatása mégiscsak az olvasási kultúra védelme. Igaz, hogy ennek az árral szemben úszó magatartásnak kiszámítható következménye a közkönyvtár látogatottságának csökkenése, ezt az árat azonban vállalnunk kell (mondják e felfogás hívei), ha válszunk: *értékmegőrzés*. A helyzet aggasztó ugyan, de történetnek csodák. Megfigyelték, hogy a fiatalok egy kis csoportja megcsömörlötten a zajos tömegkultúrától a klasszikus versek csendes olvasásához menekült. Csepp a tengerben, de hátha a fordulat kezdetét jelzi.

Lehet, hogy véletlen, és nem ez jellemzi az angol könyvtárügyet, de a tanácskozás angol vendégei a médiumközvetítők kemény üzleti ringjébe való beállást javasolták. A széplelkű félrehúzóda oda vezet, hogy elveink lesznek ugyan, de nem lesz mit a könyvtár polcaira tennünk. Saját példájuk bizonyítja: ha a köz-

könyvtár nagyvonalúan, vagyis gazdag és a használó számára is vonzó állománnyal lép az üzleti videokölcsönzők közé, anyagilag is megállja a helyét, képessé válik önerőből gyűjteményei megújítására, s lesz anyagi ereje saját művelődési elveinek érvényesítésére, például az értékes művek jutányos árú kölcsönzésére is. A jelszó: *lépést tartani!* Ez az egyetlen mód, hogy a könyvtár a jövőben egyáltalán jelen lehessen a társadalomban.

Az angolok merkantilista álláspontjától eltérő utat javasoltak a tanácskozás skandináv résztvevői. A profi médiumterjesztőkkel való rivalizálás biztos vereség, reménytelen és céltalan vállalkozás, mondták, de járhatatlan az egyoldalú könyvkultusz hagyományos útja is. A kommersz tömegkultúra helyett a könyvtáraknak a helyi kis közösségek kultúráját kell szolgálniuk, mert ezek jelentik korunkban az egészséges alternatívát, ezek a társadalom jövő

fejlődésének csirái. A lakóhelyi közösségeket, műkedvelő csoportokat, környezetvédő egyesületeket, amatőr helytörténészeket, egyszerűen: a sajátosan helyi kultúra műhelyeit kell támogatni a közművelődési könyvtárnak videóműhelyével, helyi felvételek gyűjtésével. Egyfajta radikálisan *újragondolt közművelődési programot* fogalmaztak meg északi kollégáink a könyvtári video kapcsán.

És végül – de most már elszakadva a tanácskozás jegyzőkönyvének mondataitól – emlékezzünk meg egy meg nem nevezett, de nagyon is jelen levő csoportról, magatartásmódról: a minden irányzattal egy kicsit egyetértőről. Ők azok, akik egyaránt szeretnék megvalósítani a könyvtárak értékőrző hivatását, a tömegeket (és a tömegigényt) kiszolgáló funkcióját és nevelő szerepét is, ezért egyik irányban sem tesznek határozott lépést, semmiről le nem mondva óvakodnak minden radikális változtatástól, minden egyértelmű prioritás kimondásától. Úgy vélik, apró lépések is elegendők a változó időkkel való lépéstartáshoz. *Mindent úgy, mint eddig, csak mindent kicsivel jobban.*

„A múlt szövőszéke”

Időzzünk el kissé a „mindent úgy, mint eddig...” magatartás gyökereinél. Ez a jelmondatát tömörült világkép hú tükre egy időszaknak (és itt most már hazai vizekre evezünk), amikor a könyvtárosok összhangot érezhettek saját szolgáltatásaik és a társadalom igényei, szakmai törekvéseik és a társadalom mozgásiránya között. Növekedtek a mutatószámok: növekedett az iskolázottak, az olvasni akarók aránya, a könyvtárakban pedig a beiratkozók száma. A társadalom – úgy tűnt – azzal is kifejezte a könyvtári munka megbecsülését, hogy a könyvtári dolgozók számát évről évre magasabbra emelte, szinte évtizedenként megduplázta. A jóleső harmónia könnyen szül illúziókat. A közművelődési könyvtárosok a társadalomhoz fűződő viszonyukat kölcsönös tiszteletre épülőnek érezhették, magukat pedig a társadalom megbecsült, fontos tagjainak. Annál is inkább, mert ez a fontosság gyakran megfogalmazódott konferenciákon és kézikönyvekben, katedrákon és vezércikkekben. Gyakrabban, mint a kemény szakmai önismertetre való buzdítás.

Mindezek után természetesen sokkhatásként érte a szakmai közérzetet, mikor tárgyla-

gos vizsgálatok kimutatták, hogy a közvélemény presztízsertékelése mélyen a társadalmi átlag alá helyezi a könyvtárosi munkát (ezt *Kolosi Tamás* felméréséből tudjuk), és a javak elosztásában kifejeződő társadalmi ítélet szintén hasonló (ezt bizonyítják *Szabó Ferenc* mérései). A figyelmesebb elemzés azt is kimutatta, hogy a könyvtári létszámnövelés jó ideje a bérfejlesztés tartós visszafogása árán történik. Tehát mégse lennének fontosak a társadalomnak? Nehezen magyarázható ellentmondás feszült a szép elvek és a gyakorlat valósága közé.

„Am ott kívül a magyarázat...”

Sokáig arra lehetett gondolni: itt valami félreértés történt. A társadalom megfélemlített egy fontos csoportról, ezért szólni kell neki: tessék a hibát korrigálni. Szóltunk is. Érdemes fellapozni visszamenőleg a könyvtárügy legnyomatékosabb dokumentumait, az országos konferenciák ajánlásait. 1971: „Sürgős intézkedést kíván a könyvtárosok és tájékoztatók életkörülményeinek javítása. Minden késedelem gyorsíthatja a szakma legjobb erőinek elvándorlását, s ezáltal károsan befolyásolja a szolgáltatások színvonalának emelését.” 1980: „A 70-es évek elejétől a szakemberellátás mennyiségét tekintve szakmokkal kifejezhetően rosszabbodott.” 1986, OKT előterjesztés: „Javítani kell a könyvtárakban dolgozók jövedelmi viszonyait, gondoskodni kell arról, hogy a lehetséges eszközök révén (tömegkommunikáció, könyvtári propaganda) a pálya érdemi sajátosságait ismerje meg a társadalom minden tagja.”

Mindezek, s a még tetszés szerint sorolható nyilatkozatok mögött az a hit áll, hogy szólni kell, s majd kapunk; kérjetelek s adatik. Az évezredes bölcsesség természetesen igaz, kérni kell. Csakhogy az eredmény kétséges, mivel az okok összetettebbek. A könyvtári szakma jelenlegi presztízvesztése (ez itt a meghatározó) széles medrű társadalmi folyamat része. Az ésszerű és hatékony gazdaságra törekvés velejárójaként (gazdasági kényszerhelyzetektől is sarkallva) az élet minden területén szükségszerűen felértékelődnek a közvetlen gyakorlati szükséglet kielégítő tevékenységek, képességek. A felértékelődésből következik, hogy más, hagyományos humán jellegű tevékenységek és képességek viszont hátrább kerülnek az értékek rendjében. Ebből fakad sok egyéb mellett a szépirodalom olvasásának országos tévesz-

tése is. S mindez természetesen érvényes a foglalkozások megítélésének értékrendjére is: a gyakorlati igényt kielégítő szolgáltatások és szakmák felértékelődéséből törvényszerűen következik, hogy más szakmák, köztük a korábban hagyományosan humán tekintéllyel bírók is hátrább kerülnek a hierarchiában. Elég itt példaként a pedagógusok problémáira utalnunk.

Alapvető (és a könyvtárosok által is kívánatosnak tartott) folyamatok következtében rétegződött át a társadalom értékrendszere. Illúziók és régi legendák szembeállíthatók ezzel, de aligha vezetnek messzire. Nemigen van más út, mint e keretek között újból megtalálni helyünket és szerepünket a változó társadalomban.

„A legenda oda...”

Vagy mégis lenne más út? A régi tekintély restaurálását kívánók gyakran emlegetik a „tudós könyvtáros” egykori presztízsét, megbecsült helyét. Igaz: a könyvtáros környezete valaha tudósnek látta, akit a társadalom korábban jutalomképpen, később büntetésből helyezett a könyvespolcok közé. Ez utóbbi kategóriába tartoznak, akik egyes korszakok agresszívvé váló uralkodó eszméi elől menekültek a könyvtár békéjébe.

Az eszmék agresszivitása megszélidült, s a kutatói munka keretétől Nyugaton az egyetemek, Keleten a kutatóintézetek a könyvtáraknál kedvezőbb feltételeket kínálnak. Az elvett könyvtárakba helyezett kutatói státusok vagy csoportok jelenléte sem másít az alaphelyezeten. Bár a „tudományos könyvtárak” (ti. az annak minősítettek) száma nálunk szüntelenül gyarapszik, a „tudós könyvtárosoké” annál kevésbé. Aligha fogják a könyvtár társadalmi képét módosítani.

Bár merőben más világ színpadáról lépett elő és másféle talapzaton állt, mint tudós kollégája, nem kevésbé eleven a közművelődési könyvtárosok körében a „népművelő” könyvtáros legendává szépített alakja. Talapzatát a szerep adta, mely az ötvenes évek elején direkt politikai agitációt, később kulturális-irodalmi nevelőmunkát írt elő számára. Tudjuk, hogy az „elvárás” mesterségesen felcsigázott volt, a szerep irreálisra növelt. A hierarchia, melyben a könyvtáros nevelésre váró olvasói fölé emelkedett, többnyire csak a képzeletben létezett, ámde mégis elég volt ahhoz, hogy elképzeltjét

szakmai tudattal vértette fel, sőt hamis illúziókba is ringassa, szerepét a valóságosnál fontosabbnak láttassa vele. Hosszú évtizedeknek kellett eltelnük, míg a könyvtáros és olvasó egyenrangú partneri kapcsolata legalább elvben polgárjogot nyert a hierarchikusan képzelt nevelő-nevelt viszonytalán szemben, s míg a szakmai önismeret elfújta az illúziók ködét.

„Hát miféle...?”

Sok szót vesztegettünk arra, ami *nem* jellemzi ma a könyvtárosságot, ideje körüljárunk: mi jellemzi? Hát miféle szakma ez?

Már a legbanálisabb kérdésnél megakadunk: értelmiségi szakma-e vajon? Művelőinek valamivel több mint a fele diplomás (a másik oldalról nézve viszont: csaknem a fele nem az), tehát a határon lebeg. A határhelyzet már önmagában is bizonytalanná teszi helyét, de a bizonytalansághoz még más is hozzájárul. Korunkban a diplomás inflálódásának vagyunk tanúi, szűnőben van az éles cezúra a diplomás és nem diplomás foglalkozások között. A könyvtári munkakörök többsége középszintű szellemi munka, tehát éppen a diplomás és a nem diplomás mezőny találkozásánál helyezkedik el. Nem véletlen, hogy a mi szakmánk az, ahol a diploma követelmény-számai felbolyhosodnak, lásd az utólagos államvizsgát, a szakkollégiummal szerezhető képzettséget.

De napjainkban a társadalom szemében mintha nem is ez lenne a foglalkozások megmérettetésének igazi alapja. Mint ahogyan a tudományok között már korábban elkülönültek a „kemények” és a „lágyak”, a szakmák terén is szétválnak a tárgyyszerű szakismeretet követelő, közvetlen kockázatot vagy erőbedobást kívánó „kemény szakmák” és az áttételesebb követelményeket támasztó, kevesebb tárgyismeretet és több emberi odaadást, humanumot igénylő, többnyire nők által művelt „lágy szakmák”. Az angol-magyar könyvtárosképzési konferencián angol vendégeink kifejtették, hogy szeretnék a szakmai karaktert keményebb veretűvé tenni, az egyetemi könyvtárosképzés ezért a filológiai tanszékcsoporthoz átkerül a menedzseri tanszékhez. Nálunk ennek a folyamatnak nagyon sok hátráltatója van; a könyvtárosi tevékenység nagy része és különösen a közművelődési könyvtárosság ma még valószínűleg „lágyabb”, mint lényege s talán lehetősége szerint is lennie kel-

lene. Ennek társadalmi következményei közismertek.

Rázzuk meg még egyszer a szakmák kaleidoszkópját, hogy helyünket más nézőpontból is kijelölhessük. A foglalkozásokat szociológiailag leíró szakirodalomban gyakran találkozunk a bevett (professzionális) és a félig bevett, technikai (fél-professzionális) szakmák megkülönböztetésével. Mindkettőre jellemző, hogy normatív előírásaik vannak: hogyan kell végezni, és kik, milyen képzettséggel végezhetik a munkát, ám csak a bevett szakmáknak van meg a társadalmi tekintélyük és súlyuk ahhoz, hogy normáikat maradéktalanul érvényre is juttassák. Például elképzelhetetlen a képesítés nélküli orvos vagy jogász, mert e foglalkozások az idők során bevett szakmákká váltak. A könyvtárosság viszont a félig bevett szakmák sorába tartozik: normái vannak, de ezek érvényesítéséhez ereje csak részben.

★

Egy szakmai vita alakjainak rajzával kezdődött gondolatmenetünk, hogy a változó világban helyet és feladatot kereső könyvtárosok egyes típusainak arcéle markáns legyen, hogy a visszavonulni kívánók és az újrarendezni akaró tábora elkülönüljön.

Régen volt ilyen erős a visszavonulásra, sőt kivonulásra csábító erők nyomása. A „kertész leszek, fát nevelek” életérzése, az egyértelműen tiszta értékekhez való visszavonulás vágya

az értékvesztés, a tömegizlés és a közvetítői szerepek elbizonytalanodásának korszakában a közművelődési könyvtárosokban is munkál. Nem kisebb ennél a megszokott mechanizmusok kényelmének, a megszokott munkakörök langymelegének csábítása. Másfél évtizede Nagy Attila lerajzolta a könyvtárosokkal pályájuk elképzelt ívét: a vonalak ritmikusan hullámoztak. Merre hajlanának ma?

A változó világ kihívásaira a szakmai szolgáltatások újrarendezésével és újrarendezésével adható válasznak kemény akadályai vannak. A legkeményebb: ehhez jól koncentrált szellemi tőke és eszközrendszer kell, de féltő, hogy a szétmorzsolódásra és a célirányos koncentráció hiányára több példát látunk, mint az ellenkezőjére. A társadalom a dinamikus, vállalkozó kedvű könyvtári szakemberek szolgáltatásait honorálná, de a dinamikus, vállalkozó kedvű szakemberek ugyanakkor elcsábítja a könyvtárakból. „Férfias” szolgáltatások sorát követelné (energikus kezdeményezések, gépesítés, késő estig tartó munkaidő stb.), de a férfiakat kivonja a könyvtárakból. Magasan kvalifikált, színvonalas szolgáltatásokat követelné, de az egyetemi könyvtárosképzést évtizede a nulla körüli mennyiségen tartja.

Paradoxonra csak paradoxonnal válaszolhatunk: ilyen pozícióban a szakmai regenerálódást megoldani nem lehetséges, de mégis kell. Nincs más kiút.

Katsányi Sándor

Vendég(munkás) voltam Amerikában

Hogy én, egy magyar könyvtáros, az Egyesült Államokban munkát vállaljak, azt saját államom csak akadályozza. Az amerikaiak kifejezetten tiltják. Én ugyan elvileg szabadon dolgozhatom, mindössze egy olyan jószívű munkaadót kell találnom, aki dollárban fizeti a repülőjegyet meg a magyarországi biztosítást, s mindehhez olyan óriási munkabérré kötelezi magát (havi 2000 dollár), ami egy átlagos amerikai könyvtáros számára is elérhetetlen. Ezzel szemben egy amerikai cég bármiféle külföldit csak akkor alkalmazhat, ha bizonyítani tudja, hogy a feladatra nem áll rendelkezésére megfelelő USA-állampolgár. (Emellett az amerikaiak a turista-, látogató- vagy ösztöndíjas vízum űrlapján külön is figyelmeztetnek: nem szabad dolgoznom. Kitoloncolnak különben.)

Évek óta gyűjtöttem már a pénzt, hogy turistaként Amerikába utazzam, s ott munka közben, „lakva” ismerjem meg egy könyvtár belső életét. Úgy döntöttem, vállalom a veszélyt. Szerető rokonom felajánlotta, hogy szállást ad. (Szállodát feltételezve ugyanis a harminc napra kiváltható – egyébként horribilis, 18 ezer forint értékű – zsebpénz kb. három napra elég.)

Egy jó közművelődési könyvtár

A kisvároska, ahol lakhattam (Macungie, Pennsylvania) öt egyetem szomszédságában fekszik (Muhlenberg College, Cedar Crest College, Moravian College, Lehigh University és az Allentown College of St. Francis de Sales). Gyakorlati megfontolásból a jó hírű Allentowni Közművelődési Könyvtárat választottam „célpontul”.

Allentown százazres város, 50 mérföldnyire Philadelphiától, kereskedelmi-ipari központ. Annyira egybeépült az acéliparáról és kulturális tradícióiról híres, 75 ezres (és – hogy a nevét is magyarázzam – 1741 karácsonyán alapított)

Betlehemmel, hogy az ember észre sem veszi, melyik utcánál lép át egyikből a másikba.

Még elutazásom előtt szakmai önéletrajzot küldtem be, majd személyesen is bekopogtattam, s felajánlottam, hogy *önkéntesként*, egy cent díjazás nélkül dolgozom. (Reméltem, ez enyhítő körülménynek számít majd a szigorú bürokraták szemében.)

Aki most arra gondol, hogy valamiféle bűtattott fizetést, nagyvonalú honoráriumot mégis kaptam, az nem ismeri az amerikai viszonyokat. Amerikában nagy hagyománya van az ingyenes munkának, s ottlétemkor sem én voltam az egyetlen önkéntes. (Nem ritka, hogy egyszerre 10 nyolcórás állásnak megfelelő időben dolgoznak önkéntesek.) Sok háziasszony és nyugdíjas vállal ingyenes munkát – *belső* szükségletből, esetleg a pszichiáttere javaslatára, hogy valamivel elfoglalja magát. Ezek azután buzgón dolgoznak, bizonyítani akarván, hogy teljes értékű munkaerők. (Lehet, hogy Amerikában előbb lesz a munka „becsület dolga”, mint nálunk? A társadalmi munkához nemcsak öntudat kell, hanem anyagi biztonság is.)

Az Allentowni Közművelődési Könyvtár közepes méretű: 5500 négyzetméteres alapterülettel, 220 ezres könyvvállománnyal (ebből 60 ezer a gyermek- és ifjúsági irodalom), 5000 hangfelvétellel, 2000 videokazettával és több száz keskenyfilmmel. A forgalom óriási: évente félmillió látogató 800 ezer dokumentumot kölcsönöz, egy esztendő alatt 150 ezer referenzkérdés fut be (nagy részük telefonon). Egyetlen hónapban mintegy 10 ezer videokazettát kölcsönöznek. Egy esztendő alatt átlagosan 600 keresést végeznek az általuk előfizetett online adatbázisban. Ehhez képest a személyzet létszáma igen kicsi: 11 szakképzett könyvtárosból, 5 egyéb diplomásból, 47 könyvtártechnikusból és 4 kisegítőből áll, akik együtt 46 nyolcórás álláson osztoznak. A helytörténeti kutatószobába már nem jutott ügyeletes, ott

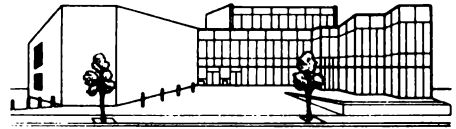
ipari tv-kamerát helyeztek el, s a helyiség kulcsát személyesen kell elkérni.

A könyvtár jól irányított, remek közönségkapcsolatokkal rendelkező, erőteljesen fejlődő intézmény. Évi költségvetése 1 millió dollár felett van. A város a magáénak érzi, a helyi vállalatok és a polgárok nagyvonalúan támogatják.

Az első kapavágásra 1976 júniusában került sor, s három év múlva már át is költöztek az új épületbe. A nyilvános szolgálat a költözködés miatt mindössze három napig (!) szünetelt. 773 önkéntes nyújtott segítséget – köztük a nem éppen idealizmusáról híres szállítoipari szakszervezet kétszáz tagja. A helyi cégek 19 szállító járművet bocsátottak a könyvtár rendelkezésére. Az új épület háromszor akkora, mint a régi volt, de a gyorsan gyarapodó gyűjtemény – és főleg a dinamikus bővülő szolgálat – hamarosan ezt is kinötte.

Könyvtár és politika

Első munkanapomon az igazgatónő jóvoltából – mint „megfigyelő a magyar nemzeti könyvtárból” – részt vehettem a *könyvtári tanács* ülésén, ahol éppen a könyvtárépület bővítésének lehetőségét vitatták meg. Tudni kell, hogy Amerikában a könyvtári tanács nem valamiféle látszatbizottság, hanem tényleges hatalom van a kezében (és pénz is – amennyiben tagjai gyakran anyagilag jelentékeny szervezeteket képviselnek). Nos, ez a testület meglepően konstruktívan fogadta az előterjesztést. Az új épület megnyitása óta jelentősen nőtt a kölcsönzések száma (500 ezerről 800 ezerre), lényeges új szolgáltatásokat vezettek be (például a videokazetták kölcsönzését), miközben az alapterület nem lett nagyobb, s a létszám is csak minimálisan (két státusszal) nőtt. Az audiovizuális dokumentumok nem megfelelő elhelyezése külön költségeket ró a könyvtárra. Nyilvánvaló, hogy a könyvtár alapterületét és költségvetését meg kell növelni. (Az átalakítás 700 ezer dollárba kerülne, ennek mintegy felét biztosítva látják egy minisztériumi alpból, a többi pedig megszerzhető – magánadományokból, valamint könyvtári kötvények kibocsátása révén.) A tanács csak azért függesztette fel néhány percre az ülést, hogy a tagok személyesen is megtekinthessék a bővítésre kiszemelt terepet (az épület háta mögötti rakodóparkoló területet), utána egyhangúlag megszavazták a javaslatot.

Allentown Public Library

A könyvtár igazgatója 1968 óta *Kathryn Stephanoff*. Dinamikus egyéniség, ügyesen politizáló, rátermett vezető. Jelen van a város köztudatában. A helyi lap megbízható irányítóként jellemezte, aki felismeri a realitásokat, és jövőbe mutató célokat tűz ki. 1974-ben beválasztották a Pennsylvania állam kormányzója mellett működő könyvtárfejlesztési bizottságba. 1985-ben az anyagilag nagy erőt képviselő – és a könyvtár számítógépesítését korábban már döntő módon elősegítő – Trexler Alapítvány kurátora lett (1934 óta az első nő ezen a poszton). Az pusztán véletlen, hogy mikor velem a „felvételi beszélgetést” folytatta, már megkapta magyarországi vizumát: áprilisi bécsi útját készült megtoldani egy rövid budapesti kirándulással.

Politikáról szóltam fentebb, de nem valamiféle pártpolitikára gondoltam. A helyi érdekek figyelembevételéről, a pénzügyi lehetőségek kiaknázásáról, a közvélemény megnyeréséről van szó. A könyvtár ügyes a pénzszerzésben – a „fund raising”-nek, azaz szó szerint is pénzszerzőnek nevezett összejövelektől a felesleges vagyontárgyak kiárusításáig sokféle alkalmat felhasznál. (Az átköltözéskor feleslegessé váló, értékes festményekről aukción szabadult meg, két éve hasonlóképpen áruba bocsátották a könyvtárnak ajándékozott 30 ezer hanglemezt is.)

A kiselejtett könyvek kiárusításával az utóbbi években mi is próbálkoztunk. Allentownban minden tavasszal van ilyen könyvvásár, s ilyenkor a frissen kapott, jó állapotban levő, de a gyűjteménybe nem illő (vagy már elegendő példányban meglévő) ajándékkönyveket is árulják. – Mit szól ehhez az ajándékozó? – kérdeztem az állománygyarapítási osztály vezetőjét. *Barbara Sefranek* megnyugtatót: ezt az ajándékozási szerződés egyik pontjában külön kikötik. És különben is, minden

ajándékozó eljön, hogy a többiek által felajánlott könyvekből előnyös áron válogatva kiegészítse a saját gyűjteményét. (Amit esetleg jövőre visszaajándékoz a könyvtárnak.)

Tanulságos az is, amit példányszámpolitikájukról megtudtam. Az új könyvek iránt nagy az érdeklődés, a slágerkönyveket viszonylag nagy példányszámban szerzik be. De amikor egy idő után az érdeklődés csökken irántuk, a feleslegessé váló példányokat egyszerűen továbbadják az antikváriusnak. (Mikor lesznek a mi jogszabályaink ennyire rugalmasak, antikváriusaink ilyen készségesek?)

Önkéntesként korántsem keltettem szenzációt. Mégis viszonylag sokat foglalkoztak velem, mert én voltam az egyetlen – Európából. (Rendszerint Gabórnak szólítottak, Zsa-Zsa Gaborra gondolva. Egy kedves, idősebb hölgy, nem bajlódva a furcsa névvel, egyszerűen „budapesti emberként” emlegetett.) Mindenki rendkívül készséges, segítőkész volt. Ha valamiben ügyeskedtem, lelkendeztek: „wonderful” – ha hibáztam, csak legyintettek: „all right”. Türelmesen megmutattak, megmagyaráztak mindent. A két hét alatt az ajándékönyvek nyilvántartásba vételétől a videokazetták kölcsönzésén át a referenz-szolgálatig mindenfajta feladatot rám bízta. Módom volt *belülről* látni a könyvtári üzem működését.

Amennyire megítélhetem, ez az üzem fennakadás nélkül, gyorsan és hatékonyan működik. Nincs lógás, és nincs rohamunka. Az ebédidőn kívül van még egy 10–15 perces pihenő, ezt leszámítva nem ildomos elhagyni a munkahelyet. A hangos telefon, a kagyló nélkül működő *intercom* révén a vezető mindenkit elér, az utasításokat gyorsan teljesítik, a kért adatokat azonnal megadják. A könyvtár ebben az időszakban hétköznapokon este 9-ig van nyitva, pénteken 6-ig, szombaton 5-ig. (A visz-

szahozott könyveket a nyitvatartási időn túl is be lehet dobni a bejárat mellett levő „csúszdán”.) Mindenki részt vesz az esti és hét végi szolgálatban, műszakpótlék nincs, de a csúsztatásokat más napokon ki lehet venni.

A munkakörülmények kulturáltak. A „személyzeti szoba” mellett jól felszerelt főzőfülke található, programozható mikrohullámú sütővel, állandó forró vizet tartalmazó tartállyal, kóla- és édességautomatával. Mégis, mikor kiderült, hogy egy 6 milliós állományú, hétszintes nagykönyvtárból jöttem, nagyot sóhajtottak: ott biztosan egy óriási étterem szolgálja ki a könyvtárosokat és a látogatókat egyaránt. Én is nagyot sóhajtottam, a 4 órákat (szombaton 1-kor) bezáró, picurka OSZK-büfére gondolva.

Számítógép a könyvtárban

Az a sokféle munkakör, amibe két hét alatt belekóstolhattam, egy dologban hasonlított egymásra: mindenütt számítógéppel kellett dolgoznom (leszámítva egy rövid „rুকkolást” a raktárban). A könyvtár az OCLC „helyi rendszerét”, a teljesen integrált LS 2000-et használja (ezt a National Library of Medicine, az Országos Orvosi Könyvtár számára fejlesztették ki, s Allentownban volt az egyik első komolyabb közművelődési könyvtári alkalmazása). A rendszer központi egysége Data General S 140-es miniszámítógép, melyet külön számítógépteremben helyeztek el. 32 terminált szolgál ki, ebből tíz áll az olvasók rendelkezésére. További 16 terminált terveznek vásárolni, s a rendszert az egyik egyetemi könyvtár bevonásával bővíteni akarják.

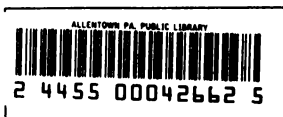
Az egyes modulokat egyszerű funkcióbillentyűk lenyomásával lehet lehívni, és – ezt jelenti az integrált jelleg – mindegyik modul tartalma azonnal követi a többi tartalmában bekövetkezett változásokat. Ha egy könyvcímet keresek az online olvasói katalógusban (ez a modulok egyike), és a keresés közben a művet kikölcsönzik (a kölcsönző pultnál), a képernyőn a tétel már a kölcsönzés lejártának a dátumát mutatja. Rögtön azután, hogy megkaptam saját vonalkódos olvasójegyet, az azonosítóm betáplálására adataim már megjelentek a videokölcsönző részleg terminálján. Az olvasók minden nehézség nélkül használják a terminálokat. A keresés könnyen áttekinthető.

Saját szememmel győződhettem meg a kisebb integrált rendszerek egyetlen említésre méltó hátrányáról is: néha egy kissé lassúak.

This card must be presented to borrow material. Cardholder is responsible for material borrowed on this card.

Mandy, Gabor
124 Fairview St, Macungie, PA 18062

STATE

A könyvtárban a kölcsönző modulnak adtak feltétlen elsőbbséget, nehogy sorban állás alakuljon ki. Minden egyéb művelet a kölcsönzési adatok feldolgozásának pillanatnyi szünetében – tehát amikor a fényceruzák éppen nem olvasnak – hajtódik végre. Reggel egy cím néhány betűjének begépelésére még tizedmásodpercek alatt kiíródtak a megfelelő művek adatai (amelyek címe az adott betűkkel kezdődik), de dél körül, amikor a forgalom már élénk volt, ez a válaszidő 2–5 másodpercre is megnőtt. A könyvtár tervezi egy nagyobb kapacitású, gyorsabb rendszer beszerzését. (Mi milyen boldogok lennénk ezzel a lassúbb régivel!)

A videorészlegben egyébként öns érdekéből is szívesen dolgoztam. A könyvtár ingyenesen kölcsönzi a kazettákat (elfogadható bérleti díj ellenében a lejátszót is haza lehet vinni). Mivel házigazdának volt otthon egy *visziárja* (a video berendezést Amerikában mindenki VCR-ként ismeri), naponta több filmet is hazavittem. És mosolyogtam saját korábbi értelmiségi aggályaimon. Maga a televízióműsor elveheti az időt az olvasástól, mert odaszögezi a nézőt a képernyő elé, minden percben valami várható szenzációt sugallva. (A magyar televízióra ez nem jellemző, mert *meggyőzően* unalmas.) Ha azonban kiválogathatom, amit nézni akarok, és szabadon választhatom meg az időt is, urává lehetek a televíziósnak. A könyvtár videóválasztéka igen színvonalas (jó játékfilmek és ismeretterjesztő sorozatok, „csinálj-magad” műsorok), a videokölcsönzőké csapnivaló (horror, pornó, „komcsivadás” hőstörténetek). De ki az, aki szünet nélkül ilyet nézne, amikor ráér, nyugodtan elteheti holnapra? (A videoforgalom további, sajátos előnye Amerikában: a kazetták – egyelőre legalábbis – mentesek a közbeiktatott reklámtól. Így ez az egyetlen módja, hogy otthonunkban zavartalanul végignézhessünk egy játékfilmet.)

A könyvek nyilvántartásba vételének legelső mozzanata: a vonalkódot tartalmazó címke felragasztása. Minden könyvet és a legtöbb magazint ezenkívül felszerelnek a lopásgátló rendszerhez szükséges öntapadó fóliacsikkal. Leltárkönyv nincs, a bibliográfiai leírást kevés kivétellel az OCLC adatbázisából hívják le, a könyvtár saját adatbázisa minden példányt külön tart nyilván. Ha még nincs meg a mű az OCLC tagkönyvtárainak egyikében sem, a katalógizáló elkészíti a leírást, s a továbbiakban ez válik a mű egyetlen leírásává minden tagkönyvtár számára. Amikor olyan művek kivonásánál segédkeztem, amelyeknek nem volt

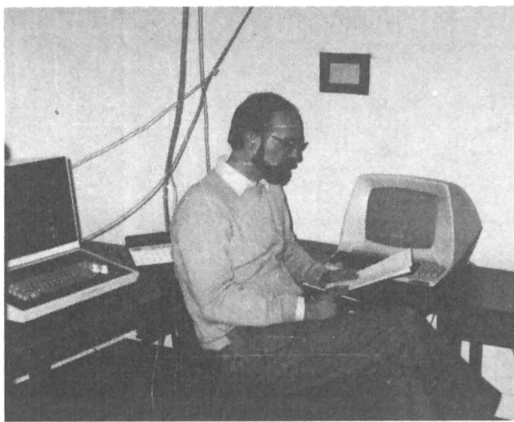
több példánya, az OCLC adott rekordjaiból törölnöm kellett az Allentowni Közművelődési Könyvtár lelőhely-kódját.

Az OCLC-vel dolgozva nem tudtam megállni, hogy egy könyvtárossal megnézzem, vajon szerepel-e a nevem az OCLC adatbázisában (ezt itthon nem lehet megtudni, mivel – tudomásom szerint – a legközelebbi tagkönyvtár Bécsben van). Utána még néhány más kollégám nevét is begéveltük. Hogy ki szerepel, ki nem, és kinek milyen műve, az most nem érdekes. De az kiderült, hogy lebecsüljük ennek az adatbázisnak a jelentőségét a magyar kutatók eredményeinek a világgal való megismertetésében. Vajon szaklapjaink pár soros rezüméinél, maroknyi referálólapunk tömörítvényeinél, kiadványaink ritka idegen nyelvű összefoglalóinál nem lenne-e jóval hatékonyabb minden fontos magyar könyv egy példányát ingyen eljuttatni az OCLC (vagy rokona, az RLG) témakör szerint érdekelt könyvtárainak egyikébe?

A könyvtár a társadalomban

Amikor a feldolgozó osztályon dolgoztam, az egyik, általam nyilvántartásba veendő mű történetesen *Hitler Mein Kampf*-ja volt, papírkötésben. Elgondolkoztam az értékek relativitásán: ez az „izé” nálunk bezúzott fasiszta szemét, odaát politikatörténeti forrás, aminek ismerete nélkül egy középiskolásnak nem illik a témáról írnia. (Nem félünk mi túlságosan a múlttól? Nem éppen ezzel a félelemmel értékeljük túl?)

Apropó, középiskolások. A referenzpultnál álltam, amikor egy 14 év körüli diák a Dél-afrikai Köztársaság alkotmányát kérte, iskolai dolgozatához. A könyvtárban nem volt meg, s az OCLC-ben nem néztek utána, mert ilyen „rutin” dolgozat esetében nincs értelme, de kikéresték Dél-Afrika washingtoni nagykövetségének a telefonszámát, s javasolták, onnan kérjen bővebb felvilágosítást. Házigazdám 13 éves lánya a palesztin menekültek problémájáról írt egy 12 oldalas, alapos dolgozatot, 20 szakirodalmi hivatkozással. Egy középiskolásoknak rendezett vetélkedőben az ENSZ Biztonsági Tanácsának ülését kellett eljátszani, előtte minden tanulócsoporthetékig tanulmányozta egy-egy kiválasztott ország álláspontját, hivatalos dokumentumokban. Az amerikai gyerekeket nem kell könyvtárhasználatra „nevelni”. Nem tudnak meglenni nélküle. A könyvtár

benne él a társadalomban. (Mi mikor jutunk el oda, hogy a „többkönyves oktatás” nem mérész kísérletnek számít, hanem szakmai minimum lesz?)

Nemcsak a diákok, hanem a felnőttek is magukénak érzik a könyvtárat. Az ő adójukból tartják fenn, miért ne használnák? A szépirodalom (és az audiovizuális alkotások) kölcsönzésén kívül nagyon sokan információért jönnek a könyvtárba. A referenzskérdések gyakorlati jellegűek: milyen adónyomtatványt kell kitölteni, milyen autók kaphatók, hol mennyiért, milyen ügyben kihez fordulhatnak, milyen egyetemre milyen feltételekkel lehet jelentkezni, kitől milyen címen lehet ösztöndíjat, oktatási segélyt vagy kölcsönt szerezni (a horribilis tandíjak miatt ösztöndíj nélkül már az alsóbb középosztály gyerekei sem vállalkozhatnának a továbbtanulásra). Irodalmi, művészeti, történelmi kérdéseket is sokan feltesznek. A családfakutatás világszerte nagy divat, de Amerikában fokozott jelentősége van: itt az indiánokat leszámítva mindenki idegen, s a magas arányú belső vándorlás, valamint a vegyesházasságok következtében könnyen elvesznek a családi-nemzeti gyökerek. Egy furcsa dokumentum – a bevándorló hajók utaslistáinak indexe – kapott ebben a kutatásban különösen nagy fontosságot.

A könyvtár referenzállománya a hazai megyei könyvtárakéhoz viszonyítva hihetetlenül gazdag. (Egyetlen tekintetben pipálnánk le őket: az idegen nyelvű művek arányában. De az amerikai könyvpiac sokoldalúságának köszönhetően külföldi művekre alig szorulnak rá. Ennek megfelelően a második idegen nyelv ismerete is sokkal ritkább, mint mondjuk Skandináviában.)

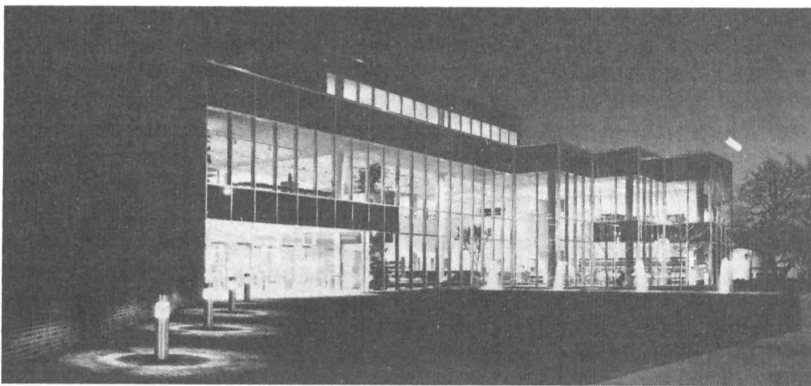
A standard adattárak, enciklopédiák, könyvjegyzékek, repertóriumok és indexek felsorolása helyett itt csak néhány kuriózumot említek meg: a recept nélkül kapható gyógyszerek jegyzéke, „ki-mikor-mit” nyert, bűnözési statisztikai adattár, dalszövegírók piaci kalauza (kinek lehet eladni szerzeményeiket), nóta-index, blikkfangos kifejezések szótára, detektívszótár, katasztrófák évkönyve, csodagyerekek továbbtanulási tájékoztatója.

Megkésétt hozzászólásom a fruska-vitához: Amerikában sem képzetesebbek a könyvtártechnikusok, mint nálunk. De elképzelhető-e, hogy az a kislány, akit örömteli „szia”-val köszönt a vendéglőben a vadidegen pincérnő, és akinek a banktisztviselő a pénz átadásakor azt is mondja, hogy „legyen egy szép napod”, a saját munkahelyén unott képpel, kelletlenül szolgálja ki az olvasókat? Külön „utálatosság-tréning” nélkül képtelen lenne rá. A könnyebik utat választja: ő is rámosolyog az ismeretlen látogatóra, megkérdezi, hogy van, tudta-e használni a könyvet, s együtt örül vele. Egy idős bácsi közeledik a referenzpulthoz. Dédapjáról szeretne többet tudni, aki részt vett a polgárháborúban. Én magam mindössze bólintanék, és segítőkészen keresni kezdeném a polgárháborús irodalmat. Amerikai kollégám azonban nem tudja megállni, hogy ezen a ponton elismerően fel ne kiáltson: „Hát ez nagyszerű!” (hogy tudniillik valakinek ilyen tiszteletreméltó őse legyen). A fruska-kérdés nem könyvtári, hanem társadalmi, civilizációs probléma, az általános viselkedési kultúra függvénye, és mi itt, Közép-Kelet-Európában, még sokáig nem fogjuk megérteni, miért olyan jó – és kifizetődő – „folyton mosolyogni”.

Egy szó a jövőről

Furcsa érzés volt egy kis időre belecsöppenni a jövőbe. Igen, a saját jövőnkbe. Mert manipuláció ide, politikai nevelőmunka oda, a tájékoztatásügy fejlődése mégiscsak hasonló utat látszik követni Nyugaton és Keleten egyaránt. És ez még inkább érvényes a technikára.

A magyar gyerekek is játszanak már a házi számítógéppel, az iskolákban, művelődési házakban szakköröket szerveznek, de a „négy életem van”-típusú kalandjátékokon és a BASIC-nyelv alapelemein ritkán jutnak túl. Megyei könyvtáraink többségében már megjelent a Commodore 64, és rettentően boldogok vagyunk, ha sikerül egy statisztikai összesítést

elkészíteni vagy a késedelmi díjakat kiszámítani vele. Ahol én jártam, ott az egész család munkaeszközként használja a mikroszámítógépet, a szövegszerkesztő szoftver segítségével írják leveleiket vagy éppen iskolai dolgozataikat, az úgyszólván fillérékért beszerezhető kapcsoló egység, a modem közbeiktatásával pedig távoli adatbázisokhoz férhetnek hozzá otthonról (csak a telefonszámla lesz nagyobb). Ilyen információs közegben a könyvtárak is csak a számítógépes hálózatokhoz csatlakozás révén maradhatnak talpon.

Korábban szenvedélyesen vitatkoztam *Horváth Tiborral* a szakrészleg és a technikai fejlődés összeillőségéről. Elvi álláspontom ebben a kérdésben változatlan – de azt nekem is hangsúlyoznom kell, hogy a technikai fejlődés mindent elsőprő, erőteljes folyamat. Hogy a könyvtár hagyományos, szakrészleges vagy háromrészes, az kizárólag az olvasók kényelme szempontjából lehet érdekes, az információ-

szolgáltatás színvonalát nem befolyásolja. Az attól függ, hogy milyen külső források érhetők el a könyvtárból.

A számítógépes hálózatnak jelen kell lennie minden valamirevaló könyvtárban. A sok alacsony hatásfokú, rosszul felszerelt könyvtárnál több a kevesebb, de világszínvonalú könyvtár, sok-sok hozzáférési ponttal, illetőleg könyvkölcsönző állomással. Miközben hosszasan elmélkedünk a könyvtárgépesítés trendjein, és tákolgatjuk országos szakirodalmi információs rendszerünket, az évek elrepülnek a fejünk felett. *Egyetlen korszerű könyvtárunk sincs!* (Csak szép terveink és soha meg nem valósuló előterjesztéseink.) Nincs kizárva, hogy Magyarország összes erőforrása csak egy, legfeljebb néhány világszínvonalú könyvtár fenntartására elegendő. De hozzuk végre létre őket! Nem mindegy, hogy ebbe az igencsak egyirányú jövőbe mekkora *késéssel* érkezünk meg.

Mándy Gábor

Lapozgató

A **Horizontnak**, a Veszprém megyei közművelődési tájékoztatónak négy tavalyi, és idei első számát lapozgatva átgondolt szerkesztésre leszünk figyelmesek: valamennyi szám körültekintően válogatott cikkgyűjteménnyel igyekeznek képet adni a megye kulturális életéről, a szabadidő kitöltésétől a művészeti vonatkozásokig, anélkül hogy a helyi érdekű írások eluralkodnának az ország bármely más pontján is joggal érdeklődést keltő témák rovására. A 2.

számban három cikk villant fel könyvtárügyi mozaikkockákat: *Szabóné Becker Hajnalka* *Gyermekközösségek a megyei könyvtárban*, *Hadnagy Imre Könyvtárlátogatáson Haszkovo megyében* és *Kolozs Barnabásné Középkori kódexek Magyarországon* című írásai, a 4. számban pedig *Neményi László* *A Várpalotai Krúdy Gyula Városi Könyvtár új épülete* című írása járul hozzá a témában érdekeltek tájékoztatásához. (A. R.)

Új utak keresése a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban

Éveken, évtizedeken keresztül rossz sajtója volt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak: a szakmai értékelés hierarchiájában valahogy alulra került. Nehezen vagy talán nagyon is könnyen megfogalmazható, hogy miért. Vona-kodva vállalta Sallai „forradalmát”, közművelődési könyvtári modelljét, amelyet aztán ma-kacsul, keményen, talán idején túl is védelmez, hiszen egyszer kitűnőnek bizonyult. Ez a tisz-teletre méltó következetesség persze egyre in-kább ellehetetlenült az FSZEK fiókkönyvtárai túlnyomó többségének kritikán aluli rossz el-helyezése, alacsony – országos viszonylatban alacsony – beszerzési kerete következtében. Tovább nehezítette a helyzetet az, hogy – a fővárosban működve – az országban egyedi könyvtári környezetben dolgoztak. Ezek a kedvezőtlen vonások azután a 70-es évek erő-feszítéseinek nyomán halványulni kezdtek, az FSZEK lassan, de biztosan illeszkedett az or-szágos közművelődési könyvtári rendszerhez, hátrányai–előnyei jó részének megtartásával

egyre inkább kezdett hasonlítani ahhoz a könyvtári rendszerhez és modelljéhez, amely országszerte kialakult. Látványos jele volt en-nek a D, C, B és A típusú kölcsönzőhelyek, fiókok, könyvtárak és főkönyvtárak kijelölése, ha a szakmai irányelvekhez képest némiképp módosított kritériumokkal is. Nos, most újra *más* kezd lenni az FSZEK hálózata. – (A köz-ponti könyvtárról ezúttal nincs szó, az – ma-gyarázatra nem szoruló okokból – mindig is más volt és lesz.) Ennek a változásnak – akár jó, akár rossz – kevésbé van sajtója, nyilvános-sága, mint volt a régi helyzetnek, a szakmán belüli visszhang ennek ellenére mégis erős, szinte kiáltó. Miről is van szó?

Elszórt kezdemények és okaik

A szabadpolcos szisztéma bevezetése, általá-nos elterjedése a közművelődési könyvtárak igazi forradalma volt. Nagyon hamar új és újabb kérdések merültek fel: nem olyanok, amelyek a rendszer létjogosultságát kérdője-lezték volna meg, hanem lényegéből követke-zők, például az új beszerzések bemutatása, közművelődési különgyűjtemények szervezé-se, szakrészlegek kialakítása, az állománykiná-lat módszerei. Az elméleti és gyakorlati lehetőségek szinte végtelenek, elképzelhetőnek tűnik az állomány feltárást szolgáló szakrendszerrel és a katalógusokkal szinte-szinte egészen szak-ító felállításmódok kialakítása is. Mindez könyvtártani kísérletezés is lehetett volna, próba-szerencse alapon. De nem ez volt. Sőt elsősorban nem ez. Az új könyvek kiemelésére azért volt szükség, mert másként, más célból, más igényekkel keresték az újdonságokat, mint a standard állományt. Az ETO megbontására azért volt szükség, mert – csak egy-két példa – az irodalmárok együtt szerették-szeretik kapni a primer (szépirodalmi) és szekunder (szakiro-

dalmi) anyagot, a különgyűjtemények formális vagy tartalmi jegyek szerint alakultak (másként tárolandó a metszetgyűjtemény vagy a hangzó anyag, illetve egy helyen kell fellelhetőnek lennie az egész helyismereti gyűjteménynek) stb. Ha már ily módon – mintegy suba alatt – különböző gyakorlati, igényre tekintő szempontok vezérlését követve megbonthatóvá vált egy stabil, egységes és végtelenül következetes rendszer, sőt szükségessé vált meg is bontani, akkor mi akadály lehetne valamivel több szempont érvényesülését „legalizálni”. Emellett pedig nyomós érvek szólnak. Mindenekelőtt az olvasók sajátos és egyre sajátosabb, már igen-igen régóta megfigyelhető igényei, kívánalmi, „bolondériái”, olvasmány- és információkeresési és választási szokásai. Mintha mindezeket korábban vette volna észre, s vonta volna le belőle a megfelelő gyakorlati következtetéseket a külföldi könyvtártani szakirodalom és könyvtári gyakorlat.

Az olvasók nagy része – melyik könyvtáros ne tudná – általában szerelmes, szexi, háborús, izgalmas stb. könyvekért ostromolja a könyvtárost, aki – persze – egy vagy két tucatnyi ilyen könyvet ismer szerző és cím szerint. Nem, nem az olvasó volt az, aki – anélkül, hogy végignézte volna a szabadpolc kínálatát – inkább a még vissza nem osztott, „kocsin” lévő könyvek közt kezdett el turkálni. Maga a könyvtáros cselekedte ezt, igaz szemérmesen: azt adta, amiről tudott, amiről most mondtak friss véleményt, ami még ott volt a közelében.

Lassan-lassan kialakult egy fölötté tökéletlenül működő „másik rendszer” a szabadpolc ETO-ja és szerzői betűrendje mellett, még inkább alatt. Ez a rendszer nem volt kodifikálva, nem volt reklámozva, láthatatlanul, de szívesen irányított olvasót és könyvtárost. Kisebbség-nagyobb erővel irányította a beszerzést: ilyen és ilyen könyveket kérnek-keresnek az olvasók, az olvasók többsége, tehát hiába az *Új Könyvek* ajánlásai, jelzetei, recenziói, kitűnő, szaktudományos alapozottságú értékelései, ezeket kell, ezeket kell inkább beszerezni. Irányította az elhelyezést: ezeket és ezeket a műveket forgatják igazán, ezeket kell valahogy az olvasó keze ügyébe állítani (lapozgató övezetben, kiállítva, ajánló polcon, kérdés–felelet részlegekkel stb.); irányította a könyvtáros ajánló munkáját stb. Mindezt azonban megfogalmazatlansága, félig-meddig törvényen kívülsége miatt csak nagyon kicsi hatásokkal tehette. Ennek következtében a könyvtári állományok és módszerek, valamint az olvasói igények

divergenciája egyre nőtt. Márpedig, ha van egy ilyen irányító-organizáló rendszer, amely a dolgok logikájánál fogva, szükségszerűen keletkezett, akkor jobb szembenézni vele, nyíltan elvetni vagy vállalni, működését irányítani, mederbe szorítani, és hatását érvényesülni hagyni. Ez lenne tehát az egyik ok, amely az itt-ott jelentkező kezdeményezések mögött áll. (Ezt mutatják a külföldi és hazai olvasásvizsgálatok, erre utalnak a hazai, mások mellett az FSZEK kezdeményezései. Lásd *Maruszkai József* cikkét a *Könyvtáros* 1986. évi 5. számában.)

De ez csak az egyik ok. A másik, sokkal kevésbé megragadható, megfogalmazható ok az olvasók és a közművelődési könyvtárak között egyre növekvő távolság volt. Nem érdekes statisztikai adatokat, adatsorokat felsorakoztatni, közismert tényekről van szó. Arról, hogy „beállt” az olvasók, használók száma, stagnált, nem kevés esetben csökkent is a késő hetvenes, kora nyolcvanas években. Külföldi, elsősorban amerikai, nyugatnémet és angol példák kettős tanulsággal szolgáltak: egyrészt vigasztalóval, másrészt nyugtalanítóval. A vigasztaló szöveg ilyenféleképpen hangzott: sehol a (fejlett) világon nem végtelen a könyvtárba becsalogathatók száma. Ha elértünk bizonyos szintet, az hosszú időre érvényes marad. (Persze ez a szint Svédországban például a lakosság 60 százalékát jelenti.) Adott társadalomban, adott időszakban (korszakban) ennyien olvasnak és nem többen. Ez tény – mondhatnánk –, amelyen nem kell keseregni, hanem együtt kell élni vele. A másik, a nyugtalanító szöveg azt mondta: egy bizonyos könyvtári rendszer, egy bizonyos szolgáltatástípus csak egy bizonyos mennyiségű olvasóhoz, használóhoz szól. Ha többet akarunk, ha másokra is ki akarjuk terjeszteni a művelődés könyvtári intézményrendszerének hatását, akkor magát az intézményt, a szolgáltatások típusait kell megváltoztatnunk, mindenekelőtt bővítenünk. Egy meghatározott típusú könyvtárnak lehet, hogy nincsenek már „tartalékai”, a könyvtárnak azonban még bőségesen lehetnek.

E gondolatmenethez adnak ösztönzést és módszereket mind az állományfelállítás új módszereiről szóló külföldi tanulmányok (számuk légió), mind a külföldi könyvtári gyakorlat példái. (*Kiss Jenő, Kellner Béla, Katsányi Sándor* beszámolója a *Könyvtáros* 1987/4., 5., 6. és a *Könyvtári Figyelő* 1987/1. számában csak a jéghegy csúcsait mutatják, hasonló beszámó-

lökkal szinte mindenki szolgál(hat), aki alaposabban szétnézett mások háza táján.)

Adva volt tehát a szorítás (olvasói igények, az olvasók számának csökkenése-stagnálása, egy bevett, de nem „törvényesített” gyakorlat stb.), és adott volt nem kevés külföldi gyakorlati és elméleti példa (olvasói igények alapján tagozódó, magukat artikuláló könyvtárak és könyvtári szolgáltatások, az állomány prezentálásának új módjai, az igények szélesebb skálájának megfelelő kínálat stb.). Létrejöttek hát, mert ilyen helyzetben lehetetlen lett volna nem létrejönniük, az „elszört kezdemények” az FSZEK hálózatán belül is: a IX. kerületi főkönyvtáré (lásd Maruszkai József hivatkozott cikkét), a VIII. kerületi főkönyvtáré, a XIII. kerületi, Mosoly utcai fiókkönyvtáré stb. E kezdemények, kivált a legkövetkezetesebb, leginkább úttörő IX. kerületé most nem kapnak külön méltatást. Tény, hogy létrehozták a „kétfedeles” (egy hagyományos elrendezésű részből és egy tematikusan felállított részből álló) közművelődési könyvtárat, megteremtették a hagyományos könyvtármodell mellett, azzal összefüggésben a „családi” vagy „szabadidős” (sok más névvel is nevezhető) könyvtár alternatív modelljét. Azt, amelyre első helyen az jellemző, hogy állományának prezentálását az olvasói érdeklődéshez igyekeznek igazítani, hogy szakít a megszokott felállítási szisztémákkal: együtt helyezi el – logikai vagy ábécérend nélkül, kedves, családirias „rendetlenségben” – a szép- és szakirodalmi munkákat, egyetlen rendezővel a tematikus csoportosítás, ahol a tematikát az olvasók által leginkább keresett művek csoportjai, az olvasói igények által „kreált” kategóriák határozzák meg.

Szót természetesen e kezdeményezések is érdemelnek, tanulságosak, érdekesek, ám a nagy változásnak, az FSZEK hálózat nagy kísérletének csak kezdetét jelentik. Cikkünk igazi témája, azaz a hálózat egésze átalakulásának kezdete akkortól datálható, amikor már nem egyes könyvtárakban került sor kisebb-nagyobb változtatásokra, hanem amikor a könyvtári ellátás alapelvevé vált az új típusú közművelődési könyvtár modellje, amikor megteremtődött a családi (teljes állományát tematikusan elrendező) és a többfedeles könyvtárak „frontvonala” és „hátszögé”, amikortól a családi és kétfedeles könyvtárak, valamint a működésüket támogató központi szolgáltatások egységes rendszerbe kezdtek szerveződni. (Ez persze nem zárja ki, hogy továbbra is éljen a hálózatban a közművelődési

könyvtár tradicionális típusa, különösen azokban a körzetekben, amelyekben ez a típus jobban megfelel az olvasói szükségleteknek.) E folyamat nyitóaktusa az FSZEK-ben megalakult „reformbizottság” tervtanulmányának elkészítése volt, amelyet az FSZEK érintett munkatársai, vezetői és vezetettjei több menetben, alaposan és sokszor bizony fölöttébb keményen megvitattak különböző fórumokon és alkalmakkor.

A hálózat fejlesztésének irányai

A tervtanulmány abból indul ki – divatos és hasznos kiindulás napjainkban –, hogy felesen sok pénz, idő, energia megy el arra, hogy soha el nem jövendő olvasók számára szakmailag tökéletes, többszörös visszakereshetőséggel bíró, a világmindenség minden érvényes értékét extenzíve és intenzíve tartalmazó állományok alakuljanak a legkisebb FSZEK fióktól a legnagyobbakig minden könyvtárban. Bírálja, megkérdőjelezi e tanulmány a könyvtári autarkiát, majd felvázolja a megoldás egy ma lehetséges és kívánatos útját. Ez az út – röviden, vázlatosan – a következő: háromféle könyvtárt érdemes megkülönböztetni az FSZEK hálózatán belül. Elsőként azokat, amelyek kicsinyek (100–250 négyzetméter közöttiek), amelyek már csak méreteiknél fogva sem alkalmasak arra, hogy afféle „mini” megyei könyvtárként, tudományos teljességű közművelődési könyvtárakként funkcionálhassanak. Ha e könyvtárak – mint eddig tették – kicsiben, arányosan a nagyokat utánozzák, részint illúziókat keltenek (például azt sugallják olvasóiknak, hogy a náluk megtalálható, mondjuk filozófiai munkák a magyar nyelvű filozófiai irodalom reprezentatív metszetét képviselik), részint hatalmas akadályokat állítanak az olvasó útjába: nem használt, soha kézbe nem vett anyagokat őrizve elfedik, lefedik azokat a munkákat, amelyeket az ilyen kicsiny könyvtárak látogatói, akik többnyire böngészve választanak, s csak ritkán keresnek szerző (legfeljebb a „sikerszerzők”) szerint, igazán szeretnének. A megoldás kézenfekvő, egyszerű és logikus: ezeknek a könyvtáraknak olvasnivalót kell kínálniuk. Nem a tudóst szolgálják, aki bibliográfiai teljességgel kívánja témája szakirodalmát; nem a kutatót, akinek a legfrissebb, legjobb irodalom kell valamiről; nem az egyetemistát vagy középiskolást, rend-

szeres önképzőt, aki adott szerzők adott műveit kívánja rendre végigtanulmányozni; nem a művelt (esetleg sznob, netán elit) olvasót, aki egy bizonyos műre vágyik, mert hallott, olvasott róla és meg kíván vele ismerkedni; nem az adott, konkrét céllal a könyvtárba menőt, aki valamihez keres valamit, hanem azt, és csak azt, aki *valami olvasnivalót* keres. Valamit, amit érdemes este az ágyban, elalvás előtt kézbe venni, amit magával visz a villamosra; amivel eltölti az időt napozás közben, ami bétűhességét csillapítja stb. Valami olvasnivalóra, tehát nem kutatási segédletre, információtárra, tananyagra, kötelező olvasmányra pedig – sziklaszilárd bizonyosság ez – *mindenkinek* szüksége van. A tudósnak, kutatónak, egyetemi hallgatónak csakúgy, mint a háziasszonynak, a gyeses anyukának, a kissrácnak, a gimnazistának, a munkától fáradt családfőnek, szóval mindenkinek. Ismerjük, minden könyvtáros ismeri azokat a csúcsetellektüeleket, akik elolvassán a maguk adagját a csúcsetellektüelséghez szükséges munkákból, valami olvasnivalót kérnek: regényt, színes ismeretterjesztést, pornópótlékot, krimet stb. Ismerünk gimnazistákat, akik elolvassán már a kötelezőt, az ajánlottat, az informálisan kötelezőt és ajánlottat is, valami mást keresnek. Nem tudják kitől és mit, csak azt, hogy olvasnának még valami érdekeset, kötetlenül, szabadon, magukat mintegy „elengedve”. Pontosan úgy, ahogyan a kijelölt és mindenképpen meghallgatni vágyott rádióműsoron túl is bekapcsolják a rádiót, „hátha van valami érdekes”. A nem muszáj anyag, a nem szükséges anyag, a szabad időt eltöltő, szórakoztató, szórakoztatva ismeretterjesztő, lazító, kikapcsoló stb. olvasmányokról van szó. De azokról az ismeretterjesztő művekről is, amelyek a napi élethez, gyerekneveléshez, hobbyhoz, kiskertműveléshez stb. stb. szükségesek. Ezeknek a műveknek tára a családi könyvtár. Ne is menjen oda az, aki nem olvasnivalót, első eligazítást nyújtó, egymással kicserélhető jellegű műveket keres, hanem mást. Azok viszont, akik csak erre éhesek, miért keresgélnek katalógusban, miért alkalmazkodnának az ETO-hoz, miért mennének messzire. Lemennek a közeli, kicsiny családi könyvtárba, és kiválasztanak maguknak valamit estére, másnapra, a szünidőre stb.

A családi könyvtár egy hálózat része, adott esetben ráadásul egy fővárosi hálózaté. Aki nem olvasnivalót akar, az felül a buszra, metróra és elmehet a nagyobb közművelődési könyvtárba, ahol ugyan szintén nem fogja

megkapni a világ könyvtermésének reprezentatív válogatását, ám nagy bizonyossággal megtalálja a magyar és világirodalom klasszikusainak főbb munkáit, a legfőbb tudomány- és ismeretágak tudománytörténeti értékű alapmunkáit és friss termékeit, a faktográfiai tájékoztatást minden tudhatóról. Ezeknek a közművelődési könyvtáraknak, a B típusúaknak közvetlen vonzáskörzetében szintén élnek olyan olvasók, akik ugyancsak olvasnivalót szeretnének, és egyáltalán nem vágnak alapos stúdiumok kedvéért alkalmilag elmerülni a szakrendben, a bibliográfiákban és a katalógusokban. Miért ne elégíthetné ki őket tehát egy „kétfedelű” könyvtár, vagyis egy olyan könyvtár – és ez a rendszer második vonala, szintje –, amelyben van egy családi részleg és van egy „normál” B típusú közművelődési könyvtár szolgáltatásainak legfelső szintjét nyújtó részleg is. Ki az egyikbe, ki a másikba megy, de lehet – természetesen – mindkettőt is használni. Vagyis kikeresni a katalógusból a szakdolgozathoz szükséges néhány könyvet, valamint hozzácsapni egyet-kettőt az olvasnivalókból. A két fedél tulajdonképpen nem két könyvtár egy helyen, egy épületben, egy térben, hanem ugyanannak a könyvtárnak két arca, két részlege. Hasznáról beszélni feleslegesnek tűnik. *Ha elfogadtuk a családi könyvtár modelljét, el kell fogadnunk a kétfedelűt is.* Mert miért kellene megfosztani a családi könyvtár kényelmétől, kedves bájától, kézreos kínálatától azokat, akik nem egy kicsiny könyvtár, hanem egy nagy szomszédságában laknak. Éppen az olvasnivalóért menjenek messzebbre! Elképzelésnek is abszurd. Ugyanaz az olvasó egyik igénytípusával a családi részleghez fordul, ott élvez a válogatást, a meglepetés örömét, ott ül le, ott olvasgat családias környezetben, a másik igénytípusa kielégítése végett pedig átmegy a könyvtár másik „fedelébe”, itt keres a katalógusban, kutakodik az ETO- és betűrendbe sorolt állományban.

A rendszer harmadik szintjét részint a nagy, A típusú könyvtárak, a kerületközi könyvtárak, részint a központi ellátó szolgálat (KESZ) képezi. Egyikről sem szükséges sokat mondanunk. A nagykönyvtárak maguk igazolják önön létüket. Ebben az összefüggésben egyedül rendszerbeli szerepükről lehetne beszélni. Ez a szerep pedig csak részben tér el a KESZ-étől. A KESZ – annál is inkább, mert egyelőre a kerületközi könyvtárak létrehozásának van a legkisebb esélye –, természetesen azokat az állományrészeket tárolja, amelyeket sem a csa-

ládi, sem a kétfedeles könyvtárak (netán a távolabbi jövőben a nagy kerületköziek sem) nem tartalmazzák. Mert – és eddig erről nem esett szó – az FSZEK hálózat fejlesztési irányelvei nemcsak könyvtármodelleket vázolnak fel, természetesen levonják ezek állomány-építési konzekvenciáit is. Természetesen, mert hisz elsősorban (bár nem kizárólag) állománya különbözteti meg a családi könyvtárat a kétfedelű hagyományos részétől; állománya a B típusút az A típusútól. Ha pedig bizonyos állományrészek már eleve *nem* találhatóak meg az egyik kisebb könyvtármodellben, úgy meg kell hogy legyenek egy másikban, egy nagyobbban. Mozgásuk, lekérésük, az adott helyre szállításuk is megszervezendő. A kerület főkönyvtára, amely legalább kétfedelű könyvtár – saját állományából – kíséri az alacsonyabb szintű könyvtárakat. A KESZ-nek pedig ki kell segítenie a hálózat bármelyik egységét, s ehhez nemcsak állományát és raktárát szervezi meg mintaszerűen, hanem a szállítás, a helybe juttatás feladatát is egyszerűen, gazdaságosan és rugalmasan oldja meg, s ugyanakkor áttekintése van a hálózat teljes, érdemleges állományáról.

Tény, hogy rendszerről, logikus hálózati struktúráról csak akkor beszélhetünk, ha a felsőbb, irányító szervezetek megvannak és működnek. Tény azonban, hogy a rendszer – az említett próbálkozásokkal – alulról kezdett épülni. Ezért is döntött úgy a könyvtár vezetősége, hogy csak óvatosan halad előre újabb családi és kétfedeles könyvtárak létesítésével, s erőit a KESZ működőképességének megteremtésére fordítja, annál is inkább, mert nem rendelkezik a kerületközi könyvtárak felépítéséhez szükséges beruházási eszközökkel. Ezt természetesen kell tartanunk. A rendszer működésének alapfeltétele a KESZ.

Pro és kontra

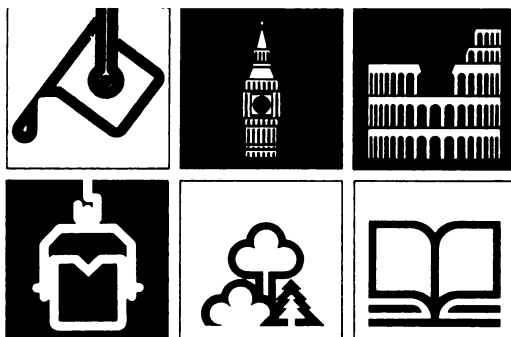
Érdekes, de érthető, hogy a fent – nem minden részrehajlás nélkül – ismertetett koncepció élénk ellenérzéseket, ellenérveket váltott ki. Nemcsak sokfelé tapasztalható indokolatlan, ösztönös ellenkezést, vagy – ami még rosszabb – elnéző mosolygást, de megalapozott, részletezett, indokolt ellenvetéseket is. (Külön érdekesség, hogy ezek nagyobbik részét a „beosztottak”, az FSZEK dolgozói hangoztatták, akiknek nyilván könnyebb, kellemesebb, egyszerűbb lett volna a vezetőség elképzeléseivel

egyetérteni. Ugyancsak érdekes, hogy míg kontra-érv sok van, az új rendszer mellett szóló viszonylag kevesebb. Kevesebb, de talán meggyőzőbb.) Nézzük meg a tipikus állásfoglalások főbbjeit. Az ellenérvek java két csoportba osztható. Az egyikbe azok tartoznak, amelyek külső szempontok alapján találják aggályosnak a családi könyvtár és a rá épülő szisztéma elterjedését, elterjesztését, a másikba azok, amelyek belső, könyvtári, szakmai érveket hangoztatnak. A súlyosabbak kétségkívül az előbbieket. Egyúttal ezek a kényesebbek, titkolandóbbak is. Mert ha egyszer létjogot, elismertséget, pozitív felhangot nyernek a kicsiny, a családi könyvtárak, amelyeknek nemcsak elegendő, de kívánatos is a 100–200 négyzetméteres alapterület, amelyekbe nem lehet, nem szabad 10–20 ezernél több kötetet elhelyezni, akkor a szorult anyagi helyzetben lévő fenntartók csak tapsolnak. A könyvtárügyet ki lehet pipálni. Nem kell beruházás, nem kell állománygyarapítási keretnövelés stb. Oldja meg a könyvtáros családiasan! Kicsiny helyen, kevés könyvön sok jó ember élélhet. De tapsolhat az olvasó is, hiszen eddig nevelték, igényeit magasabb szintre kívánták felhozni, erőfeszítésekre készítették, most viszont boldog meglepődöttséggel viheti haza kedves „szemetjeit”: a krimiket, a bestsellereket, olcsó, híg olvasmányokat stb. Sőt! A könyvtáros (a rossz, a csapnivaló könyvtáros) is örülhet. (Ilyenként ő is külső „szemponttá” válik.) Hisz nem kell igényesen alakítania állományát. Hisz csak „bele kell kerülnie” az olvasók uszályába. Nem kell Cutter szerint visszaosztania, nem kell az olvasó helyett vagy vele együtt a katalógusban böngésznie. Nem felelős azért, hogy megvan-e valamely könyv, nem kell tudnia, hogy egy adott mű hol található. Nincs tájékoztatás, nincs olvasószolgálat, hiszen az állomány magát tárja fel, magamagáért beszél. Épp csak ott kell lennie, és gyönyörködni az olvasók családias együttesében.

Ugyanezen érvek elmondhatók a kétfedeles (vagyis egyik fedelében családi) könyvtárakkal kapcsolatban is, megtoldva azzal a váddal, hogy óhatatlanul el fog sorvadni a hagyományos fedél. A „mocsár” vonzereje túl nagy. Sokan azt fogják hinni, a családi rész, illetve fedél a könyvtár, a másik valami ettől eltérő, külön tanúsítványokat követelő részleg, esetleg raktár. Különben is, ha már sikerült néhány könyvet kiválasztani a családból, minek akkor a másikba átmenni. Elért művelődési eredmények mennek, mehetnek veszendőbe,

ha a családi részben „lubickoló” olvasók a régebben vállalt erőfeszítésekről is lemondanak, hogy a másik fedélben találják meg az igazán kedvükre való könyvet. De lassan, szinte észrevétlenül „családiiasulni” fog a másik fedél is: romlik a könyvtárosi munkamorál, a kiválasztott kevesekért, akik ellenállva a családi rész csábításainak, mégiscsak elmennek a másik fedélbe, igazán kár a régi, heroikus vállalásokat teljesíteni. Romlás, züllés, lógás „bűzös lehe” fog áradni a családi könyvtárból, megfertözve a „rendes” könyvtárat is. A fenntartók pedig felvethetik: minek ide kétfedelű könyvtár, nem lenne-e elegendő egy családi is?

A fenti gondolatmenetek, érvek még sokáig folytathatók. Térjünk át azonban az ellenérvek másik csoportjára, a belső, szakmai jellegűekre! Ősi, soha kétségbe nem vont könyvtártani igazság, hogy a könyvtár dokumentumállománya rendezett, szervezett, visszakereshetővé tett szerves egység. Ha ez könyvek (és egyéb dokumentumok) rendezetlen halmazává válik, nem érdemli meg a könyvtár nevet. Márpedig a családi könyvtárban ez történik. Könyvhalmozokat kínál, rendezetlen halmazokat, egy-egy címszóval, jelszóval ellátva. Más! A könyvtár értékek őrzője és szétsugárzója. Az olvasói igények jó része nem éppen az örökkévalóság jegyében fogant értékekhez igazodik. Persze, hogy ki kell elégíteni őket, de csak módjával. Úgy, hogy közben emeljük az olvasók igény szintjét. Rá kell szoktatni őket a minőség kedvelésére. Egy kicsit mindig többet (és ezzel mást) kell adni nekik, mint amit kérnek, hogy legközelebb már ezt kérjék. Azután megint emelhető a mérce. De addig is! A könyvtár legyen az értékek, értékes művek tára, amelyen legfeljebb ideiglenesen, átmenetileg viselhetők el szeplők, az alantabb igények kedvéért beszerzett, kérdéses értékű művek. Az igazi, a standard állomány értékén nem változtat, ha – egyelőre – kevesen használják, kölcsönzik, olvassák. Ez akkor is nevel és emel, ha nem veszik kézbe. A könyvek gerince is sugározza az információt, a szilárd értékrendet. Óhatatlanul megakad rajtuk a szem, és a gyanútlan, valami selejtet kereső olvasó önkéntelenül is megtanulja, hogy kik a legnagyobb írói a világirodalomnak, kik a legnagyobb biológusok, kik írtak legfrissebben, leghitelesebben a magyar történelemről stb. Megint más! Vannak művek, amelyek pótolhatók. Ha munkástárgyú, ha nőkről szóló, ha az ifjúság problémáit bogozó (stb. stb.) könyvet keresek, tulajdonképpen teljesen mindegy, hogy melyik szerző melyik

művet olvasom, a lényeg, hogy arról szóljon, ami épp érdekel (és mennyivel inkább így van ez a szakirodalom esetében, pláne, ha bekalkuláljuk, hogy újabban azonos témáról, nagyjából azonos szinten-szinvonalon egyre több könyv jelenik meg, és az azután igazán érdemes lehet, hogy a középiskolások számára is érthető, terjedelmileg a húsz ívet el nem érő Krúdy-kismonográfiaik sorából az újabban megjelentek közül a *Boriét*, *Fülöp Lászlóét*, *Czére Béláét* vagy a kissé régebbi *Szabó Edefélet* veszem kézbe). Igen ám, de – tudható – sohasem azok a művek az igazán értékesek, amelyek egymással pótolhatók; a szép- és szakirodalomban egyaránt a legfontosabb, legértékesebb munkák azok, amelyek *egyediek*, a jó, érdemi olvasó-használó pedig az, aki éppen *azt* a könyvet kéri, és aki nem éri be pótlással, inkább vár kiválasztottjára. Tehát az igazi könyvtár nem az, amelyik valamiről valamit (és valamilyent) tud adni, ahonnan nem mennek el üres kézzel, mert a keresett mű helyett protézisművet kaptak az olvasók, hanem az, amelyik *azt* a könyvet tudja adni, amit az olvasó kért, amely éppen arra az igényre válaszol, amellyel hozzá fordultak. A szakmai ellenérveket sem akarjuk teljességükben felsorolni, mindössze egyet említünk meg: a családi könyvtárból a legjobb akarattal sem mondhatja meg a könyvtáros, ez vagy az a mű egyáltalán megvan-e, és ha igen, hol található. Legfeljebb csak rámutathat a polcokra: ha ilyen vagy olyan regényt keres, ezen és azon a polcon próbálja meg keresgélni. Nos, ez a szituáció „rendes” könyvtárban soha nem állhat elő: lehet, hogy a keresett könyvet nem tudja a könyvtáros kézbe adni, de azért nem, mert vagy be sem szerezte, vagy mert kikölcsönözték, s nem azért, mert nem találja.

Így az ellenérvek. Ám mit lehet velük szemben felsorakoztatni? Említettem, nem sokat.

Az első érvcsoport ellenében talán azt, hogy biz' a fenntartókat nemigen készítette lépésre eddig (még sokkal jobb gazdasági helyzetben sem) a könyvtárak szűkössége, zsúfoltsága, rossz felszereltsége, alacsony beszerzési kerete stb. Vajon, ha nem alakulnak át családi könyvtárakká a kisdied fiókok, akkor mindjárt kinyílnak a fenntartói pénztárcák? És ami az olvasókat illeti! Vajon a könyvtárak tájékoztatási, nevelési erényeiért jártak oda legtöbben? Vajon nem inkább olvasnivalót kerestek-e eddig is, csakhogy „ingerszegény” keretek közt lelték fel azt? És a könyvtáros? Ha lógni akart, vajon nem lóghatott-e? És a családi könyvtárban vajon nem lesz-e, nincs-e több dolga, sőt nehezebb, igényesebb munkája? A másik érvcsoport ellenében pedig talán így lehetne érvelni: avagy nem rend-e a tematikus rend? Avagy nem sugározza-e az információt az eddig szinte észrevehetetlenül, láthatatlanul megbújó könyvsorok új rendbe állítása? Nem kerülnek-e elő és előtérbe olyan könyvek, amelyek eddig fedve, rejtve, dugva voltak a raktári rendben, soha nem feltalálhatóan? (Kivált, ha a nem ritka szakozási hibákra is gondolunk, vagy arra, hogy egy-egy szépirodalmi műnek mennyi rétege, szintje, csábító oldala van.) És vajon olyan biztos-e, hogy akár a legmagasabbrendű művek is pótolhatatlanok? Még *Babits Mihály*, *Szerb Antal* sem olvasta el az egész világirodalmat. Másoknak erre még sokkal kisebb az esélyük. A világirodalmi művek egyik vagy másik kisebb-nagyobb csoportja közt pedig igazán nincs értékkülönbség. Nem mindegy-e, akár az örökkévalóság és a legmagasabb esztétikai értékek szempontjából is, ha valaki *Dosztojevszkij*nek egyik vagy másik remekét olvassa el? Ha *Balzactól* nem ezt a tíz művet, hanem azt a másik tízet?

De persze nem ezek az igazi ellenérvék. Az igazi, a döntő kérdés másképpen vetődik fel. Így: van, bizonyíthatóan van olyan olvasó, s nem is kevés, aki olvasnivalóért megy a könyvtárba (nem feltétlenül olcsó, híg olvasnivalóért, de feltétlenül olyanért, amellyel kapcsolatban nincsenek konkrét és abszolút megkötései); ennek az olvasónak az olvasnivalót úgy kell kínálni, ahogy azt keresi. Vannak akik meghatározott műveket keresnek, céltudatosan olvasnak; nekik nagyobb könyvtárba kellett menniük mindenkor, nagyobb könyvtárba kell menniük akkor is, ha nincsenek családi könyvtárak, mert ezek az igények ugyanúgy nem elégíthetők ki negyvenezer kötetből, mint húszezerből. Az első típusba tartozó olvasónak

viszont hiábavaló kín és gyötrelme a keresés – a negyvenezerből. A gyanútlanabbak számára pedig örök csalódás, ha azt hiszik, hogy negyvenezer kötetben megtalálhatják a filozófiatörténet összes klasszikusát, a világirodalom minden nagyságát és ráadásul a legjobb Basic nyelvvel foglalkozó friss kötetet, valamint az éppen menő krimi és irodalmi szenzációt is.

Az ellenérvékhez még egyet, egy utolsót: a rendszer bizonyos pontjai támadhatatlannak tűnnek. KESZ-re akkor is szükség van, szükség lenne, ha mi sem változna, változott volna az FSZEK-ban. Érvelni emellett fölösleges: az ellátás szükségletei és a gazdasági kényszer egyaránt feléje visz. A kétfedelű könyvtár szintén nem kínál igazi támadási felületet. Azt teszi, ami eddig is feladata volt minden nagyobb, mondjuk B típusú könyvtárnak, ám egy bizonyos vonatkozásban határozott előnyöket kínál olvasói igen jelentős hányadának. Pluszt ad és nem minusz. Többet és nem kevesebbet. A legtöbb kérdőjel az egyfedeles, vagyis a családi könyvtár mögött áll. Vele kapcsolatban a fentiekben túlmenően azt kell megfontolni, hogy adott keretek közt, adott lehetőségeken belül ő is többet ad (tálalásban, környezeti értékekben, olvasókhöz barátságos mivoltában, hangulatában stb.), mint egy hasonló feltételek közt működő hagyományos formájú. És amit ad, azt őszintén, hamis illúziók keltése nélkül adja. A legegyszerűbb, legkövetlenebb, legmagátólértetődőbb módon.

„Szürke minden teória...”

E sorok írója igyekezett alaposan szétnézni a családi és kétfedelés könyvtárakban. (A hagyományos típusúakat – úgy véli – régtől ismeri.) Az alábbiakban benyomásairól, tapasztalatairól szeretne beszámolni.

A külsőségek leptek meg leginkább. Jóllehet úgy véltem, inkább csak propagandaszöveg, amit a családi könyvtárak belső megformálásáról regélnek, a látvány azt mutatta, hogy fölöttebb nagy hangsúly esik arra, hogy e könyvtár-típus valóban otthonias benyomásokat keltsen. A polcok közt, az ablakoknál, a terek sarkaiban fotelek, dohányzóasztalkák (persze dohányozni azért tilos, sajnos!). A tér berendezése semmiképp sem hasonlít a szabadpolcos könyvtárak kiválasztóövezeteire, de olvasótermeire sem. Tanulni, dolgozatot írni nem lehet itt (persze szinte mindenütt akad az olvasói munkaövezetnek kicsiny, miniatűr mása, de éppen

nem áll előtérben vagy központban), de üldö-
gelve lapozgatni, beleolvasgatni egy-egy
könyvbe annál inkább. Az embert, mihelyt
maga is leül, nem könyvgerincek veszik körül,
hanem hanyagul (de ravasz hanyagsággal) ki-
állított könyvek, sokuk címlapjával kifelé for-
dítva, vagy címlapjával felfelé. (Persze több
könyv „szabályosan” áll a polcon, de mégis
sokkal több kellett-kínálja magát teljes terje-
delmével, mint általában megszoktuk.) *Kuc-
kók, sarkok, övezetek tagolják a teret, s bennük
a tematikus csoportok afféle önálló hisvilágok-
nak látszanak.* Jóllehet némelyik könyvtárban
csúcsporgalmi időben jártam (így a Vénusz ut-
cai családi könyvtárban, a XX. kerületi fő-
könyvtár családi fedelében stb.), és sokan is
voltak, a közönség valahogy jobban eloszlott,
kisebb társaságok alakulhattak ki. Az általam
megkérdezettek (idősebb hölgyek, kamaszok,
érett férfiak, csitri lányok voltak alkalmi röpin-
terjúim alanyai) álellenséges kérdéseimre azt
felelték, hogy így jobban tetszik nekik a
könyvtár, szabadabban, kellemesebben mo-
zognak benne. Földön heverészni könyvtár-
ban én csak külföldön láttam eddig (különösen
sokan választották ezt a pozitúrát a párizsi
Pompidou centrum hatalmas prézens gyűjte-
ményében), de éppen nem volt zavaró ez a
látvány Pesterzsébeten sem a családi rész gyer-
mekkuckójában vagy tinisarkában. A kétfede-
lű könyvtárakban (a IX. kerületben, a Kertész
utcaiban stb.) különösen feltűnő volt a családi
részre jellemző fészekmelegség, bensőséges-
ség. Ám, ha tetszett is, nem ezt tartottam, ma
sem ezt tartom a családi könyvtár lényegének.
A tematikus részeket vizslattam, azok könyv-
lómányát méricskéltem. Nemigen hasonlítottak
egymásra. Tematikus rendet felállítani lát-
szólag könnyű, címszavakat találni hozzá még
könnyebb, a próba azonban a kirakott könyve-
ken dől el. Leginkább az volt meglepő, hogy
milyen különböző válfajú, műfajú, minőségű
könyvek férnek el egy-egy ilyen, sokszor talán
alkalmi felírat mögött. Átfedések is vannak
(hogy is ne lennének), a lényeg azonban az,
hogy minden (csaknem minden) könyv joggal
került társaival egy csoportba. Néha szinte iz-
galmas, ahogy egy-egy tartalmában több réte-
gű, sokszínű könyv eddig kevésbé ismert olda-
láról villant fel abban az összefüggésben, amit
a tematikus csoportosítás kínált: klasszikusok
mint izgalmas történetek, netán szexis alkotás-
ok, gyengébb magyar regények mint jó ismer-
retterjesztő munkák, önéletrajzok mint törté-
nelmi források vagy éppen válaszok a „mit

jelent nőnek lenni” kérdésére, képzőművésze-
tinek tűnő albumok a tudomány világa illusztrá-
cióiként, szakkönyvek mint szórakoztató ol-
vasmányok stb. A lehetséges összefüggések
száma végtelennek tűnt, ahogy a korábban
egymástól távolra került könyvek egymásra
találtak. Úgy vélem, sokkal több könyv „adha-
tó el”, ha nem ragaszkodunk mereven az egy-
szer megadott raktári jelzethez, s ezáltal pe-
dáns-szigorúan örökre beosztjuk a könyveket
valamely süllyesztőként is működő raktári cso-
portba. Persze kérdezgettem azt is a jelenle-
vőktől, mit keresnek. Egyetlen esetben (körül-
belül száz megkérdezett közül) kaptam azt a
választ, hogy X. Y. író műveit (X. Y. egyéb-
ként *Simenon* volt). Mindenki csak kódos, álta-
lános válaszokat adott, vagy maga is tematikus
megjelöléssel élt (persze nem mindig a könyv-
tár által kijelölt témákat mondták, esetenként
azok szinonimáit). A statisztikák (még kevés
van belőlük, és természetesen csak rövid időre
vonatkoznak) azt mutatják, hogy egyrészt a
kölcsonzések átlag hetven százaléka a családi
fedélből történik, másrészt, hogy a családi
részbe kített jelentős munkák jobban forog-
nak, mint a hagyományos fedélben lévők.

A könyvtárosok – pedig a bizonyítás heve
talán ezt diktálná – a kétfedelű könyvtárak
esetében nem igyekeznek eltitkolni, hogy nem
csak családi rész van. Bár jól észrevehetően
elkülönül a két fedél, aki nem olvasnivalóért
jön, hanem valamit keres, kutatni vágy, né-
hány lépésre könnyen megtalálja a neki rendelt
részleget, annak összes ismert kellékével és
szolgáltatásaival. Nekem az is tetszett, hogy a
családi rész mintegy megszűrte az olvasókat.
A hagyományos fedélben szakszerűen mozog-
tak, célirányosan kerestek az „igaziak”, nem
téblábolt ott senki tétova óhajokkal, ködös kí-
vánságokkal, félig-meddig reménytelenül a
zsúfolt, nagyon is tudományos igényességgel
megrakott polcok közt.

Persze kiderült az is, hogy a könyvtárosok
számára a családi könyvtár (vagy fedél) éppen
„nem fenéig tejfel”. A gazdagréteieknél gond-
terheltebb könyvtárosokat ritkán láttam. Szin-
te-szinte már tartalmi elemzésnek vetették alá,
ki tudja hányadszor, a legkülönbözőbb köny-
veket, vajon hová kellene tenniük őket, hová
illenek, hol lenne a legjobb helyük. A huszadik
kerületiek – ők mondták – most jöttek csak rá
igazán, mire is jók az *Új Könyvek* recenziói.
Azokat elolvasva lehet csak megismerkedni
minden könyvvel, eldönteni, hová valók, mi
van bennük, mi van bennük még. Nehéz mun-

ka a családi rész polcainak feltöltése is. Igaz, visszaosztáshoz nem kell figyelni a Cutter-számokat, de ha egy tematikus csoport fogyni kezd – ami hamar megtörténik –, azonnal fel kell tölteni, mégpedig jól, oda való, eleve oda szánt művekkel. Kérdés, mennyiben gondoskodik könyvkiadásunk a választékról; mert a tematikus csoport vonzerejét nem ugyanannak a műnek számos példányban való megléte adja.

Miként a hagyományos könyvtárakban feltehető a családi könyvtár vonásai (tematikus polcok, kiemelések, kiállítások stb.), úgy a családi könyvtárak is viselnek hagyományos „beütéseket”. Van mindegyik családban egy miniatűr, de annál gondosabban kiválogatott kézikönyvtár (ezres nagyságrendben), és akadnak olyan polcok, amelyiken bizony szerzői ábécérendben sorakoznak a könyvek, mindig

feltalálhatóan: a kötelező olvasmányok kisdéd választéka, a legnagyobb klasszikusok parányi kínálata, a keresett 20. századi szerzők művei stb.

Az FSZEK hálózata ma még nem családi, kétfedeles stb. könyvtárak hézagatlan rendszerre, talán soha nem is lesz az. Az átalakulás nyilván nem lehet százszázalékos. (Már csak azért sem, mert vannak, szép számmal, a családinál is kisebb, reménytelenül kicsi könyvtárak, és vannak, amelyekben a használói kör indokolja a hagyományos felállítást.) A stratégiai tartalék, a KESZ is épp hogy csak megszerveződött, indulás előtt áll. Az azonban bizonyosnak látszik, hogy a rendszer csirái életképesek, hajtásai működőképesek és tetszetős.

Vajda Kornél

Olvastam

Király István Kulturális igény és kulturális környezetszennyeződés című, az *Új Forrás* 1986. 4. számában és *A Könyv* első, indító számában (97–98. l.) megjelent cikkében, hogy „A tőkés társadalomban például jobbra csak az iskoláztatáson át ment végbe műveltségemelés. Onnan kikerülve a liberális kultúrakonceptió elveinek megfelelően pusztán magánügy lett már a művelődés. Legföljebb a nyilvánvalóan osztály- és nemzeti érdeket jelentő intézmények ügyét – a múzeumokét és a könyvtárakét érzi magáénak az államhatalom... A gazdagság monopóliuma lesz ezzel a kultúra. A tömegek elszakadnak, távolesnek tőle. Nemcsak a konzumművelődés, az általa adott lélekmérgezés, manipuláció illeszkedik be mint elválasztó ék, de az igényhiány is: az anyagi-pénzügyi megfontolásoktól is növelt érdektelenség. A szocializmusban viszont az alapvető emberi jogok közé tartozik a kulturális is. A létkérdések közé. A gondoskodás róla – az igénykielégítés, igénybresztés és igényfejlesztés – állami kötelesség. S ennek egyik legfőbb előrevívője, valóra váltója a könnyen hozzáférhetőség, olcsóság, ingyenesség: a nem egyszerű áruként történő kezelés. A tömegek és a kultúra kapcsolatát nézve minden vonatkozásban szembeszökően nagyobbak lettek így a szocialista országokban a fejlettségmutatók.

A rendszerváltásban jogosan jelenik meg ez újra lényegi érvként. Meggondolkoztatóan hatnak itt is az egymás mellé kerülő, vitázó adatok. Csehországban például a színházak száma kétszer akkora, mint az NSZK-ban, s háromszor több, mint Ausztriában és Svájcban. Franciaországban 36 moziférfőhely jut ezer lakosra, Bulgáriában 85. Az USA-ban csak a lakosság 10–15%-a látogatja a nyilvános könyvtárakat, a szocialista országokban több mint 25 stb. stb. A tömegek kulturális szintjét jelzik az ilyen mutatók. Ki ezeket lenézi, lenézi egyben a tömegeket is. Nem veszi észre, hogy hatni engedte magára a liberális gondolkodás legfőbb, ártó mérgét: a szociális érdektelenséget, a tömegek élete, sorsa iránti közönyt. Az individualizmust.”

Nos! Fogalmam sincs arról, hogy mennyire objektív mutatója a színházak száma egy-egy ország kulturáltságának; azt se tudom, a moziférfőhelyek magas vagy alacsony száma mennyire jellemzi egy adott ország művelődési helyzetét. Egyet viszont biztosan tudok: az az állítás, hogy az Egyesült Államokban „csak a lakosság 10–15%-a látogatja a nyilvános könyvtárakat” egyszerűen nem igaz. Az USA-t sok mindenben elmarasztalhatjuk kulturális téren (oly sok ilyen terület van, hogy nem is fárasztom vele az olvasót), de a könyvtárügy

tekintetében csak példaként szolgálhat valamennyi szocialista országnak. Fogalmam sincs, honnan vette könyvtári adatait Király professzor (a szocialista országokra vonatkozó 25 százalékos kis jóindulattal elfogadható, nálunk 1985-ben valamivel több mint 22 százalékos), mert hosszas utánjárással sem tudtam olyan dokumentumot találni, amelyben fehéren-feketén áll az amerikai könyvtárhasználók pontos mutatója. Részadatok vannak, s ezek meglehetősen nagy szóródást mutatnak a 25 százaléktól (*Brooklyn*) kezdve az 52 százalékig (*Queens*) át egészen a Kaposvár nagyságú *Cherry Hill* 85 százalékáig. A hiányos adatok magyarázata, hogy Észak-Amerikában a beiratkozott olvasókra vonatkozó adatokat kevésbé tartják jellemzőnek, mint a forgalom mérőszámait. Mutatóban néhány adat az egy lakosra jutó kölcsönzések számáról (INTAMEL. International statistics of city libraries. 1985. Compiled by: Stadtbibliothek Hannover); New York: 3,24 Queens: 5,43, Philadelphia: 3,18, Houston: 3,82, Dallas: 4,36, Cleveland: 6,8, Vancouver: 12,94. Összehasonlításképpen: Budapesten 2,92, Prágában 4,97 kötet kölcsönzése jut egy lakosra. Néhány európai nagyvárosban nem tartozik a ritkaságok közé az évi egy tucat fölötti lakossági kölcsönzés, például Helsinki: 12,45, Koppenhága: 13,80, Manchester: 12,02. Még egy idevágó idézetet! *Vigdis Moe Skarstein* norvég könyvtáros így

panaszodik: „Norvégiában a lakosságnak csak 39 százaléka könyvtárhasználó... Svédországban... a lakosság 60 százaléka veszi igénybe a könyvtárak szolgáltatásait” (*Scand. Public Libr. Q.* 1986. 4. sz. 126. l.).

Miért vettem ilyen komolyan Király Istvának ezt a komolyan aligha vehető kitételét? Mert féltő, hogy a többször elhangzott és leírt, s ennek következtében egyre súlytalanabb nagy szavakkal („a tömegek kulturális szintje”, „szociális érdektelenség”, „a tömegek élete, sorsa iránti közöny”, „individualizmus”) dobálózó esszé azt sugallhatja a magyar kultúra irányítóinak, hogy nincs itt semmi baj, hogy mit sírnak-rínak itt nekünk a könyvtárosok, amikor könyvtári szempontból (is) leköröztük Amerikát. Féltő, hogy elhisszük a fellengzős megállapítást: „A tömegek és a kultúra kapcsolata nézve minden vonatkozásban szembeesőképpen nagyobbak lettek... a szocialista országokban a fejlettségmutatók”. Nem szabad hallgatni az ilyen szurkoló mentalitású („az én csapatom játszi könnyedséggel veri a világ bármelyik csapatát”) eszmefuttatásokra, amelyek összetévesztik a vágyálmot a valósággal... Nekünk tisztán kell látnunk helyzetünket (ez egyik legfontosabb feladata a könyvtárossajtónak), hogy illúziók nélkül, de annál nagyobb buzgalommal lássunk hozzá a „tömegek kulturális szintjének” felemeléséhez.

B. L.

Olvastam,

hogy szegény a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, de nem hagyja magát, igyekszik pótlólagos pénzügyi forrásokat szerezni (*Scipiádes Erzsébet*: Mi mentse meg a könyvtárat = *Magyar Hírlap*, 1987. április 25.). Idézem a cikk utolsó bekezdését:

„A Szabó Ervin Könyvtár nagyszabású vállalkozásának eredményével az olvasók alighanem már jövőre megismerkedhetnek. Könyvtári körülmények között kicsit talán furcsa lesz, ám a híresztelések szerint annál edesebb. Mint ahogy a Fővárosi Tanács közművelődési osztályán megtudtuk, jövő év tavaszától az arra alkalmas fő könyvtárakban olasz fagyaltgépeket üzemeltetnek. A portálok ablakokat nyitnak, s az árusítás az utca felé ezeken ke-

resztül folyik majd. A fagyaltgépek vásárlására a Szabó Ervin Könyvtár többmillió hitelt szándékozik fölvenni.”

Engem ez a hír egyáltalán nem lep meg! Sőt! Azon csodálkozom, hogy erre a megoldásra csak a jövő évtől kerül sor. Hasonló lépésre azóta számítok, mióta a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új főigazgatóhelyettest „igazolt át” az Országos Széchényi Könyvtártól. Ez az új főigazgatóhelyettes ugyanis nemcsak kiváló könyvtáros, hanem – s ez tán lényegesebb körülmény – okleveles cukrász. Még hozzá olyan cukrász, aki a hajdan Dunántúl-szerte közismert és közkedvelt zalaegerszegi Papp cukrászdában szerezte képesítését, s aki olyan fagyalt-költemények hétszer titkos recipéit is-

meri, mint például a mazsolás–mákos–diós vaniliagyök, a keleti fűszerek zamatát idéző kék-pisztácia, a közhivatalnokok és az erényes és torkos szépasszonyok körében kedvelt pavot, a túlcsonduló édességű milka, a fahéjas, malagás sztracsatella, vagy a koraőszi vadászatokhoz illő kanel. Ezenkívül avatott mestere a sült fagylalt készítésének és körültekintő felszolgálásának, s előszeretettel kínál hozzájuk omlós és mégis ropogós ezerizű ostyákat... Épp ideje már, hogy az anyagi gondokkal küzdő FSZEK végre kamatoztatni kezdje azt a hatalmas tőkét (eszmei érték), amely a főigazgatóhelyettes titkos (és mily édes!) tudományában rejtetik.

De félre a tréfával! Miért ne szerezhetne fagylaltból pénzt a Szabó Ervin Könyvtár? Pénzt a félig-meddig lerobbant fiókok tatarozásához, pénzt az állomány gyarapításához, pénzt modern felszerelésekre, pénzt a jó szakemberek megfizetésére. Nem esik le az aranygyűrű az ujjáról! Mint ahogy nem derogál jó néhány – otthonról jobban elerestett – nyugat-európai, amerikai könyvtárnak teát, a teához süteményt felszolgálni tényleges vagy jövődöbéli olvasóinak, azzal a nem titkolt szán-

dékkal, hogy a hason szerzett hasznot a fejek művelésére fordítsa... Tovább megyek, a finnyás, magyar széplélek elé, akinek látom elhesentő mozdulatát, gúnyos fintorát, a „jenki módi” ellen tiltakozó minden gesztusát. Neki szól e tárgyban Petőfi, aki a „csárda romjai” előtt borongva így szól az akkori megbotránkozókhoz: „Az Isten házából csárda? és miért ne? / Ott léleknék: testnek szolgált itt enyhére. / És nem úgy részünk-e a test, mint a lélek? / Egyenlőn kedveznünk kell mind a kettőnek...” A példa korántsem „furcsa”, nagyon is érdemes a továbbgondolásra. Mi lenne, ha a könyvtárak elhanyagolt, szegényes büféit könyvtárosok vennék át? Ha a többnyire búvalbélelt „profi” büfésnök „placcán” helyre könyvtároslányok árulnák a szendvicset, süteményt, a kávé és teát? (Takarítást vállalhatnak diplomás fiúk, lányok, kiszolgálást nem?) Így tán nem zárna a Nemzeti Könyvtár büféje délután négykor (s napjában többször, minden alkalmas ürüggyel), miközben az olvasók este kilencig ülhetnek étlen-szomjan az olvasótermekben. S a nem kevés haszonból sok mindenre telne a legatyásodott könyvtáraknak. Érdemes lenne ezen gondolkodni. (B. L.)

A Kisteleki-alapítvány

pályázati felhívása

szegedi helyismereti munkára

A *Kisteleki Ede* emlékezetére alapított pályadíjat ötödször 1990. november 26-án, a névadó születésnapján osztjuk ki. Felhívjuk a Szeged múltjával, jelenével, jövőjével foglalkozó kutatókat, hogy pályamunkáikat 1990. május 31-ig *ajánlva* küldjék meg.

Feltételek: Csak kiadatlan, a pályázatra első példányban készült, legalább 4, legfeljebb 10 ív (egy ív 22 gépelt lap, 26 sorral, soronként 60 betűhellyel) terjedelmű, Szegeddel kapcsolatos mű nyújtható be. A pályamű tárgyát nem szabjuk meg. A tárgyválasztást (új tárgykörök feldolgozását, új források feltárását, új szempontok érvényesítését) értékeljük.

A bizottság egy 15 000, két 8000, valamint két 5000 forintos *jutalmat* ad ki. A díj-

nyertes és jutalmazott pályaművek a Somogyi Könyvtár állományába kerülnek.

A pályázat jelíges; a szerző nevét a dolgozat nem tartalmazhatja. Nevét és címét zárt borítékban mellékelje. Nem vehet részt a pályázaton, aki pályaművének tárgykörében korábban már közleményt jelentetett meg.

A bizottság titkos szavazással hoz döntést. A díjazottakat levélben értesítjük, a közvéleményt pedig a díjkiosztásról a *Dél-magyarország* és a *Csongrád Megyei Hírlap* hasábjain tájékoztatjuk.

**A Kisteleki-alapítvány
bírálóbizottsága
Szeged, Somogyi Könyvtár
Pf. 441. 6701**

Műszaki fejlesztés – visszafejlesztett vállalati szakkönyvtárakkal?

Évek óta beszédtema könyvtáros körökben, hogy a szakma presztízse egyre csökken, lassan már nincs is. Ha ez így általánosságban igaz, sajnos még inkább igaz a szakkönyvtárakra, az ott dolgozókra. Ezt igazolja az a tapasztalat, amelyet az ipari szakkönyvtári hálózathoz tartozó, csaknem 600 kisebb-nagyobb vállalati, intézeti műszaki könyvtárat megismerve szerezhetünk.

Áttekintve ezeknek a vállalati szakkönyvtáraknak az elmúlt húsz évre vonatkozó statisztikai adatait és egyéb kimutatásait, jelentéseit, az a szomorú kép alakul ki, hogy néhány műszaki tájékoztató feladatokat ellátó, a vállalat gazdasági vezetése által partnernak, a termelési szerkezet szerves részének tekintett könyvtár kivételével bizony nagyon sok helyen leépülés-leépítés tapasztalható, mind a technikai, mind a személyi feltételek terén. A jól működő könyvtárak is – főleg a vegyipar, műszeripar területén – sokszor igen komoly erőfeszítések árán, a személyi és a tárgyi adottságok nyújtotta lehetőségeken jóval túl teljesítve tudják csak azt nyújtani, amit a *vállalat* – mint információ-felhasználó – jogosan elvár, de mint fenntartó nem támogat kellőképpen. Ahol ez a támogatás egyensúlyban van a kívánalmakkal, ott nincs gond a műszaki tájékoztatással és a műszaki fejlesztéssel sem. Ott nincsenek megkeseredett, a tehetetlenségtől, az anyagi és erkölcsi megbecsülés hiányától szenvedő könyvtárosok sem.

A jól működő szakkönyvtárakat két csoportra lehet osztani. Az egyikbe sorolhatók azok, amelyek a fenntartó vállalat, intézmény potenciális szakirodalmi igényeinek kielégítésére előre felkészülnek, az olvasó elé mennek az információval. A másik csoportba azok a könyvtárak sorolhatók, amelyek csak a konkrét igény megjelenésekor nyújtanak információt, és azt is csak az igényelt mélységben, lévén a könyvtáros ugyanolyan tájékoztatlan a dokumentációs szolgáltatásokat illetően, mint maga

az olvasó. Ezek azok a könyvtárak, ahol az olvasó időben megkapja a kért könyvet, de ha másnap az adott témáról újabb dokumentum jelenik meg, még csak véletlenül sem hívják fel a figyelmét rá; ahol megrendelik mindazokat a folyóiratokat, amelyeket az olvasók igényelnek, valamilyen formában – kölcsönzés, helybenolvasás stb. – az érdeklődők rendelkezésére bocsátják, de ha egy másik folyóirat közül hasonló témájú cikket, arról csak munkatársai figyelmeztetése alapján szerez tudomást az olvasó, mert a könyvtáros nem hívja fel a figyelmét, hiszen nem ismeri a folyóiratok tartalmát, sem a dolgozók érdeklődési körét, sem a vállalat előtt álló feladatokat. Egyszóval csak passzív tájékoztatásra alkalmas. Az ilyen könyvtárat nevezhetjük-e jól működőnek? Sajnos a könyvtárak helyzetének ismeretében igen, mivel nagyon sok még így sem működik! Hogyan jutott a szakkönyvtárak egy része ilyen alacsony szintre?

Gyilkosság vagy öngyilkosság?

A sokat emlegetett nehéz gazdasági helyzet egyértelműen nem kedvez a könyvtáraknak, így a szakkönyvtáraknak sem. A vállalatok kedvezőtlen eredményeik javítása érdekében a termelékenység fokozását tűzik ki célul, aminek egyik alapja a hatékonyabb létszámgazdálkodás. Ennek első lépése a nem termelő egységek, az infrastruktúra létszámának csökkentése a termelőrészlegekéhez képest. Ezt a létszámkorrekciót alapos elemzések előzik meg, melyek során, sajnos, sok helyen a könyvtárat, a műszaki tájékoztató egységet ugyanolyan nem termelő, improduktív részlegnek, tevékenységét következőképpen nélkülözhetőnek vagy csökkenthetőnek tekintik, mint például a gondnokságét, az iktatóét, az adminisztrációét stb. Sőt...

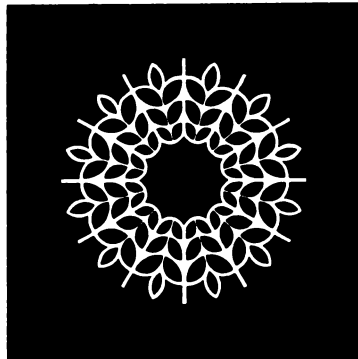
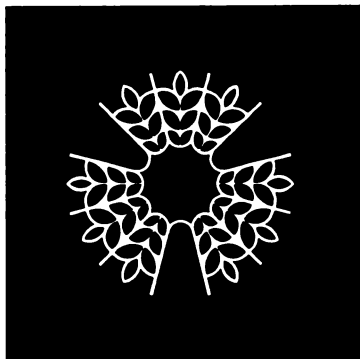
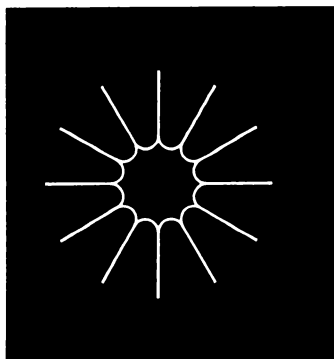
Nem veszik figyelembe, hogy a hatékony-

ság, jövendelműség és a piacképesség növelésének egyik alapvető feltétele a műszaki fejlesztés. Az utóbbinak pedig egyik alappillére a megfelelő műszaki tájékozottság, az azt biztosító műszaki tájékoztató, információs tevékenység, a hozzáértő információs szakemberek alkalmazásával. Ha egy vállalat a műszaki tájékoztató munka megcsonkítása árán teszi gazdaságosabbá a tevékenységét, akkor a mai eredményekért lemond a holnap eredményeiről.

A vállalatok rugalmas termelési profilváltása sokszor rugalmas szervezeti változásokat is követel. Kétségtelen, hogy ilyenkor a műszaki tájékoztató, szolgáltató tevékenységnek is alkalmazkodnia, rugalmasan változnia kell, de a könyvtár, amelyen a szolgáltatások alapulnak, amelynek állományából a szolgáltatásokat végzik, nem ilyen képlékeny. Egy több ezer egységből álló könyvtári állomány fő gyűjtőkörét lehet módosítani, új dokumentumtípusokat meg lehet honosítani, de nagyon nehéz felszámolni egyetlen tollvonással a könyvtárat, és még nehezebb lesz újraéleszteni esetleg négyöt évvel később. Egy évtizedek alatt kialakult – természetesen közben változó, módosuló – információs rendszert nagyon nehéz egyik napról a másikra fele létszámmal életben tartani. Ha például egy nyolc szakemberrel működő szakirodalmi információs rendszert egyszerre csak háromnak kell üzemeltetnie, biztos, hogy az már csak a passzív könyvtár szintjén fogja feladatait ellátni. Az évek múlásával pedig be fog bizonyosodni, hogy „Ugye, hogy három ember is elég erre a munkára!” Csak az már másfajta munka lesz, másfajta eredménnyel! Az aktív szolgáltatások minden bizonynyal megszűnnek, a megmaradt könyvtárosok csak a legszükségesebb feladatokat lesznek ké-

pések ellátni, az információs tevékenységből mindössze a könyvtár állománygyarapító és tároló funkciója marad meg. A felhasználók egy ideig még hiányolják a szakirodalmat, majd lassan leszoknak az olvasásról. Kezdetben még megértéssel fogadják, hogy míg régebben az asztalukon találták a szakirodalmi információkat, újabban maguknak kell utána járniuk és csak nagy késéssel, többszöri keresésre jutnak hozzá. Később ilyen áron már nem is igénylik, hiszen az információ nálunk nem létszükséglet. Ez igénytelenséget, szakmai eltunyulást eredményez, ami éppen ellentéte annak, amit a vállalat meghirdetett, amikor zászlajára tűzte a „hatékonyág”, „gazdaságosság”, „versenyképesség” jelszavakat. Ezért érzem a holnap ellen való véteknak, ha ma másod-, sőt huszadrangúnak tekintik a szakirodalmi tájékoztatást.

A szakkönyvtári tevékenység leépítésének, megszüntetésének másik módja is ismert. Néhány vállalat nem tart igényt saját szakkönyvtárra, elegendőnek véli, ha a központi, országos információs szolgáltató intézmények termékei eljutnak dolgozóikhoz. Bizonyos profilú vagy létszámú vállalatoknál valóban a leghatékonyabb megoldás lehet a minimális dokumentumháttér kialakítása mellett egy információközvetítő személy tevékenysége, aki a külső szolgáltatások megfelelő ismeretében azokat továbbítja a szakembereknek. Ahhoz azonban, hogy a különböző helyeken már működő, online hozzáférésű számítógépes vagy hagyományos SDI, azaz szelektív információs szolgáltatások, a különböző dokumentációs folyóiratok és egyéb kiadványok közül a legmegfelelőbbet vegye igénybe, rendelje meg, jó, ha valamilyen műszaki és információs technikai ismeretekkel is rendelkezik (lásd: információs mérnök,

szakinformátor). Ez lehetővé tenné, hogy az olvasó a számára hasznos információt gyorsan, nagy pontossággal kapja meg. Eredményes lehet, ha egy fiatal, lelkes kutatómérnökre bizzák a könyvtári feladatokat, aki egyetemi éveiből ismeri a szakirodalmi információk hozzáférési lehetőségeit. Ezzel szemben az a gyakorlat, hogy ha egy vállalat megszünteti szakkönyvtárát, akkor a külső szolgáltatások figyelésével és megrendelésével, a szükséges dokumentumok beszerzésével a szabványügyi előadót, a rajztárost, a munkavédelmi felelőst, netán a főosztályvezető titkárnőjét bizzák meg. Vannak szerencsésebb és vannak egészen lehetetlen megoldások, a választék széles...

Ilyenkor a könyvtári munka kimerül az olvasó által igényelt könyv, folyóirat, fordítás megrendelésében. Ezek a dokumentumok azután örökre elsüllyednek valakinek a fiókjában, katalógus hiányában információs értékük elvesz a többi dolgozó számára. A dokumentumokra kiadott összeg pedig nő, fordított arányban az azokból merithető információk mennyiségével. Az idő itt is a könyvtáros ellen dolgozik, hiszen egy-két év alatt kiderül, hogy minden különösebb szakirányú végzettség nélkül, napi egy-két órai munkával el lehet látni szakirodalommal a szakembereket, nem kell hozzá egyetemet végzett könyvtáros. Csak az nem derül ki, hogy mennyi *hasznos információ vész el*, amit a szakképzett könyvtáros folyamatosan adhatna; hogy hány hasznos újítás, fejlesztés, találmány születhetett volna, és mennyit hozott volna a vállalatnak, bebizonyítva, hogy az információ pénz, hatalom. Ehelyett most ott csörög az a pár fillér, amit a műszaki tájékoztató tevékenységen megspóroltak.

A hiba felismerése holnap már késő lesz, az elpusztított vállalati szakkönyvtárakat nem lehet többé feléleszteni. *Ranganathan* szerint a könyvtár élő szervezet – ha az állítás igazát belátjuk, elfogadjuk, akkor felszámolása gyilkosság vagy talán öngyilkosság!?

A kibontakozás útja

Ennek megelőzésére szükség lenne a műszaki fejlesztést ösztönző irányelveken, központi javaslatokon kívül a műszaki tájékoztatást segítő, fejlesztését ösztönző lépésekre is. Itt már nem egyszerűen a könyvtáros szakma presztízséről, hanem a népgazdaság érdekéről van szó.

Nem várhatunk azonban mindent a központi intézkedésektől! Azok meghozataláig a szakkönyvtárosoknak mindent meg kell tenniük, hogy a vállalatnál bebizonyítsák nélkülözhetetlenségüket. A szakkönyvtárnak úgy kell bekapcsolódnia a vállalat vérkeringésébe, hogy az információk kétirányú áramlásának központi helye legyen.

Ehhez egyes könyvtáraknál szemléletváltásra van szükség. Létre kell hozni a korszerű szakkönyvtárat, amelyben a dokumentumok helyett az *információk közvetítése* a legfontosabb, ahol a könyv-típusú dokumentumok mellett egyre nagyobb szerepet kapnak a folyóiratok és a vállalati irodalom, ahol a primer dokumentumokon kívül helyet kapnak a szekunder dokumentumok, ahol a saját dokumentumállományból való tájékoztatás csak a kisebb hányad, és az információigényeket a világ dokumentumterméséből elégítik ki, a központi szolgáltatások segítségével. A műszaki könyvtárosoknak meg kell keresniük a lehetőségeket, hogyan tájékozódhatnak saját vállalatuk éves és hosszú távú fejlesztési és termelési terveiről. Be kell bizonyítaniuk, hogy a szakkönyvtár nem egyszerű könyvkölcsönző hely, hanem képes a gazdasági, műszaki, kereskedelmi információk megszerzésére és azokkal segítheti a vállalat terveinek megvalósítását.

A gazdasági élet megújítása minden területen gondolkodó, nyitott, rugalmas, információérzékeny szakembereket kíván. Ez érvényes a könyvtárosokra is. A könyvtárosképzésnek is szem előtt kell tartania az új követelményeket. Tudós könyvtárosok helyett az élet egyre inkább gyakorlatias, aktív tájékoztatást nyújtó könyvtárosokat kíván. Ezt a vállalatoknál dolgozó szakkönyvtárosok érzik leginkább, akik átélői és résztvevői a gazdasági megújulásnak. Talán elmondhatjuk, hogy az elmúlt évek során a könyvtáros szakma elismertetéséért folytatott harc annyira megedzette a szakkönyvtárosokat is, hogy nem lesz nehéz az új követelményeknek eleget tenniük.

Ma egyre inkább előtérbe kerülnek az anyagiak, szinte csak annak van értéke, ami pénzbe kerül. Már a kultúrát is áruként kezdjük elfogadni. Bizonyítsuk be tehát, hogy a gazdasági élet fejlődését szolgáló szakmai információ is érték, és annak közvetítői – a szakkönyvtárosok – a gazdasági élet nélkülözhetetlen munkásai.

Teveli Mihályné

Megelevenedett statisztikák

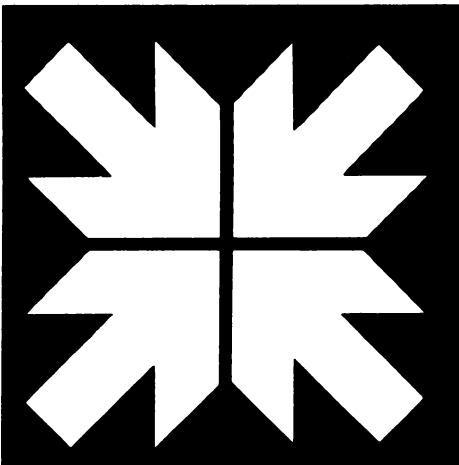
Öt írás követi egymást rovatunkban. Mind az öt ugyanarról számol be: a kamaszkor és az ifjúkor idején forgatott különféle olvasmányokról, azokról a könyvekről, amelyek kitöltötték vagy kitöltik a szerzők szabadidejét, okulásul vagy szórakozásul szolgálnak számukra. Hogy milyenek is ezek az olvasmányok? Nos, a könyvtárosok többnyire ismernek, sőt készítenek is statisztikákat erről, s e statisztikák, ahogy mondani szoktuk, önmagukért beszélnek. Más szóval, e korosztályok olvasmányválasztási szokásai pusztán számadatok alapján is árulkodók: megfelelőképpen tájékoztatnak életkori adottságokat, érdeklődési köröket jellemző vonásokról éppúgy, mint egy adott korszak és hely némely kulturális sajátosságáról, a kultúrát közvetíteni hivatott intézmények, például iskolák és könyvtárak állapotáról és hatékonyságáról, korszakos ízlésirányzatokról – alkalmasint arról is, vajon mennyire befogadhatók az elitkultúra produktumai szélesebb közönség körében. Különösen érdekes ez az életkori szakasz azért, mert ez idő tájt alakulnak ki az egyéni érdeklődési körök,

ekkor kezdődik s talán ekkor válik életpályát is meghatározóvá a „felnőtt” kultúrához való viszony. Valószínűleg ebben az életkorban rögződnek egyszer s mindenkorra a megismerés módjai is – később már nemigen van lehetőség a változtatásra.

Mégsem statisztikával áll olvasói elé most a *Könyvtáros*. A mégoly sokatmondó számokon is könnyebben átsiklik a szem, s ritkán vesszük a fáradságot, hogy elmorfondírozzunk jelentésükön. Ebben az öt írásban viszont – noha kevesebb joggal az általánosíthatóságra – olyan „megelevenedett statisztikákat” kapunk, amelyek e korosztály olvasmányválasztási szokásait „belülről”, „szövegkörnyezetükkel”, azaz motivációikkal együtt ábrázolják.

Az első írás eltér a többitől: *felnőtt* írta hatvan év előtti kamasz- és ifjúkori olvasmányairól. *Vita Zsigmond* írása azonban nem csak azért kapcsolódik a többi – gimnazisták által írt – cikkhez, mert több év olvasmányait tekinti át, s nem is csak a téma azonossága folytán. A sors úgy hozta, hogy egy név – *Áprily Lajosé* – is összeköti az öt beszámolót. A költő, akinek idei százéves születési évfordulójára sem hiábavaló felhívni a figyelmet, 1922 és 1924 között – mint *Vita Zsigmond*tól megtudhatjuk – a nagyenyedi Bethlen Kollégium nagykönyvtárának őre volt, s olvasmányajánlásaival gyakran irányította a kollégium lakóinak érdeklődését. Érdekes véletlen, hogy négy gimnazista szerzőnk abban a most *Móricz Zsigmond* nevet viselő gimnáziumban tanul, amelynek elődjében, a Baár Madas Református Gimnáziumban, *Áprily Lajos* volt az igazgató. Hogy személye mindkét helyen hathatott a diákok olvasmányválasztására, az nyilvánvaló; hogy a mai *Móricz Zsigmond* Gimnáziumban hat-e még szellemének ereje, e kis írásokból nem követhető nyomon – persze nem is ez a rendeltetésük.

Vita Zsigmond írása némi történelmi vagy irodalomtörténeti rálátást is kínál – szinte sem-

mi mással, mint címekkel, nevekkel vagy témamegjelölésekkel. Ki csodálkozik azon, ha 1920 és 1924 között egy Erdélyben élő ifjút érdekelték az erdélyi vonatkozású történetek, s 1925 után a francia és orosz írók mellett a román elbeszélők? Érdekes azt is látni, hogy az akkor – vélhetőleg nemcsak általa – kedvelt szerzők közül némelyek klasszikusok maradtak, mint *Dosztojevszkij*, és olvasottak ma is, ha nem is épp a diákok között (mint *Petőfi* vagy *Jókai*), de voltak, akik kiszorultak az olvasmányok közül, mint *Herczeg Ferenc*, vagy a jócskán megnövekedett konkurencia mellett is őrzik népszerűségüket, mint *Conan Doyle*.

Gimnazista szerzőink írásaiból két változás nyomait észlelhetjük: az egyik a század eleje óta eltelt idő és a társadalmi – vagy világszerkezeti – változások hozadéka: mást és másképpen olvasnak a mai tanulók. A másik változás belefér a négy gimnáziumi év kereteibe: az általános iskolás kor „akármilyen” olvasmányait egyre inkább felváltja a céltudatosabb, módszeresebb olvasás – persze ne feledjük, hogy azok, akik beszámolókat írtak nekünk, minden bizonnyal az érdeklődőbb diákok közül kerültek ki. *Lengyel András* kis írásából jól látható, miként alakul irányított tevékenység-

gé az időtöltésnek indult olvasás, a spontán kíváncsiság, a véletlen és a környezet hatására, mire a gimnázium elkezdődik. A második *Kenyeres László* írása kivételesen szemléletes beszámoló, kétszeresen is felhívja a figyelmet az otthoni és az iskolai szellemi irányítás felelősségére: a fiatal szerző édesapja irodalomtörténész, természetes hát, ha ez a beszámoló nagy körültekintéssel, rutinnal, formásan, s a művelődést magától értetődő természetességgel kezelve kalauzol a kialakuló érdeklődés, a gimnáziumi élet, s a korántsem csak olvasásból álló mindennapok közegében. *Baumann Eszter* írása kedves személyességén túl egy különös szempontot: a művelődésben a felnőttek világhoz való alkalmazkodás vágyát, vagy éppen az azzal való ellenkezést, de mindenképpen: az ehhez való viszony fontosságát érzékelteti. Az érettségi előtt álló *Tercsák Tamás* írása pedig igen fegyelmезetten, s csak a tárgyra összpontosítva, szabatosan mutatja be a már valamegyet szakosodott, eltökélt érdeklődésről tanúskodó olvasmányokat.

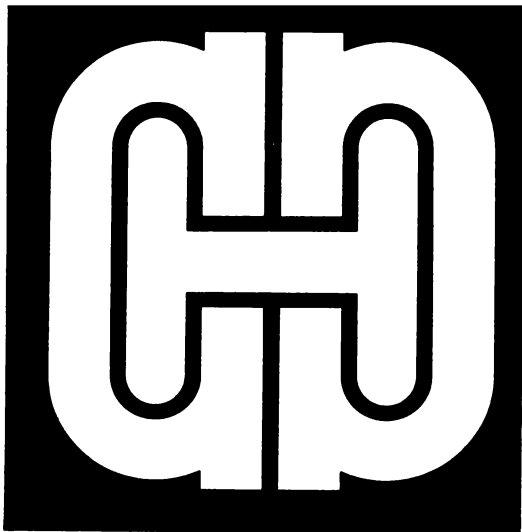
Íme, öt kis megelevenedett mozaikkocka egy olvasási statisztikából, s mögöttük, jól láthatóan, egy-egy *enteriőr*: a középpontban könyveket lapozgató, ifjú személyiséggel. (*A. R.*)

Egy nagyenyedi diák olvasói fejlődése a húszas években...

1924-ben érettségiztem Nagyenyeden a Bethlen Kollégiumban, és ősszel beiratkoztam a kolozsvári egyetem filológiai fakultására francia, magyar, román szakra. 1919–20-tól kezdve már rendszeresen jegyzeteket készítettem olvasmányaimról, és házi olvasmányfüzetembe beírtam mindazt, ami különösképpen tetszett vagy fontosnak tartottam. Családunkban mindenki olvasott, nemcsak magyarul, hanem franciául, németül is, volt tehát valamilyes, bár nem különösképpen gazdag házi könyvtárunk, és kérhettem kölcsön könyvet, nagybátyámnak, *Zeyk Dániel*nek a könyvtárából, a *Bethlen Kollégium ifjúsági*, majd később *nagykönyvtárából* is. *A kollégiumi nagykönyvtár őre* 1922–24-ben *Jékely (Áprily) Lajos* volt, aki olykor tanácsokat is adott, hogy mit olvassak, és főleg a modern magyar irodalom-

nak egy pár jelentős alkotását ajánlotta. Például *Móricz Zsigmond Tündérbertjét*. Akik Áprily tanítványai voltak, azok számára *Ady* már 1922-ben érettségi tétel volt.

Olyan környezetben éltem tehát, amelynek érzéke volt a jó könyvek iránt, és meg is volt a lehetősége, hogy a magyar és világirodalomból kiválassza azt, ami értékes és hozzánk is eljutott. A családi és iskolai környezet sokat jelentett érdeklődésem felkeltése és irányítása szempontjából, legfőképpen az, hogy a kollégiumi nagykönyvtárban megkaptam a magyar klasszikusokat, a modern szépirodalom egy részét, továbbá számos irodalmi és művészeti tanulmányt. Az 1920-as évektől kezdve saját könyvtárom is lassan gyarapodott, jelentős helyet foglaltak el benne *Ady*, *Áprily*, *Babits*, *Karinthy*, *Kosztolányi*, *Móricz*, *Reményik*

Sándor, majd később *Makkai Sándor*, *Szabó Dezső*, *Tamási Áron* munkái, 1924 után folytonosan gyarapodott a francia és román könyvanyag, nőtt az irodalomtörténeti és művészeti monográfiák, szociológiai munkák, tanulmánykötetek száma.

De nem elégedtem meg azzal, hogy az elolvasott könyvek címét egy füzetbe bejegyeztem. 1924 után rendszeres kimutatást, statisztikát készítettem azokról az írókról, akiktől a legtöbbet olvastam. Ebből kitetszik olvasmányaim gazdagodása, ízlésem fejlődése. Úgy tűnik most, mintha az olvasásra vonatkozó, a fiatalság egy részére jellemző egyéni véleményemet akartam volna rögzíteni, keresve azt, hogy mit kellene még olvasnom.

Az 1920 és 1924 közötti évekre vonatkozólag összesítő táblázatot is készítettem. Az addig legtöbbet olvasott 26 író munkáit felosztottam műfajok szerint, továbbá aszerint, hogy magyar vagy idegen írók művei. Ebbe a kimutatásba belekerültek mindazok az írók, akiktől az 1919 és 1924 közötti időszakban legalább 3 munkát olvastam. Összesen 156 művet számoltam össze, ezek írói között 19 volt a magyar, s mindössze 7 az idegen. A világirodalomhoz ugyanis nehezebben jutottunk hozzá, mint a magyar klasszikusokhoz, így például *Jókai*hoz, *Mikszáth*hoz és természetesen *Petőfi* vagy *Arany János* összes költeményeihez. *Petőfi* összes költeményeinek díszkiadása és *Madách Imre: Az ember tragédiájának Zichy Mihály* rajzaival illusztrált kiadása kinn állott

nálunk az asztalon vagy a fiókos szekrényen. Ezek mindig kéznél voltak.

A jegyzékben első helyen állt *Jókai Mór* 25 munkával, ezek között megtaláljuk kedvenc írónknak minden jelentősebb, népszerű regényét, valamint elbeszéléseit, például a következőket: *Az új földesúr*, *Egy magyar nábob*, *Kárpáthy Zoltán*, *Mire megvénülünk*, *Egy az Isten*, *A köszívű ember fiai*, *Szegény gazdagok*, *Sárga rózsa*, *Csataképek*, *Az aranyember*, *A jövő század regénye* stb. Leginkább a szabadságharc hőseiért, a vakmerő vállalkozókért, feltalálókért lelkesedtem ebben a korszakban, és nagy élvezettel olvastam erdélyi vonatkozású történeteit. *Jókai* a szülőföld, a nép és a haza szeretetére nevelt, ezért olvasták mindig örömmel kortársaim is. Kötelező olvasmányként is szerepelt több munkája. A legtöbb *Jókai*-regény olvasása 1921-re esett (15 éves voltam). Ebben az évben 10, a következő évben már csak 5, 1923-ban pedig csak 2 regényét olvastam, 1924-ben egyet sem. Helyette ekkor szaporodnak olvasmányaim között *Móricz Zsigmond* és az újabb világirodalom néhány nagy írójának munkái.

Második helyen, mai szemmel meglepően, *Herczeg Ferenc* áll, valamint *Mikszáth Kálmán* ugyancsak 15 munkával. *Herczegtől* először a *Pogányokat* olvastam, azután a *Gyurkovics fiúk és lányok*, *A fehér páva*, *A hét sváb*, az *Ocskay brigadéros* című munkáit stb. *Mikszáth* elbeszélései után a *Szent Péter esernyője*, *Akli Miklós*, *Beszterce ostroma*, *Különös házasság*, *A Noszty fiú esete Tóth Marival* stb. következett. A történelemtől, a nemesi élet hagyományos világától és a városi polgárságtól fokozatosan a nép élete felé vezettek ezek az írók. *A Bársony István* 10 vadásztörténete és elbeszélése után *Móricz*, a nagy realista író csak az ötödik helyen állt legjobb regényeivel. *Móricznál* a *Sárarany* állott első helyen, de elolvastam a *Tündérbertet*, a *Hét krajcárt*, *A fálylát*, a *Pillangót*, a *Harmatos rózsát* is, azt mondhatom, hogy *Móricz* minden munkáját, amely kezembe került. *Szabó Dezsőtől* 1924-ben csak egyetlen regényt olvastam, *Az elsodort falut*, a következő években egy-egy novella kötetét szereztem meg, és olvastam el nagy élvezettel. Sorrendben a hatodik *Gárdonyi Géza* volt, legelőször az *Egri csillagokat* és *A láthatatlan embert*, később a *Göre Gábor*-történeteit olvastam tőle.

A regényírók, az elbeszélő irodalom mellett 1922-től kezdve már helyet kapott a modern magyar költészet és a világirodalom is. Első

helyen állott Ady Endre, akinek 1925-ig öt kötetét olvastam el, türelmetlen mohósággal. Az Ady-láz körülbelül 1922-ben kezdődött, akkor már hallhattuk is a verseit *Tessitori Nóra* előadásában, és 1923-ban vitatkoztunk róla a Kemény Zsigmond Önképzőkörben. Ady után *Reményik Sándor* következett 4, *Babits Mihály* és *Áprily Lajos* 3–3, majd *Tompa László* 2 verseskötettel. Természetesen egy-egy sokat olvasott verseskötetnek jelentősebb gondolatébresztő, világnézetet formáló hatása lehetett, mint 4–5 regénynek vagy elbeszélő munkának...

Ady, Áprily, Babits, Reményik, majd Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes munkái már saját, folyton gazdagodó könyvtáram részét alkották, és melléjük kerültek azután *Tolsztoj*, *Anatole France*, *Tagore*, *Wilde* kisebb művei is. Az új magyar irodalom történetébe pedig főleg *Schöpfung Aladár* és *Benedek Marcell* tanulmányai vezettek be, de olvastam azután *Böloni Györgytől Az igazi Adyt* is. Ezek után különösképpen megszerettem *Ambrus Zoltán* finom lélekrajzú regényeit, *Rákosi Viktor* érzelmes és humoros elbeszéléseit, a világirodalomból pedig *Oscar Wilde* és *Rabindranath Tagore* elbeszélő munkáit, vallomásait. Ezek az írók 5–5 munkával szerepelnek. Utánuk következik *Petelei István*, *Molnár Ferenc*, *Tolsztoj* és *Anatole France* 4–4, *Kemény Zsigmond*, *Szigligeti Ede*, *Karinthy*, *Turgenyev*, *Babits*, *Áprily*, *Szini Gyula*, *Shakespeare* és *Knut Hamsun* 3–3, *Krúdy Gyula* csak 2 olvasott művel. Nyolc évig tanultam latint, de a latin és görög klasszikusoktól otthon önállóan nem olvastam, a német irodalomból is nagyon keveset.

Olvasmányaim 1924–1925-ben egyre változatosabbakká lettek, a modern magyar írók mellett egyre több helyet kapott a világirodalom, főleg a francia és az orosz írók (*Tolsztoj*, *Turgenyev*, *Dosztojevszkij*, *Gorkij*, *Lenin*), továbbá a román elbeszélők (*Creanga*, *Caragiale*, *Rebreanu*, *Sadoveanu*) és drámaírók.

1924–1925-ben kezdtem el *Jack London*, *Maeterlinck*, *Makkai*, *Maupassant*, *Molière*, *Racine*, *Flaubert*, *Surányi Miklós* munkáit olvasni, és hamarosan tetemes helyet foglaltak el olvasmányaimban. Az olvasott könyvek nagyobb része regény és elbeszélés volt, de akadt közöttük szép számmal verseskötet, dráma és tanulmány is.

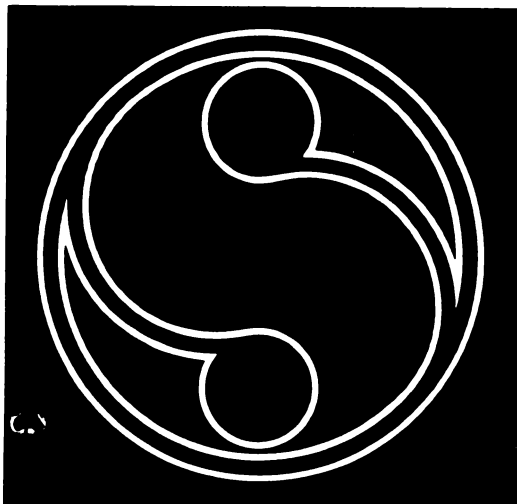
A tanulmánykötetek közül csak néhány jellemző címet említek: *Alexander Bernát: Művészet*, *Balla Ignác: Edison*, *Benedek Elek: Pe-*

tőfi, *Benedek Marcell: A modern magyar irodalom*, *Dienes László: Művészet és világnézet*, *Raoul France: A lét forrása*, *Jancsó Benedek: Erdély története*, *Kemény Zsigmond: Élet és irodalom*, *Magyar Győző: Kossuth Lajos élete*, *Mikes Lajos: Napóleon*, *Nagy Asszonyok*, *Nagy tudósok*, *Osvát Kálmán: Románia felfedezése*, *Révész Béla: Ady Endréről*, *Sztrókey Kálmán és Balla Ignác: Híres feltalálók*, *Voinovich Géza: Regényírók*, *Sven Hedín: Ázsia sívatagjain keresztül*. Ezekhez járul később sok francia művészet- és irodalomtörténeti, társadalmi és politikai kérdésekkel foglalkozó munka; a tudományok úttörőiről mindig szívesen olvastam, ha azok egy-egy nagy író (*André Maurois*, *Stefan Zweig* stb.) tollából eredtek. A természet- és a társadalomtudományi népszerűsítő munkákat is megtalálom olvasmányaim között.

Végül még megjegyzem, hogy nem hiányoztak olvasmányaim közül a detektívregények sem, de *Doyle*-tól ilyen című könyvet is olvastam: *Mi a spirítizmus?* Az emberi élet, az emberi lélek titkaiba behatóly könyvek mindig csábítottak. Szívesen, nagy érdeklődéssel olvastam őket, és szükségem is volt rájuk később a tanári munkámban.

Íme, egy ifjú elég változatos olvasmányai a 20. század harmadik évtizedének elején, egy kis vidéki városban, ahol az újdonságokhoz nem nagyon lehetett hozzájutni, de a kollégium könyvtára és egy költő-tanárr tanácsai mégis megnyitották előtte a modern irodalom megismerésének útját.

Vita Zsigmond

... és mai budapesti gimnazisták vallomása olvasási szokásaikról

Az első osztályos

Előljáróban csak annyit, hogy számomra az olvasásnál nincs szebb és szórakoztatóbb dolog. Miért is kezdtem el olvasni? Talán furcsán hangzik, de az unalom vitt rá. Már kisiskolás koromban szerettem olvasni, de „igazi könyv” csak hatodikos koromban került a kezembe. *Isaac Asimov* Alapítvány-trilógiája ragadta meg a fantáziámat, és ez a mű elkötelezett a fantasztikus irodalomnak. Később következtek *Bradbury*, *Lem* és a *Sztrugackij* testvérek érdekes regényei. Miután kifogytam a könyvtárak sci-fi műveiből, meg kellett keresnem azokat a könyveket, amelyek már elszakadtak ettől a műfajtól. Körülnéztem a családi könyvespolcokon. Kissé rendszertelenül olvastam, ezt mutatják a címek is: *John Updike Nyúlháj*, *E. A. Poe* novellái és *Kuznyecov Babij Jar*-ja; mind témájukban, mind pedig műfajukban teljesen különböző művek. Megindultak a csa-

ládi ajánlások; néha annyi engem érdeklő könyvet találtam, hogy évekig is olvashattam volna őket. Rákaptam a szatirikus irodalomra: *Mrožek*, *Moldova* és *Örkény István* művei váltogatták egymást (például: *Slavomir Mrožek Drámák*, *Moldova György Magyar atom*, illetve *Örkény István Egyperces novellák* című gyűjteménye). A politika mindig is nagyon érdekelt, ezért olyan szatirikus műveket választottam, amelyeknek nagy része politikai tartalommal is bírt. Aztán következett a gimnázium. Számomra ugyancsak megterhelő, fizikailag-szellemileg fárasztó volt az első esztendő. Ezért hát előkerültek a poros polcra *Nemere István* és *Rejtő Jenő* regényei, amelyek bár szellemesek, sőt helyenként izgalmasak is, de azért ezeket mégis csak „bulvárirodalomnak” tekinthetjük.

Lengyel András

A második

Vajon miért halljuk nap mint nap, hogy a mai fiatalok keveset olvasnak, műveletlenek?

„Bezzeg nagyapátok ennyi idős korában latinul olvasta Vergiliust!” – jegyzik meg a szüleink szomorúan, miközben mi hosszú percekig bajlódunk orosz házi feladatunk néhány sorával. Az ijesztő statisztikai adatok hálásan igazolják azokat, akik az olvasási kultúra temetésére készülnek. Úgy látszik, ez hagyomány Magyarországon: „Kegyetlenség nélkül talán nem is lehetne szemére vetni hazánknak az olvasás iránt való hidegségét. Hogy ez a hidegség nagy, hogy a könyv a háznál nálunk legutolsó jószág és ennél kedvesebb egy játékkártya vagy egy üsző, azt fájdalmasan látjuk, akik

hazánkat esmérjük” – panaszkodott *Kármán József* vagy kétszáz éve.

E dolgozatban nem akarok a szomorkodókkal vitatkozni, inkább megpróbálom fölvázolni a magam és osztálytársaim, a *Móricz Zsigmond Gimnázium* II. A osztályosainak olvasási szokásait, s ez talán ellenpélda a vészharangokatoknak!

Évfolyamtársaimmal szemben nagy előnyöm, hogy otthon a nem túl nagy lakás falait mintegy 5000 könyv terheli. Édesapám irodalomtörténész. Neki munkaeszköze a könyv. Én valahogy úgy ismerkedtem meg a könyvvel, mint a zenész csemetéje, aki önkéntelenül is kipróbálja apja hangszerét. Azután, hogy fölértem az első könyvespolcot, és az onnan le-

emelt könyv betűi közt sikerült eligazodnom, szenvedélyemmé vált az olvasás. Kezdetben a kötelező iskolai olvasmányokon kívül szerteel-
nül olvastam. Így történt például, hogy *Karl
May Winnetou*-ja után *Stendhal Vörös és feke-
tjébe* kezdem bele. Később édesapám vezeté-
sével koromnak és tanulmányaimnak megfelelő
könyveket választottam. Amikor a második vil-
lágháborúról tanultunk, hat, a világháborúval
kapcsolatos regénnyel ismerkedtem meg.
Most pedig, mivel irodalomból a romantiku-
soknál tartunk, a nagy orosz romantikusokat
olvasom magyartanárom tanácsaira hallgatva.
Nagyon gyorsan olvasok. Már 11–12 évesen
egy nyugodt vasárnap „túljutottam” egy-egy
Verne- vagy *Jókai*-regényen. Az általános is-
kolában két világ létezett számomra. Az egyik
az iskoláé, a másik a könyvéké. Sajnos manap-
ság már más a helyzet. A nehezebb otthoni
feladatok, a jó néhány különóra, no meg az
iskola utáni hosszabb beszélgetések, a nagy
tavaszi fozicások elveszik a csöndes délutánok
nagy részét. Néha már annak is örülök, ha csak
egy nyugodt félórám akad kedves könyveim
föllapozására. Ez azonban nem azt jelenti,
hogy csak ennyit olvasok!

Iskolából hazamenet majd minden nap
megveszem az *Esti Hírlapot*, és ebéd után ot-
thon összevetem az aznapi *Magyar Nemzettel*.
De szívesen böngészem a *Képes 7-et* és a *Heti
Világgazdaságot* is. A farszto iskolai nap után
így pihenek egy kicsit. A magam választotta
olvasmánnyal legközelebb csak elalvás előtt
találkozom. A kettő közti időt is gyakran töl-
töm olvasással, ám ezt már tanulással egybe-
kötve teszem. A szinte megtanulhatatlanul
nagy irodalmi anyagot igényesen és magas
szinten tanuljuk. Egy-egy jelentékeny irodal-
mi személyiségre azonban néha csak egy óra
jut az iskolában.

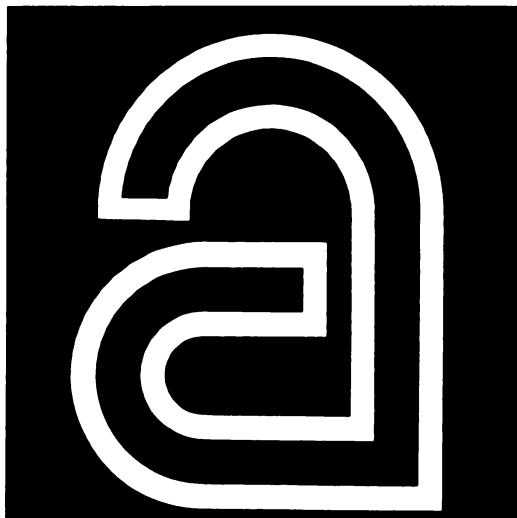
Nem csoda, hogy egy vers vagy prózai írás
megvitatásához nincs elegendő idő. Ezeket
kénytelenek vagyunk otthon feldolgozni. Gya-
kori, hogy egyik napról a másikra egy nehéz
verset kell elemeznünk, vagy regényrészletet
elolvasnunk. Egy alaposabb irodalomlecke el-
készítése több órába is telhet! Kezdetben ne-
héz volt megszokni ezt, mostanra viszont ter-
mészetesnek tűnik. Általában csak a késő esti
órákban, közvetlenül elavás előtt tudok kötet-
lenül olvasni. Ilyenkor szívesen lapozgatok
versesköteteket is –, nemrég elhatároztam,
hogy végigolvasom a *Világirodalom legszebb
versei* című válogatást – s addig olvasok, míg

az álomosság hatalmába nem kerít (ez pedig
hamar bekövetkezik!).

Szabad, kötetlen olvasásra tehát nincs kellő
időm otthon. Ezért az a felemás helyzet alakult
ki, hogy az iskolai munkához szükséges köny-
veket otthon olvasom, és a szabadon választott
műveket – akárcsak a többi osztálytársam – az
iskolába viszem azért, hogy ott a hosszabb
szünetek alatt az osztályteremben vagy a
könyvtár hangulatos olvasószobájában és
– nem restellem bevallani – az unalmasabb
órák közben is elővegyem őket.

Így aztán elmondható: az iskolában élénk az
„irodalmi élet”. Majdnem minden táskában
lapul egy kedvelt könyv, újság, mely elolvasás
után gyakran gazdát cserél. Van, aki *Népspor-
tot* olvas, van, aki modern regényt, van, aki
lírai szerelmestörténetet, van, aki angolul
Shelleyt. Van, aki a matematika és fizika csodá-
iról tájékozódik, van, aki a jazz-zenéről. Ná-
lunk mindig megtalálható a legújabb sláger-
könyv. (Erről *Schopenhauer* így vélekedett: „A
közönség olyan bárgyú, hogy szereti inkább
olvasni az újat, mint a jót”.) De van közöttünk
olyan is, aki sokszorosítva hozza be kedvenc
novelláját, van, aki egy példányban – saját ver-
sét. Van, aki fejből mond el egy *Karinty-
szatírárt*, és van, aki németül szavalja *Goethét*.
Van, aki a BASIC és a PASCAL számítógép-
nyelvekről olvas, s van, aki verselemzéssel
kapcsolatos szakkönyvet tesz közkinccsé...

Olvasunk. Szívesen, sokfélét, ki többet, ki
kevésbé, egyéniségének megfelelően. Az
igény megvan mindnyájunkban, s most már

– mivel elkészült iskolánk új, szép könyvtára – a mód is, hogy könyv legyen a kezünkben.

Bízom abban, hogy a kis közösség minden tagja tovább viszi jövőendő családjába a könyvek szeretetét, s hogy a mi gyermekeink számára éppoly természetes lesz a könyvek közlése, mint ahogy az volt annak idején számomra is. Mert az olvasás a természet szeretetével párosulva azt a felbecsülhetetlen támaszt

nyújtja az embereknek, melyet legszebben *Madame de Roland* fogalmazott meg kivégzése előtt: „Az atyai fedél csendes menedéke alatt gyermekkorom óta boldog voltam virágaimmal és könyveimmel: a börtön szűk cellájában, a legfölháborítóbb zsarnokság békóiban elfelejttem az emberek igazságtalanságát, ostobaságukat, s a magam bajait, könyveimmel és virágaimmal.”

Kenyeres László

A harmadikos

Mit jelent az olvasás egy 17 éves számára? Nagyon sokat. Egy felnőtt általában azért olvas el egy könyvet, mert valóban érdekli a téma vagy szereti az író, ritkán azért, hogy az úgynevezett „általános műveltséget” megszerezze. Ez a tizen- és huszonevesek feladata. Az én olvasmányaimnak például körülbelül a fele olyan könyv, amiről tudom, hogy el „kell” olvasnom. Ez a „kell” olyan belső kényszer, amely egy-két éve alakult ki az iskola, a szüleim és egyáltalán az érdeklődési köröm hatására. Talán „sznob” vagyok, de melyik 17 éves nem az? Milyen szörnyű lenne, ha büszkén vernék a mellünket, hogy minket nem érint *Tolsztoj*, *Stendhal*, *Balzac* szelleme, hogy a klasszikus irodalom óriásai miránk nem hatnak! Először el kell olvasni azt a könyvet, s legfeljebb utána tudom (ha tudom) eldönteni, hogy érdemes volt-e elolvasni. Meg is beszéltem valakivel, akinek a véleményére adok, és utána újból elolvasom vagy akár csak elgondolkozom rajta – s valamilyen szinten biztos, hogy megértem. Már most tudom, hogy van olyan könyv, amit tíz, húsz, harminc év múlva újra és újra el fogok olvasni, és mindig egyre többet fogok belőle érteni. A könyvek nagy része olyan a szememben, amit csak úgy érthettek meg, ha már egy bizonyos életkort megélttem és átéltem ezeket a dolgokat, érzéseket, amelyek például egy *Dosztojevszkij* vagy *Kafka* regény megértéséhez kellene. De azért már most is nagyon szívesen olvasok ilyen könyveket. Mindig teljesen beleélem magam a könyv által leírt helyzetbe és tényleg szinte benne élek. A megértéshez különben nemcsak otthon, de az iskolában is gyakran kapok segítséget. A kötelező olvasmányokat eleve valamilyen magyarázattal kapjuk, s gyakran azért ol-

vasok el egy könyvet, mert valamelyik tanárunk utalt rá vagy megemlítette. Ha adok annak a tanárnak a véleményére, akkor elolvasom a könyvet, könnyebben meg is értem, hiszen emlékszem rá, hogy mivel kapcsolatban beszélt róla. De van úgy is, hogy egy barátom hívja fel a figyelmemet egy könyvre, és akkor már csak azért is elolvasom, hogy tudjak vele beszélni a könyvről. Mert minden (remélem nem állandó) sznobságom ellenére, ha egy könyvről beszélek, akkor saját (vagy sajátom-má tett) véleményt mondok. Úgy nem érdemes beszélni, hogy azt se tudom, miről van szó. Mindemellett nem mindig és nem kizárólag a szépirodalom az, ami leköti a figyelmemet. Van úgy, főleg nyáron, hogy kölcsön kapok egy „hú de izgalmas” krimi vagy valami vidám kisregényt, és akkor bizony legalább olyan hévvel olvasom, mint például a *Bűn és bűnhődés*. De év közben is, teljesen szélsőségesen, a legkülönbözőbb könyveket olvasom. Az íróasztalomon tornyosulnak a kiválasztott könyvek; ezeket általában úgy választom ki, hogy ebéd után fogom magam, leülök anyuék könyvespolcai elé, és elkezdek kutatni. Ez persze igen sok időt vesz igénybe, mert ki az, aki a frissen megtalált könyvekbe nem olvas bele? Ha meg beleolvasgatok, akkor majdnem biztos, hogy találok benne utalást egy másik könyvre. Elég sok könyvünk van otthon, így hát könyvtárba, csak azért, hogy kölcsönözzek, ritkán szoktam menni. A Széchényi Könyvtárt nagyon szeretem, mert ott „a világ minden könyve megvan”, és ez nagyon megkönnyíti a tanulást is. Mert bizony, vannak könyvek, amelyeket egyáltalán nem olvasok szívesen, egyszerűen azért, mert nem érdekelnek. Ilyenkor sokat segít, ha elolvasom egy olyan írónak

a véleményét a műről, akit viszont szeretek. Ez mindig lelket önt belém, és „megacélozza szívetem”. Néha az is megtörténik, hogy elkezdek olvasni egy könyvet, és a felénél bizonyosodom meg róla, hogy nem tetszik, de akkor sem hagyom abba – vagy azért, mert hátha később megtetszik, vagy „csak azért is”. Az utóbbi esetben a szó szoros értelmében alig várom, hogy vége legyen, s csak a saját macacsságom hajt, de mégis végigolvasom. Egyébként annyira belebújok a könyvbe, hogy se beszélni nem lehet hozzám (úgysem válaszolok), se abbahagyni nem tudom az olvasást. Egészen addig, amíg szomorúan tudomásul kellett vennem, hogy bizony, várnak szürke kis életünk apró-cseprő, egyáltalán nem világ-megváltó dolgai. Az a legrosszabb, hogy a kö-

vetkező olvasásnál (legalábbis nekem) kell egy kis idő, amíg tényleg újra „érezem” a könyvet. Ennek áthidalására alkalmazzák a gyerekek a következő módszereket: iskolában pad alatti kuporgó olvasás; otthon-este: paplan oltalma alatt, a zseblámpa segítségével; buszon: hatalmas rázások, lökdösődések közepette. És még sorolhatnám a kimeríthetetlen ötletek végtelen sorát, ám ezek mind-mind újra csak az olvasás mindenhatóságát bizonyítanák. Ha az ember olvas, nemcsak megismeri a történelmet, a föld különböző kultúráit, népeit, az emberiség gondolatait, kisebb és nagyobb eszméit, de ezek által saját magát is tudja formálni. Ha van hozzá ereje. Remélem, hogy ebben a zűrös világban az olvasás mindig biztos pont lesz.

Baumann Eszter

A negyedikes

Sokat és szívesen olvasok. Ez azonban nem mindig volt így, jóllehet az olvasás szeretetét egészen kisgyermekkoromtól fogva hordom magamban. Még jóval az általános iskola megkezdése előtti időből származnak első könyvélményeim. Édesapám olvasta fel nekem hosszasan a legnépszerűbb ifjúsági szerzők műveit. Itt persze *Cooper* és *Karl May* élveztek az elsőséget. Ezeket a népszerű kalandregényeket később magam is elolvastam. Azt hiszem, hogy ezeknek a korai könyvélményeknek döntő jelentőségük volt az olvasás megkedvelésében, noha az általános iskola éveit alatt nem olvastam igazán sokat. Az évenkénti egy-két kötelező művel (*Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk*, *Jókai Mór: A köszívű ember fiai*, *Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön*, stb...) ugyan megismerkedtem, de tanév közben, ha választanom kellett, inkább a sportolást vagy egyéb szabadidős elfoglaltságokat részesítettem előnyben. Nyaranta persze több alkalom adódott az olvasásra. Ilyenkor nem nagyon fordult elő, hogy valamilyen könyv ne feküdt volna éppen az asztalomon. Elsősorban regények. Az alsó tagozat éveit alatt ezek leginkább a Delfin-könyvek közül kerültek ki, később pedig az immár saját könyvespolcomon helyet foglaló, minden gyerekszobában fellelhető ifjúsági regények közül. Rendszer nemigen volt ezekben a korai olvasgatásokban, hacsak az nem, hogy megtet-

szett *Gárdonyi Egri csillagokja*, s akkor szép sorban elővettem Gárdonyi más népszerű műveit is. Hatodik, hetedik osztálytól kezdve aztán egyre inkább a családi könyvespolc felé tekingettem, ahonnan további olvasmányok kerültek asztalomra. Meghatározó élményem volt *Henrich Mann IV. Henrikje* és *Kenneth Roberts Északnyugati átjárója*. Nyolcadik osztálytól kezdve aztán végigolvastam az otthon fellelhető összes második világháborús regényt, illetve *Hemingway* szinte valamennyi művét. Ez a szerző egy csapásra kedvencemmé vált.

A szisztematikus és rendszerezett olvasás a gimnázium első évével köszöntött be nálam. Az itteni irodalom-, illetve történelemórák a korábbiakhoz képest igen nagy minőségi ugrást jelentettek. Kezdetben csak kapkodtam a fejem a sok kötelező, illetve ajánlott irodalom, a sok megtekintésre javasolt színházi előadás között, de azért valahogyan megpróbáltam mindenre időt szakítani. Először nehéznek bizonyult a helyes sorrend eldöntése, de fokozatosan kialakult az általam mindmáig használt rendszer, hogy elsődlegesen a szorosan a tananyaghoz kapcsolódó irodalmat igyekszem feldolgozni, és ha még marad idő, akkor foglalkozom az érdekességekkel, illetve az éppen tárgyalt korszaktól időben távolabb eső dolgokkal. Ez a módszer éppen mostanra, az érettségi

környékére érett be, hiszen negyedik osztályra – még ha oly felületesen is – minden jelentősebb költővel, íróval, képzőművésszel, illetve minden kor, korszak legjellemzőbb és legáltalánosabban ismert eseményével, jellegzetességével legalább egyszer kellett már találkoznom. Ebben a munkában – magától értetődően – sokat segítenek a különféle sorozatok; egy-egy sorozatból gyakran csak az engem érdeklő kötetet kell megszereznem, és máris készen áll a kívánt anyag a tanuláshoz. Meg kell jegyeznem, hogy az ilyen – a tananyag kiegészítését és elmélyítését szolgáló – műveket mindig csak a kötelező (tehát tankönyvi) anyag elsajátítása után, s csak ritkábban ahelyett, de sosem előtte veszem kézbe.

Olvasmányaimnak nagy hányadát képezik a történelemmel foglalkozó művek. Örvedetes, hogy az utóbbi időben egyre inkább hozzáférhetőek neves történetírók olyan munkái is, amelyek túl azon, hogy nagyszerűen megismertetnek a témául választott korszakkal, a történelmi gondolkodás egy más – számomra eddig ismeretlen – módozatára is megtanítanak. Itt elsősorban *Christopher Hill*nek az angol polgári forradalomról, *Hobsbawm*nak a 19. század első feléről és az 1848–75 közötti korszakról írt munkáját, illetve *Fernand Braudel*nek nemrégiben megjelent művét említeném. Ide sorolható talán *Lewis Mumford A város a történelemben* címmel megjelent könyve is. Nagyon jónak tartom, hogy kísérlet történt az ezen történelemkönyvek felfogásához hasonló módszer hazai meghonosítására is, gondolok itt *Berend T. Iván Válságos évtizedek* című

munkájára, amely nagy segítséget nyújtott nekem századunk alapvető kérdéseinek megértéséhez. Ezeket a műveket nagyrészt ki is jegyeztem, megkönnyítve ezzel későbbi, újbóli elővételüket.

De hát nem mindig találkozik az ember hasonló fajsúlyú történelemkönyvekkel. Nagy segítséget nyújtanak azonban a különböző népszerűsítő tudományos sorozatok is: a *Képes Történelem*, a *Magyar História*, vagy a *Panorama* sorozat. Az előbbi kettőt igen jól tudom használni, szinte bármelyik témánál.

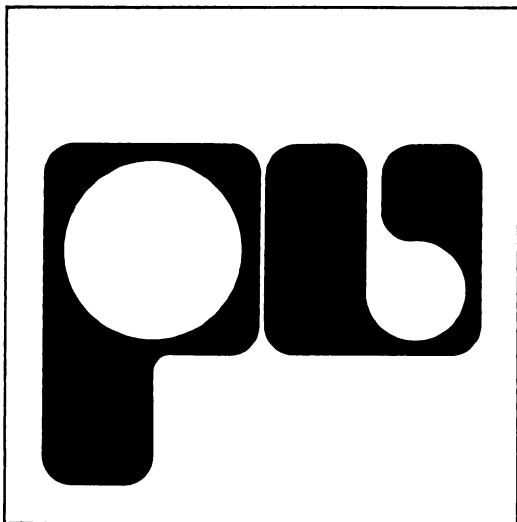
Ide kíváncznak még a művészettörténeti, illetve az egyes nagy stíluskorszakokkal foglalkozó művek. Elsőként kell megemlítenem *Gombrich* művét: *A művészet történetét*, illetve a Gondolat Könyvkiadó idevágó sorozatát.

Előfordul, hogy egy-egy könyvet szinte tankönyvként használunk az iskolában. Az elmúlt évben megjelent, *Magyarország a XX. században* című könyvet például fejezetről fejezetre vesszük a fakultációs órákon. Hasonlóan gyakran böngésszük a *História* című folyóiratot, amelynek főleg századunkra vonatkozó cikkeiből merítünk.

Olvasmányaim legnagyobb részét persze a szépirodalom, illetve a szorosan ehhez kapcsolódó irodalomtudomány teszi ki. Itt is érvényes az, hogy általában a tananyag ritmusát követve, illetve azt kiegészítve haladok. Ha valamelyik író, költő nagyon megtetszik, vagy úgy gondolom, hogy érdemes jobban megismerkedni vele, akkor megkeresem más műveit is.

Ezeknél a tanév közben olvasott szépirodalmi műveknél nem billen az egyensúly annyira egyértelműen az epika javára. Gyakran előfordul, hogy valamilyen friss színházi élmény hatására drámákat veszek elő. Ezek a kalandozások aztán messzire vezetnek. A *Shakespeare*-sorozat például sohasem állhat sokáig hiánytalanul a könyvespolcon. Ugyanez a helyzet az ókori görög tragédiákkal, amelyek közül nem egyet időről időre újraolvasok. *Csehov* sem érezhetné úgy, hogy elhanyagolom. Verset ennél ritkábban olvasok, és – eltekintve néhány klasszikussá vált német, vagy ritkábban angol költőtől – szinte csak magyar lírikusok költeményeit. Itt főleg a nyugatosokra, illetve az őket követő nemzedékekre gondolok, akiknek egy-egy versét kívülről is megtanulom.

Közülük is kiemelkedik *József Attila* és *Ady Endre*, akiket bizvást kedvenceimnek mondhatok, és akik szerintem összes költőnk közül leginkább utat találnak a mai ifjúság szívéhez. Verseik megzenésített változatának köszönhe-

tően tőlük esetleg még idézni is tudunk, ami más költők esetén ritkán mondható el, s amit a mai irodalomtanítás bizony csak helyelkőzzel követel meg a diákoktól.

Nagy helyet foglalnak el a 19., illetve 20. századi regények, amelyekkel az irodalmi fakultáció keretében részletesen is foglalkozunk. Jóllehet, ezek a művek valóban a világirodalom csúcspontjait jelentik, gyakran meglehetősen nagy terjedelműek, és ezért olvasásuk a tanév során megterhelést jelent. Így nem könnyű elérni, hogy akár csak az irodalom iránt fokozottabban érdeklődők is mindig és mindegyiket ismerjék. Első helyen a nagy orosz realisták (*Tolsztoj, Dosztojevszkij*) állnak, akik – azt hiszem – folyamatosan olvashatók. Ugyanez áll a kimeríthetetlen *Thomas Mann*ra, akinek az utóbbi időben számos írásával megismerkedtem, még ha csak alapfokon is. Nem maradhat ki természetesen *Kafka* sem, akinek regényei még jó ideig feladvánnyul szolgálnak majd (remélem, nem csak nekem). A legutóbbi időkből pedig néhány egzisztencialista regényt, illetve kisebb írást olvastam; szerzőik *Camus* és *Sartre*. Úgy tapasztaltam, hogy ezek azok az alkotók és problémák, akikre, illetve amelyekre leghevesebben reagálunk közös tanulmányaink folyamán, és amelyek elvéve egymás közötti beszélgetéseinkben is megjelennek. Ez valószínűleg az időbeli közelség miatt van, hiszen ezek a mai világban gyökerező, nekünk is testközelbe kerülő problémák.

Érdekes, hogy a nagy klasszikus magyar prózairók (*Jókai, Kemény, Móricz* vagy *Mikszáth*) regényei közül elvéve olvastam csak egyet-egyét. Így például Jókainak mindössze két regényét. Ez csodálkozást vált ki szüleimből is, hiszen – ahogy mesélik – ők ezen nevelkedtek. A nagyszüleimnél ma is hiánytalan Jókai-sorozatok sorakoznak. Ezen műveknek

inkább filmfeldolgozását igyekszem megnézni, azt is elsősorban a történet megismerésének kedvéért.

Meg kell említenem még az irodalomtörténeti, illetve irodalomtudományi munkákat, amelyek főképp kismonográfiákat, tanulmányokat jelentenek. A leggyakrabban forgatott ilyen témájú könyveim *Szerb Antal* irodalomtörténetei, amelyeket rendszeresen használok, és amelyeket gyakran már csak a szórakozás kedvéért is előveszek.

Sajnos kevés idő marad a természettudományt népszerűsítő irodalomra. Csak néha jutok el a *Gyorsuló idő* vagy *Az én világom* sorozat egy-egy darabjához.

Több időt fordítok viszont az idegen nyelvű irodalomra. Németül rendszeresen olvasok. Nagy öröm volt számomra, mikor először tudtam immár eredetiben is élvezni gyermekkorom kedvelt indiánkönyveit. A rendszertelenül forgatott napilapok, illetve magazinok mellett döntően a Nyugaton éppen népszerű bestsellerek kerülnek terítékre. Előfordul, hogy egy-egy magyar fordításban már megismert novellát, ritkábban regényt elolvasok németül is.

A következetes és szisztematikus olvasás felteveli a könyvtári tagságot. Ennek ellenére nem vagyok tagja egyetlen nyilvános könyvtárnak sem. Az otthon fel nem lelhető műveket a mintegy 13 ezer kötetes iskolai könyvtárból, illetve kölcsönkérés útján szerzem be. Sok segítséget kapok ebben tanáraitól, illetve azon osztálytársaimtól, akik – könyvtárgagok lévén – a nehezebben elérhető műveket is ki tudják kölcsönözni.

Nagyjából ezek azok a főbb témakörök, illetve szerzők, amelyek és akik kitöltik az olvasásra fordított, naponta másfél-két órányi időmet.

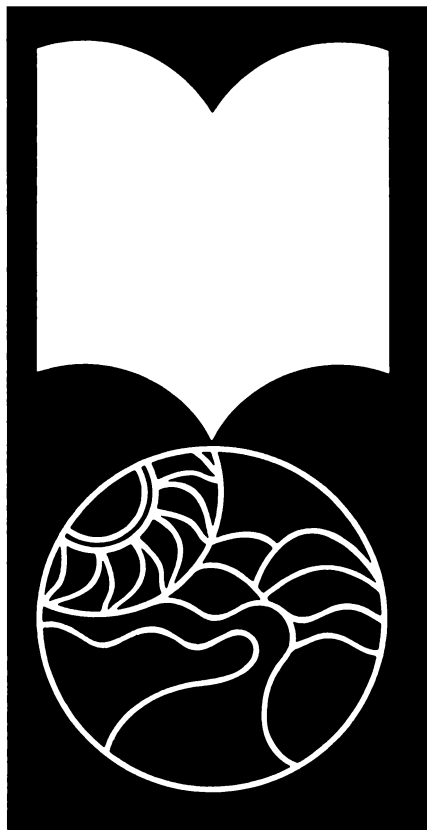
Tercsák Tamás

Olvastam,

hogy a Miskolci Városi Könyvtár József Attila fiókkönyvtára beázik. Ebben nem lenne semmi újdonság, hiszen erről lapunk legutóbbi számában is hírt adtunk. A friss fejlemény, hogy legutóbb a városi tanács ülésén egy tanácsstag is szót ejtett a 9–10 év óta tartó áldatlan állapotokról.

Idézek a miskolci *Déli Hírlap* május 12-i

számának (kiss) szignójú cikkéből: „A felszólaló tanácsstag azt tette szóvá, hogy miért nem juttat a milliókából a József Attila Könyvtárnak is? Mielőtt idéznénk az illetékes választát, érdemes meghallgatni, mit mondanak az esetet jól ismerő szakemberek. *Gergely László*, a városi tanács műszaki ellátó szervezetének vezetője: – Az idén télen, felülről, a tetőnél ázott be a

könyvtár, szakszerűtlenül elvégzett munka következtében. Az ideiglenes helyreállítás megtörtént, és hamarosan rendbehozzuk véglegesen is. Az alagsori vizesedés azonban valóban nagyon régi gond. Még mindig nem tudjuk, hogy vajon talajvíz szivárog-e be, vagy egy rossz vezetékből az ivóvíz. Mostanában végez vizsgálatot a vízművek a könyvtár szomszédságában, és végre egyértelműen kiderül, honnan jön a víz. De egy bizonyos: az épület szigetelésével valami bajok vannak... Ezt erősítette meg a városi tanács elnöke is, aki a tanácsülésen elmondta: ő is volt már olyan kiállításon a könyvtárban, amikor a lámpaburák esővízzel voltak tele. Itt konstrukciós hibákról van szó, amelyek súlyosan terhelik most a város pénziánnal küszködő költségvetését.”

No most! Ha én vagyok a városi tanács válaszára illetékes (kötelezett!) tisztségviselője, nyomban lecsapok: Jó, hogy szóba hozta a tanácstag elvtárs a тұrhetetlen könyvtári állapotokat, s örülök, hogy a saját szemével győződött meg róla, halaszthatatlanul cselekednünk kell. Persze, elég szomorú, hogy a konstrukci-

ós hibák „súlyosan terhelik a város pénziánnal küszködő költségvetését” – amint azt a tanácselnök elvtárs mondta –, de mit tegyünk? Azonnal intézkednünk kell, hogy elejét vegyük a még nagyobb bajnak. Ezer és egy dologra kellene az a kis pénz (nyakunkon az iskolák tatarozása is), de akármelyik ujjunkat harapjuk meg, mindegyik fáj.

Ehelyett a városi tanács művelődési osztályvezetője így válaszolt (idézet a cikkből): „... nagyjából kétszer annyi pénz kellene az intézmények felújítására, karbantartására a művelődési ágazatban, mint amennyi van. Ma az a helyzet, hogy az alapvető oktatási feladatok teljesítésére kell az erőket összpontosítani, és szó ami szó, javítanivaló iskolából is van épp elég.

Az osztályvezető azt is taglalta: sajnálatos módon, a pénzsűke most épp azzal esik egybe, hogy a nagyjából egy időben épült iskolákban, óvodákban szinte egyszerre kell kijavítani jó pár hibát. Ez akkor is nagy teher lenne, ha bőven volna pénz a város kasszájában.”

Ha jól értem a magyar szót, e nyilatkozat azt jelenti, hogy egyelőre a könyvtárat nem javítják, mert kell a pénz az iskolák tatarozására. Világos beszéd, csak a logikáját nem értem. Túlságosan leegyszerűsítettnek és némileg mechanikusnak érzem azt a gondolkodást, mely szerint az iskolák minden más művelődési intézményt megelőznek, mivel „az alapvető oktatási feladatok teljesítésére kell az erőket összpontosítani”, s ez a rangsorolás egyszersmind megnyugtatja a lelkiismeretünket. Ez van, elvtársak! Az iskolák tatarozása minden pénzt felemészt, a könyvtárakért nem tehetünk semmit. Én szimpatikusabbnak tartanék egy olyan állásfoglalást, mely szerint: Mivel ilyen súlyos a könyvtár helyzete, hát legalább a tűzoltó munkát el kell végeztetnünk (egyes állítások szerint a víz nagyobb ellensége a könyvtárnak, mint a tűz), bár fogalmunk sincs honnan vesszük a rávalót. A pénz ugyanis jószerint még az iskolák renoválására is kevés. De valamit majd csak kiókumlálunk, nem hagyhatjuk tönkremenni a könyvtár értékeit, nem hagyhatjuk működésképtelenné válni a könyvtárat.

Úgy hiszem, ez lenne az igaz beszéd. Arra nem is merek gondolni, amivel a *Déli Hírlap* újságírója befejezi cikkét: „Egy dolog azonban mindenkinek eszébe juthat, aki elgondolkodott a beázások történetén. Ha ez valóban évtizedes gond, miért nem jutott a javításra akkor, amikor még nem kellett ennyire a fogához vernie a garast a tanácsi vezetőknek...” (B. L.)

A könyvtáros- és informatikusképzés Magyarországon

Az intézményes, iskolarendszerű könyvtárosképzés Magyarországon meglehetősen későn indult meg, csak a II. világháborút követően, az 1948/49-es tanévben a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem (a mai Eötvös Loránd Tudományegyetem) bölcsészettudományi karán. A képzés megindítását egyetemi szinten az tette szükségessé, hogy ekkor kezdődött el Magyarországon a könyvtárak és a könyvtárügy intenzív fejlődése, ekkortól kezdve alakultak nagyobb számban közművelődési, szak- és iskolai könyvtárak, jöttek létre a különböző, azonos funkciót betöltő könyvtárakból a könyvtári hálózatok, épült ki a könyvtárügy országos rendszere, s mindezek következményeként ugrásszerűen megnőtt a főhivatású könyvtárosok száma, akiket foglalkozásuk hatékony ellátására magas szinten kellett kiképezni.

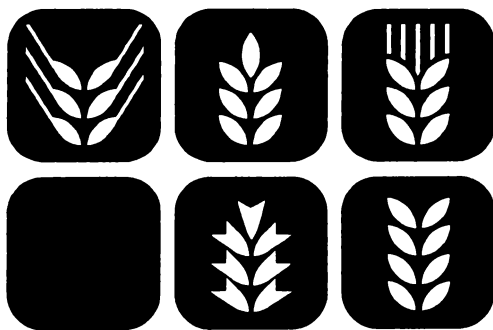
A magyarországi könyvtárügy korábbi elmaradottságát mutatja az is, mekkora volt a könyvtárosok összlétszáma egy-egy időpontban: 1885-ben 245, 1925-ben 359, 1935-ben pedig 761 főfoglalkozású könyvtárost tartott nyilván a hivatalos statisztika. Ez az alacsony létszám is egyik oka annak, hogy mind a 19. század végén, mind a 20. század első felében időnként, rendszertelenül megrendezett tanfolyamokon képezték az önként jelentkező könyvtárosokat, illetve az ország különböző tudományegyetemein (Kolozsvár, Budapest, Pécs, Debrecen) egy-egy magántanár tartott az érdeklődő bölcsészhallgatók számára a könyvtártudomány témakörébe vágó írás- és könyvtörténeti, könyvtártani vagy bibliográfiai szakkollégiumokat, amelyek azonban nem adtak hallgatóik számára könyvtárosi diplomát.

A II. világháborút követően viszont gyors

ütemben nőtt a könyvtárosok száma: 1957-ben 2680, 1966-ban 3600, 1978-ban pedig már 9600 főfoglalkozású könyvtárost tartottak számon.

Az 1948/49-es tanévben meginduló egyetemi könyvtárosképzés keretében helyet kapott már a tájékoztatási szakemberek képzése is, mert – bár a tanterv ekkor még erőteljesen történeti jellegű volt és a muzeális gyűjtemények, illetve a bennük folyó könyvtári tevékenység megismertetésére irányult – a hagyományos bibliográfiai stúdiumok mellett szerepelt benne a dokumentáció is. A későbbiek során, ahogy a közművelődési könyvtárak száma megszorodott, továbbá megnőtt a dokumentációs tevékenység és a tájékoztatás jelentősége, s kialakultak az utóbb említettek intézményei, a képzés követte ezt a fejlődési tendenciát: ennek megfelelően differenciálódott, a történeti tárgyak aránya csökkent, a közművelődési könyvtárosok, valamint a szakkönyvtárosok és tájékoztatási szakemberek számára szükséges stúdiumoké viszont növekedett, napjainkra az informatikai ismeretek egész tantárgycsoporttá terebélyesedtek.

A problémakör világos áttekintése végett el kell mondani, hogy a bölcsészettudományi kar keretében folyó egyetemi könyvtárosképzés időtartama Magyarországon nappali tagozaton

öt év, és a képzés kétszakos. Ennek megfelelően a hallgató a könyvtáros és információs szakja mellé elvben bármely, a bölcsészettudományi karon és a természettudományi karon oktatott szakot, tudományterületet párosíthat (magyar vagy idegen nyelvi – angol, orosz, német, francia, spanyol, olasz stb. – filológiát, továbbá történelmet, művészettörténetet, régészetet, néprajzot, illetve matematikát, fizikát, kémiát, biológiát, földrajzot, geológiát stb.). A gyakorlatban azonban a hallgatók többsége – másik szakját tekintve – magyar, illetve történelem szakos, csak kisebb részük idegen nyelv szakos, a természettudományi szakpárosítás pedig (amely éppen az ilyen jellegű szakkönyvtárak és tájékoztatási intézmények szakemberszükségletét lenne hivatott kielégíteni) jelenleg szünetel. A tervek szerint a következő tanévtől újból lesz rá lehetőség, ahogy az idegen nyelv–könyvtár szakosok számarányának a növelésére is – a magyar és történelem szakosok rovására –, s ezt egyrészt az teszi szükségessé, hogy a magyarországi szakkönyvtárakban is idegen nyelvű a könyvanyag nagy része, a dokumentálandó szakirodalomé pedig majdnem teljesen az, másrészt pedig azért fontos, mert idegen nyelvek ismerete nélkül a könyvtár- és tájékoztatásügy nemzetközi szervezeteinek munkájába és a nemzetközivé vált tájékoztatási tevékenységbe nem lehet hatékonyan bekapcsolódni. Abszolút mértékben is emelni kell a könyvtár szakos egyetemi hallgatók számát, mert az évente végző 10–15 szakember korántsem elegendő a magyar könyvtár- és tájékoztatásügy egyetemet végzett szakemberigényének kielégítésére; ez ugyanis 100 fő évenként.

A nappali, levelező és kiegészítő tagozat

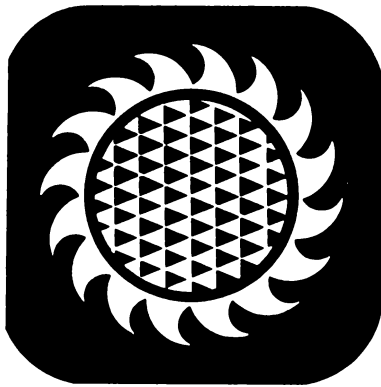
A 10 féléves nappali tagozatos könyvtárosképzés tanterve szerkezetileg, logikailag a következőképpen épül fel: Az I. szigorlat előtt, tehát az első négy félévben ismerkednek meg a hallgatók a könyvtári és informatikai ismeretek, valamint a művelődés- és kommunikációelmélet, a művelődés- és olvasásszociológia alapproblémáival; a minden könyvtári és információs szakember szakmai alpműveltségéhez hozzátartozó történeti előzményekkel, továbbá a könyvtárügyi és könyvtártani stúdiókkal, köztük a bibliográfiai leírással és katalógizálással, illetve az osztályozással és infor-

mációkereső nyelvekkel. Ezeket az alapozó tárgyakat, alapismereteket lezáró I. szigorlat vizsgaanyaga a következő: 1. írás-, könyv- és könyvtártörténet (szóbeli); 2. bibliográfiai leírás, osztályozás és információkereső nyelvek (írásbeli és szóbeli); 3. könyvtárügy, könyvtártan (szóbeli). Az I. és II. szigorlat közötti időben, azaz az 5–8. félévben a tananyag zömét, majdnem teljességét azok a tárgyak alkotják, amelyek vagy kifejezetten a tájékoztatás hagyományos és modern elméleti és gyakorlati stúdiumait tartalmazzák vagy olyan ismereteket, amelyek szorosan kapcsolódnak hozzájuk. Ugyancsak az I. szigorlat után az 5–10. félévben nyílik lehetőség arra, hogy a hallgatók az általános, tehát mindenki számára kötelező tárgyakon kívül speciális kollégiumok keretében egy-egy témakörben – választásuk alapján – elmélyüljenek. E választható ismeretterületek: a) könyvtárügy és könyvtártan; b) szakirodalmi tájékoztatás és informatika; c) könyv- és könyvtártörténet. A teljes képzési időben – tehát 10 féléven keresztül – kötelező szemináriumok, illetve szakszemináriumok a hallgatókat a szakirodalmi kutatásra, a tudományos munka technikájának és módszereinek, azaz a tudományos munkavégzésnek a megismerésére készítik fel, a tudnivalókat a szemináriumi dolgozatok, illetve a szakdolgozat (diplomamunka) különböző részleteinek, egységeinek elkészítésével összekapcsolva.

A VIII. félév végi II. szigorlat vizsgaanyaga a következő: 1. tájékoztatás: bibliográfia és dokumentáció (szóbeli); 2. információs rendszerek és információkereső rendszerek (szóbeli). Az egyetemi tanulmányokat a X. félév végén államvizsga zárja le; az államvizsgára bocsátásnak feltétele: a sikeres, elfogadott szakdolgozat (diplomamunka). Az államvizsga: 1. komplex kérdések a tíz félév tananyagából; 2. a szakdolgozat (diplomamunka) megvédése.

A könyvtár szakos hallgatók a gyakorlati ismeretek elsajátítása céljából a tantervben szereplő és az egyetemen belül végzett különféle (katalogizálási, osztályozási, bibliográfiai stb.) gyakorlatok mellett két hosszabb ideig tartó könyvtári gyakorlaton vesznek részt: 1. a hatodik félévet követő nyári szünidőben 4 hétig dolgoznak valamelyik vidéki közművelődési (városi, megyei) könyvtárban; 2. az utolsó, azaz az V. tanév valamelyik félévében 200 órás gyakorlaton vesznek részt valamelyik budapesti tudományos vagy szakkönyvtárban.

Az egyetemi könyvtárosképzés tanterve tehát – nem hanyagolva el a hagyományos

könyvtári és tájékoztatási szak- és munkaterületek oktatását sem – a modern követelményeknek megfelelően kifejezetten informatikai irányultságú, s az alapozó történeti ismereteken kívül kellő gondot fordít minden területen az elméleti stúdiumok megtanítására és kellő szintű gyakorlati készségek elsajátítására, továbbá a speciális kollégiumok keretében módot ad a hallgatóknak az őket érdeklő ismeret-területen való nagyobb elmélyülésre.

Az egyetem nappali tagozatán – ahogy említettük korábban – évente meglehetősen alacsony számban végeznek fiatal könyvtári és tájékoztatási szakemberek. A könyvtár- és tájékoztatásügy ezt messze meghaladó igénye tette szükségessé már az 1950-es években a hatéves kétszakos esti és levelező tagozatos, illetve a hároméves kiegészítő tagozatos egyetemi könyvtárosképzés megindítását. A levelező és esti tagozaton a könyvtárakban és dokumentációs intézményekben dolgozó olyan szakképzetlen munkatársak szerezhettek egyetemi könyvtáros diplomát, akik középiskolai érettségi bizonyítvánnyal rendelkeztek, a kiegészítő tagozaton pedig az olyan könyvtárosok és dokumentalisták, akik korábban más tudományegyetemi szakokon, illetve más egyetemeken és egyetemi jogú főiskolákon szereztek diplomát. (Az esti, majd a levelező tagozatos képzés később az egyetemen megszűnt; a kiegészítő tagozat ma is funkcionál és nagyon jól bevált képzési forma.)

A tartalmilag a nappali tagozattal azonos, teljes körű könyvtárosi és informatikai képzést nyújtó hároméves kiegészítő tagozatos levelező képzés mellett létezik ennek egyfajta sajátos formája, az úgynevezett szakinformátorokat képző posztgraduális „szakmai információs szak”. Kétéves időkeretben egyetemi diplomá-

val rendelkező hallgatók a szöveges információfeldolgozás különféle problémáit ismerik meg a tagozaton. Egyelőre csak még mint tervről szólhatunk a szakmai információs szakhoz hasonló formában, idő- és órakeretben az 1988/89. tanévben megindítandó „könyvtár-történeti, könyvmuzeológiai szak”-ról, amely a történeti gyűjteményekben dolgozó diplomás szakembereket ismerteti meg, kétéves képzési időben, a munkájukhoz szükséges történeti, elméleti és gyakorlati szakismeretekkel.

A könyvtárosképzés rendszere

A magyar könyvtár- és tájékoztatásügy szakemberszükséglete – korábbi felmérések szerint – évente több száz, egy kb. tíz évvel ezelőtti 1977/78-as felmérés szerint mintegy 500 fő. A magyarországi kívánalmak szerint ezeknek azonban csak kisebb részét, 20–25 százalékát kell egyetemen kiképezni, nagyobb részük (45–50 százalék) számára főiskolai végzettség, illetve könyvtárkezelői szintű kiképzés (30–35 százalék) szükséges. E szükségleteknek megfelelően alakult ki a magyarországi könyvtárosképzés rendszere, s a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karán folyó egyetemi könyvtárosképzés mellett főiskolai szintű képzés is folyik három tanárképző főiskolán: Szombathelyen, Nyíregyházán és Budapesten. A főiskolai képzés az egyetemihez hasonlóan ugyancsak két szakos, s a nappali tagozaton négyéves. A két vidéki tanárképző főiskolán a nappali mellett levelező tagozaton, Budapesten pedig posztgraduális tagozaton folyik képzés.

A két felső szintű forma, az egyetemi és a tanárképző főiskolai képzés között nem

könnyű megvonni a határvonalat. Sommásan az alábbiak szerint lehet megtenni ezt: Az egyetemi oktatás célja olyan szakemberek képzése, akik elsajátították a könyvtári munka és a tudományos tájékoztatás elméletének és gyakorlatának alapismereteit, módszereit és technikáját, továbbá a könyvtári és könyvtárügyi, illetve tájékoztatásügyi tervezéshez és szervezéshez szükséges ismereteket is. A főiskolai képzés feladata, hogy a könyvtári tevékenység gyakorlatának alapismereteit, módszereit és eszközeit ismertesse meg a hallgatókkal; felkészítse őket a könyvtári és információs intézmények üzemszerű működtetésére, valamint a központi könyvtári és információs szolgáltatások közvetítésére, s végül biztonságra számukra azokat a könyvtárpedagógiai ismereteket és készségeket, amelyek a felhasználókkal-olvasókkal való színvonalas kapcsolat létesítéséhez szükségesek. Az egyetemi képzés nagyobb mértékben nyújt tehát elméleti s vezetői, irányítási ismereteket, mint a főiskolai.

Végül a harmadik, a legelső képzettségi szintet jelentő könyvtárkezelői képzés során, amelyet egyes középiskolák, gimnáziumok, továbbá a hálózati és koordinációs központok végeznek, olyan munkatársak felkészítésére kerül sor, akik a differenciált szervezetű könyvtárakban a könyvtári rutinmunkával foglalkoznak, azaz olyan tevékenységekkel, amelyek nem igényelnek diplomás könyvtárosi szaktudást.

A három képzettségi szint tehát logikusan illeszkedik a magyarországi iskolarendszerbe: az egyetemi, a főiskolai, illetve a középiskolai képzés keretébe. A gyakorlat, az élet azonban mindig gazdagabb, változatosabb, mint az el-

mélet. Ezt az alaphelyzetet is bonyolultabbá teszi, hogy a tanárképző főiskolák könyvtár-tudományi tanszékei mellett a tanítóképző főiskolákon is folyik könyvtárosképzés, szakkollégiumok keretében. Az általános iskolák alsó tagozatának, az 1-4. osztályoknak tanítói – elhatározásuk szerint – könyvtárosi stúdiumokat is választhatnak szakkollégiumként. E kollégiumok arra készítik fel hallgatóikat, hogy az általános iskolákban oktatói, tanítói munkájuk mellett ellássák az iskolai könyvtárosi tevékenységet is, s többi kollégájukal együtt résztvegyenek a tanulók olvasóvá nevelésében, továbbá az olyan kis falusi településeken, ahol a közművelődési könyvtárosi tevékenység nem igényel teljes foglalkozású, önálló munkaerőt, részfoglalkozásban (mellékfoglalkozásban) községi könyvtárosként is tevékenykedjenek, illetve ahol egyetlen könyvtár, az ún. „iskolai és közművelődési könyvtár” elégíti ki a tanulók és felnőttek olvasási igényeit, e közös könyvtár könyvtárosai legyenek.

Ilyen módon alakult ki, hosszabb történeti fejlődés során, a könyvtárügy országos rendszerével párhuzamosan, s e rendszer igényeinek kielégítése céljából a könyvtárosképzés rendszere. Azok az emberek, akik e képzési rendszernek irányító személyiségei, könyvtárosok és tájékoztató szakemberek kiképzésének aktív résztvevői, világosan látják, milyen nagy a felelősségük a magyar könyvtárügy jövőjének alakítása szempontjából; felelősségteljes, fontos feladataiknak azonban csak akkor tudnak eleget tenni, ha a könyvtárpolitika és a könyvtárügy vezetőitől ehhez hatékony támogatást kapnak.

Dr. Fülöp Géza

Kérdezz – felelek

Többen kérdezték a rendes szabadság áthelyezés esetén történő kiadásával kapcsolatban:

„Milyen rendelkezés alapján köteles az igazgató a gyermekgondozási szabadság letelte után a könyvtárba áthelyezett anyának az előző munkahelyén ki nem vett, legtöbbször hosszú ideig tartó rendes szabadságát a munkaviszony megkezdésekor kiadni? Miért nem lehet a nagy mennyiségű, elmaradt szabadságot az előző

munkahelyen kiadni vagy pénzben megváltani?”

Válasz:

Az 5/1981. (XII. 29.) ÁBMH számú rendelkezés (lásd a *Művelődési Közlöny* 1982. évi 11. számát) 1. paragrafusának értelmében a dolgozó anyát a rendes szabadság megilleti: a szülési szabadság teljes tartamára (a 24 hétre), továbbá a tiz éven aluli gyermek gondozása miatt munkában nem töltött időre, vagyis a szülési

szabadság utáni fizetés nélküli szabadság tartamára, de az utóbbiból *legfeljebb egy évre*.

Ez a kedvezmény az anyát újabb szülés (több szülés) esetén újra megilleti.

Ha tehát az anya a szülés évében nem vett ki rendes szabadságot (mert például május elején szült), és igénybe veszi a fizetés nélküli szabadságot (a gyermekgondozási díjat és segélyt), akkor egy évre és (május elejei szülés esetén) a szülési szabadság leteltének időpontjától függően körülbelül kilenc hónapra járó rendes szabadságra válik jogosulttá a gyermekgondozási (fizetésnélküli) szabadság letelte után.

Ezt a szabadságot munkába állásakor meg kell kapnia. Ha azonban még a munkába állása előtt *áthelyezik* egy másik munkáltatóhoz (például egy másik könyvtárba), akkor az elmaradt szabadság kiadására az említett ÁBMH-rendelet 4. paragrafusának (3.) bekezdésében foglaltak az irányadók. Eszerint abban az esetben, ha a dolgozót év közben másik munkáltatóhoz helyezik át, *a ki nem adott szabadsá-*

got az új munkahelyén kell megkapnia. Az előző munkahelyen egyébként sem volt lehetőség az elmaradt szabadság kiadására, mivel az érdekelteket még a fizetés nélküli szabadság tartama alatt, újbóli munkába állása előtt helyezték át. Áthelyezés esetén pedig a szabadságot pénzben nem szabad megváltani.

Az ilyen eseteket a munkáltatók csak akkor tudják elkerülni, ha a gyermekgondozási (fizetés nélküli) szabadságon volt anyát nem áthelyezéssel veszik át intézményük állományába. Ha ugyanis az anya a munkaviszonyát az előző munkahelyén felmondással vagy közös meg egyezéssel szünteti meg, akkor az ott ki nem vett szabadságot – az ÁBMH-rendelet 4. paragrafusának (1.) bekezdése szerint – pénzben kell megváltani. Egyébként is – a Munka Törvénykönyve (Mt.) 25. paragrafusának (2.) bekezdése értelmében – a dolgozó másik munkáltatóhoz való áthelyezésében a két munkáltatónak egymással és az érdekelttel meg kell állapodnia.

Magyar–brit könyvtárosképzési szeminárium

1987. április 10. és 14. között a Magyar Könyvtárosok Egyesülete rendezésében magyar–brit szeminárium zajlott le Budapesten, a könyvtárosképzés kérdéseiről. A szeminárium brit résztvevői a következők voltak: *Tom Wilson* professzor, a Sheffieldi Egyetem információtudományi tanszékének vezetője; *dr. Bob McKee*, a Birminghami Politechnikum könyvtári és információs tanszékének tanára, *Margaret Redfern*, az Észak-londoni Politechnikum könyvtári és információs tanszékének tanára, *Christopher Turner*, a Brightoni Politechnikum könyvtári és informatikai tanszékének vezetője és *Bob Usherwood*, a Sheffieldi Egyetem információtudományi tanszékének tanára. Magyar részről részt vett a szemináriumon *Billédi Ferencné dr.*, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, *Bobokné Belányi Beáta dr.*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszékének tanára, *Darányi Sándor*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszék-

ének tanára, *dr. Dömötör Anna*, a veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának főigazgatója, *dr. Fülöp Géza*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszékének vezetője, *Hegedűs Péter*, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának munkatársa, *dr. Nagy Attila*, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjának munkatársa, *Pálvölgyi Mihály*, a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola könyvtártudományi tanszékének tanára; *Papp István*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyettese; *Pröhle Éva*, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa; *dr. Szepesváry Tamás*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanárképző Főiskolai Kara könyvtártudományi tanszék csoportjának vezetője; *Törökne Jordán Katalin*, az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központjának munkatársa és *Vajda Erik*, az Országos Műszaki Információs Központ és

Könyvtár igazgatóhelyettese. Meghívott vendégként részt vett a szeminárium munkájában *dr. Dósa Márta*, az amerikai Syracuse Egyetem professzora. A szeminárium titkára *Bátonyi Béláné* volt, a Művelődési Minisztérium Vezetőképző és Továbbképző Intézetének könyvtárosa. A szemináriumot *Vályi Gábor*, az Országos Könyvtártudományi Tanács elnöke nyitotta meg.

A brit kollégák összesen 13 előadást és referátumot tartottak, magyar részről 12 előadás, referátum és korreferátum hangzott el.

Nehéz ennek a számos témát és problémakört átfogó, összesen 25 referátumnak, korreferátumnak az eredményét összegezni, elemezni és méltatni.

A témaválasztás előnye

Rendkívül szerencsésnek kell tekintenünk a brit és a magyar könyvtáros egyesület azon elhatározását, hogy a könyvtárosképzés problémáinak vizsgálatát, közös megvitatását tűzték ki a szeminárium tárgyául. Ezzel a döntéssel ugyanis a brit, a magyar és a nemzetközi könyvtárügy minden időszerű kérdése napirendre került. A könyvtárosképzés ugyanis a könyvtárügynek azon területe, amely az összes gondot magában foglalja. A jövő könyvtárosait a képzés során minden vonatkozásban, világnézeti, politikai és társadalmi tekintetben, elméleti és gyakorlati téren, módszertanilag, történetileg is alaposan fel kell készíteni leendő hivatásuk, foglalkozásuk színvonalas ellátására. Minden területen nem nyújthatnak számukra teljes kiképzést, de a jövőbeli munkájukhoz szükséges történeti, elméleti és gyakorlati alapismeretekkel, módszertani fogásokkal, magatartásbeli, viselkedési normákkal, interperszonális készségekkel stb. el kell őket látnunk, lévén a könyvtáros pálya és a tudományos tájékoztató tevékenység szilárd elvi alapokon nyugvó, alapos elméleti ismereteket feltételező gyakorlati tevékenység, változatos igényű olvasóközönség és kutatói gárda sokrétű kívánságainak kell megfelelnie. A nemzetközi könyvtárügyi szervezetek, egyesületek összefüvetelein – az esetek többségében – valamely részletkérdés, egy-egy könyvtártípus (például orvosi, műszaki, mezőgazdasági, egyetemi könyvtárak, ifjúsági, iskolai könyvtárak, nyilvános könyvtárak stb.), illetve egy-egy munkaterület (katalogizálás, osztályozás, irányítás-vezetés stb.) vagy valamely módszer (olvasóvá

nevelés, könyvtárhasználóvá nevelés stb.) megtárgyalása kerül napirendre, a könyvtár- és tájékoztatásügy átfogó, minden területet számbavevő áttekintésére nem vagy csak igen ritkán kerül sor. Ez esetben viszont a szerencsés, átgondolt szemináriumi témaválasztás természetes keretet adott a könyvtár- és tájékoztatásügy kérdéseinek teljeskörű vizsgálatára, s ezzel perspektivikus áttekintést az összes résztvevő számára.

Miért fontos ez a tanárok, oktatók, külső szakemberek számára? Azért, mert ilyen teljes körű áttekintéssel nem rendelkeznek, s ha problémáikkal más szakemberekhez fordulnak, azok a saját munka- és kutatási területüket, személyes érdeklődési körükbe tartozó gondokat, kérdéseket helyezik előtérbe, s az egyéb területek háttérbe szorulnak. A tantervek kidolgozása, s az oktatási programok (curriculumok) összeállítása során a különböző szak- és munkaterületek jeles szakemberei a maguk speciális területének minden apró részletkérdését látni kívánják a tantervben és a tananyagban. A rendelkezésre álló tantervi időkeret erre korántsem elégséges. Ezen a szemináriumon viszont a szakemberek megismerhették kollégáik szakmai érveit és kívánalmait is, reális képet tudtak alkotni maguknak egyrészt a könyvtár- és tájékoztatástudomány fogalomkörébe tartozó ismeretterületek egészéről, másrészt az egyes szakterületek összefüggéseiről, kapcsolatairól, s harmadrészt egymáshoz viszonyított fontosságukról, arányaikról vagy akár oktatási idősükséglerükről is.

Nagyon megnyugtató volt, hogy mind a brit, mind a magyar résztvevők egyenrangú, egyformán fontos, egymás mellé rendelt ismeretterületnek tekintették a könyvtártudományt és a tájékoztatástudományt. Nem véletlen, hogy szinte az egész világon a könyvtárosok és a dokumentalisták-informátorok képzése nagyobb részt ugyanazon intézmény vagy szervezet keretében történik, azaz az eredetileg könyvtárosképzési céllal megszervezett oktatásban mind nagyobb teret kapnak a dokumentációs és informatikai ismeretek, illetve megfordítva: az informatikai szakemberképzésben is oktatják azokat a korszerű könyvtárügyi-könyvtártani, bibliográfiai ismereteket, amelyek a szakirodalmi tájékoztatás számára is szükségesek. A külföldi szakirodalomban és magyarországi tanácskozásokon is lehetett találkozni ettől eltérő véleménnyel, amely szerint a két intézmény nem egyenrangú, az egyik alá van rendelve a másiknak, kevésbé fontos

annál. A könyvtárosok a könyvtárak, az informatikusok a tájékoztatási intézmények mellett voksolnak – mindegyik a másik rovására.

Egyik tájékoztatási intézményünk vezetője a könyvtárat és a tájékoztatási intézményt ipari üzemhez, gyárhoz hasonlította, amelyben a könyvtár csak anyagraktár, alkatrésztároló hely, az információs intézmény pedig a termelési részleg, ez hozza létre a jól használható késztermékeket. Azt már persze figyelmen kívül hagyta, hogy ugyanabból az „alkatrészből”, azaz az eredeti dokumentumból (könyvből, periodikumból stb.) az információs intézmény többfajta terméket is létrehozhat (például teljes fordítást, kivonatot, szemlét, esetleg egyszerű bibliográfiai leírást), de mindezek után megmarad az „alkatrész” a maga eredeti valóságában, s nem épül bele fizikailag (de szellemileg, tartalmilag sem teljesen) az ún. „késztermékbe”, s a kutatók gyakran a belőle készített dokumentációs termékek alapján fordulnak hozzá, mint eredeti, autentikus forráshoz.

A két intézménytípusnak és dokumentumaiknak, illetve termékeiknek ilyen szembeállítása hamis és értelmetlen, s ez a mértéktartó, józan szemlélet jellemezte a szeminárium résztvevőinek az álláspontját minden vonatkozásban.

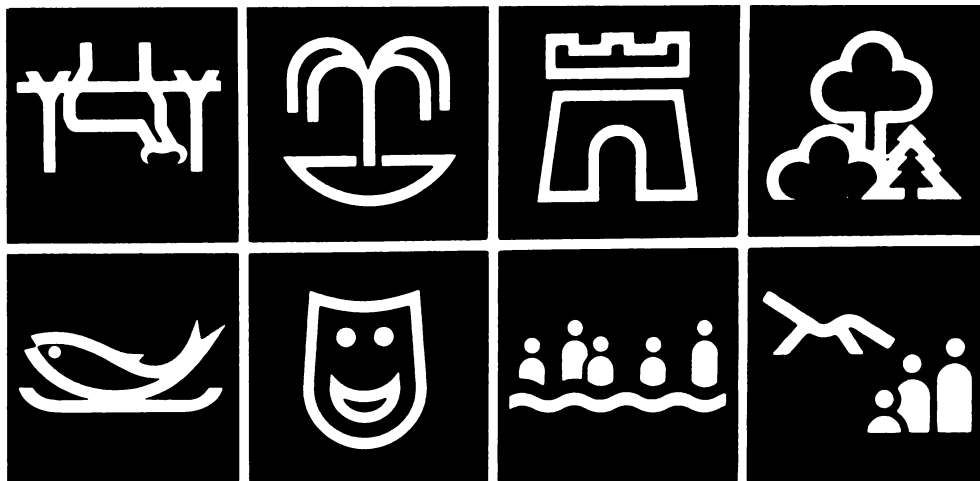
Hasonlóságok és különbségek

Az is kiderült a tanácskozás során, hogy Nagy-Britannia és Magyarország esetében a könyvtár- és tájékoztatásügy, továbbá a könyvtárosképzés terén sok szempontból azonos, illetve hasonló gondokkal kell szembenézni. Az oktatás egészének jellegét általánosságban mindkét országban a társadalom politikai gazdasági és művelődési szükségletei határozzák meg, e szükségletek azonban egymástól nagy mértékben eltérnek, a megvalósításukra szolgáló kulturális és gazdasági lehetőségek a brit szigetországban jóval kedvezőbbek, ahogy ez *Margaret Redfern*nek, illetve *Fülöp Gézá*nak az Egyesült Királyságban, illetve a Magyarországon folyó könyvtárosképzésről, annak háttéréről és helyzetéről szóló előadásában az első napon elhangzott. A képzés mindkét országban átalakulóban van, de ez az átalakulás a két országban különböző szinten megy végbe. Abban az értelemben van hasonlóság, hogy mindkét helyen egyre nagyobb jelentőséget kap a tájékoztatástudomány a könyvtár- és

domány mellett. *Bob McKee* *A könyvtár- és tájékoztatástudomány mint tudományos diszciplína* című referátumában ugyancsak kiemelte ezt a tendenciát, amely tudományos vonatkozásban, a kutatás terén is érvényesül.

Bob Usherwood a használóra irányuló, a használóközpontú szakemberképzés szükségességéről beszélt, kiindulva abból az alapelvből, hogy a könyvtári és információs szolgálat a használók érdekében jött létre, értük van, éppen ezért ki kell fejleszteni a hallgatókban a piac, azaz a szolgáltatások igénylőinek szükségletei iránti érzékenységet. *Dömötör Anna* hozzászólásában az e téren szerzett gyakorlati tapasztalatairól számolt be; a veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára ugyanis a szombathelyi Tanárképző Főiskola könyvtár-tudományi tanszékének tankönyvtára. Az általános témák közt végül *Christopher Turner* a tanterv elméleti alapjairól szólt, s ennek kapcsán azokról a feltételekről, amelyek biztosítják a hallgatók kreatív és döntési képességének kialakítását, s egyben széles körű szakképzettséget nyújtanak a hallgatóság számára; előadását *Pálvölgyi Mihály* hazai gyakorlati példával támasztotta alá.

A következő két munkanapon *Tanítási és tanulási területek és stratégiák* összefoglaló cím alatt több részprobléma került megvitatásra. Olyan témakörökről, módszerekről, eljárásokról, technikai megoldásokról esett szó, amelyeknek megismerése, elsajátítása elengedhetetlen feltétele a korszerű könyvtári és tájékoztatási tevékenységnek. *Bob Usherwood* *A személyzet és a szolgálat irányítása* címen a könyvtárigazgatás, a vezetés (management) kérdését elemezte: szükségességét a könyvtárosképzésben, oktatásának módszereit és eredményeit. *Szepesvári Tamás* korreferátumában a képzés nagyon fontos, de egyben legnehezebb feladatáknak jellemezte az igazgatás, az irányítás oktatását, tekintettel még a munkavégzésben is meglehetősen járatlan, az irányítás terén pedig teljességgel tapasztalatlan hallgatókra. *Tom Wilson* ugyancsak bonyolult, nálunk az oktatásban hosszú időn át háttérbe szorult, s még ma is háttérben lévő fontos témakört taglalt, amikor a marketingről és a használói ismeretek elsajátításának fontosságáról szólt. Az információ is áru, amelynek piaca van, a piaci verseny ezen a téren is érvényesül, tehát a hallgatókat a könyvtári és tájékoztatási tudományok oktatása keretében meg kell tanítani arra is, hogy az információk terjesztésének milyen piaci megközelítési követelményei van-

nak. Ezért szükséges számukra a marketingelmélet oktatása, továbbá annak biztosítása, hogy a feladatanalízisek, a piacelemzés és a használói ismeretek elsajátítása révén marketingterv kidolgozására legyenek képesek. Tom Wilson előadását magyar részről *Hegedüs Péter* egészítette ki. Erről szólt részletesen *Margaret Redfern*, illetve magyar részről *Nagy Attila*, aki a nálunk politikai okokból meglehetősen későn, csak az ötvenes-hatvanas évek fordulóján megindult olvasáskutatásról, az olvasás-szociológiai, olvasáslélektani és olvasáspedagógiai komplex vizsgálatok eredményeiről adott számot. Szintén Nagy Attila volt Bob Usherwood *Interperszonális készségek* című előadásának korreferense. Az interperszonális kommunikáció jelentősége a könyvtári és tájékoztatási technika fejlődésével párhuzamosan fokozatosan növekszik.

Az állományalakítás kérdéseivel *Bob McKee* foglalkozott, s elsősorban a forrásokhoz való hozzáférés fontosságát hangsúlyozta; a bibliográfiai ellenőrzés kérdéseit taglalva rámutatott a könyvtárosoknak az emberi tudás kezelésében szerzett hagyományos jártasságára. *Bobokné Belányi Beáta* kiegészítő referátumában az állományalakítás egyéb tartalmi kérdéseit elemezte a képzés oldaláról. Bob McKee következő előadásában a hálózaton belüli együttműködés és munkamegosztás lehetőségeit és problematikáját taglalta, majd *Christopher Turner* – folytatva a témát – a számítógépes hálózatoknak az oktatás modernizálásában betöltött szerepét hangsúlyozta. Kiemelte, mennyire fontos, hogy az oktatás súlypontja e terü-

leten a hallgatók önálló gyakorlati munkájára épüljön. *Jacsó Péter* hozzászólásában ezt a kérdést a mikroszámítógépes ismeretek oktatásának fontosságával egészítette ki, és felhívta a figyelmet a szoftver, a hardver és a dataver termékekkel kapcsolatos tudnivalókra. Mivel e termékek bibliográfiai leírására jelenleg még szabvány sincsen, a képzés sem tarthatott lépést a felhasználói igényekkel.

Az adatbázisok fajtáit jellemezve *Christopher Turner* meggyőzően bizonyította, hogy az elsődlegesen gyakorlati jellegű ismeretek pusztán elméleti úton nem oktathatók. *Vajda Erik* kiegészítő hozzászólásában annak a véleményének adott hangot, hogy a korszerű képzésnek ismernie kell az adatbázisok formai és tartalmi jellemzői mellett az információkereső segédletek széles körét is.

Néhány szót a szeminárium hangulatáról. Az együtt töltött időt, a közös munkát, a szüneteket, a kollektív és személyes beszélgetéseket igazán baráti, meleg légkör, kitűnő atmosféra jellemezte. A brit és magyar szakemberek közt kollektíve is igen jó munkatársi és emberi kapcsolat alakult ki, de olyan személyes barátságok is szövődtek, amelyek – az objektív szakmai érdekek mellett – arra ösztönöznek bennünket, hogy hasonló céllal mint most, később is találkozzunk. Mert a szeminárium keretében sok fontos dologról tárgyaltunk, beszélgettünk, a könyvtáros- és informatikus képzés számos szegmenetumát megvizsgáltuk, de rengeteg még a közös probléma, tennivaló.

(F. G.)

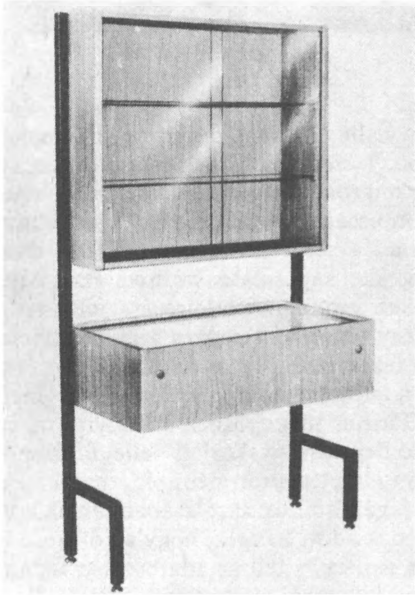
A TANÉRT AJÁNLATA

Bemutatjuk a

MERABONA

KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

további két tagját

Egyoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 3930,- Ft.

Kétoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 5120,- Ft.

Mindkét vitrin felső része tolóüveggel zárt üvegpolcos szekrény, amely alatt üvegtetős tároló található

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat
Bútorkereskedelmi főosztálya

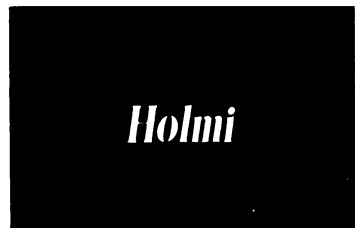
Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levél cím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339-938

Az olvasás hatékonyságáról rendezett nyilvános vitát a Hazafias Népfront olvasó népert mozgalmi munkabizottságának gyermek- és ifjúsági irodalommal foglalkozó csoportja Budapesten. *Dr. Nagy Attila*, az OSZK KMK osztályvezetője vitaindító előadásában elmondta, hogy folyamatosan csökken a szépirodalom olvasására fordított idő. Az eddig is keveset olvasóknál igen nagy visszaesés mutatható ki, a könyvet rendszeresen, gyakran olvasók esetében pedig stagnálást tapasztaltak az olvasáskutatók. Egy vizsgálat szerint a tizenöt-tizenhét évesek szabadidős tevékenységei között az olvasás a kilencedik helyre szorult vissza, holott másfél évtizeddel korábban ugyane korosztálynál még az első helyen állt. A felmérés szerint az irodalomhoz leginkább vonzó gimnazista lányok nyolc százaléka a megkérdezés időszakában egyáltalán nem olvasott könyvet, a szakmunkástanuló fiúknál ez az arány negyvennégy százalékos volt. A vitában részt vevők az előző szomorú megállapításait még további riasztó adalékokkal bővítették.

Önismereti tanfolyamot rendezett könyvtárosok számára a Nógrád megyei SZMT könyvtá-

ra. Az országos továbbképző tanfolyamon olvasószolgálatos könyvtárosok vettek részt, akik számára az önismeret – az újabb kutatások szerint – munkájuk színvonalát, jellegét, hatékonyságát erősen befolyásoló tényezőnek mutatkozott. Az előadásokat és „gyakorlatokat” *dr. Csapó Edit*, az OSZK KMK osztályvezetője és *Gazdag Miklós* pszichológus tartotta. A tanfolyam szeptemberben gazdaságpolitikai és művészetpolitikai témákkal folytatódik.

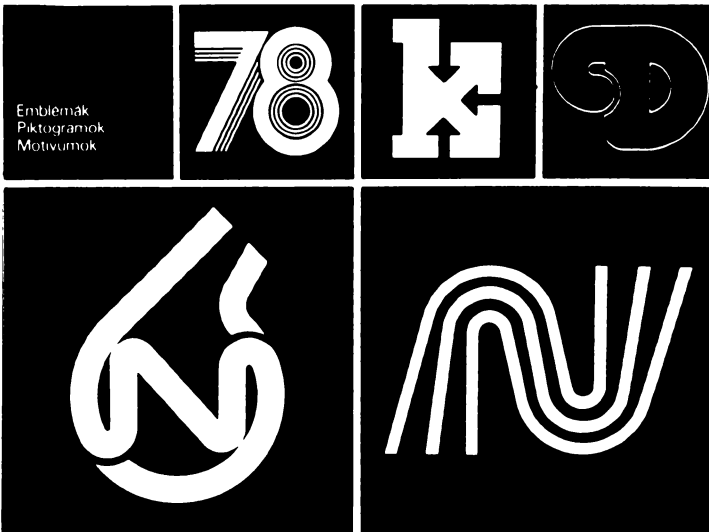
A helyismereti-helytörténeti munkáról tartottak tanácskozást a Veszprém megyei könyvtárosok a devecseri kastélykönyvtárban. *Dr. Gerő Gyula*, a Könyvtárosny. főszerkesztője, az OSZK KMK munkatársa előadásában hangsúlyozta, hogy nem lehet igazán tudományos és közhasznú annak a könyvtárnak a működése, ahol nem fordítanak elég gondot a helyismereti munkára. Ismertette a helyismereti munka országos öt-éves tervének célkitűzéseit és programját, szolt arról, hogy a helyismeretben is fel kell használni a korszerű technikai eszközöket, valamint ki kell építeni a kapcsolatot a terület amatőr kutatóival, történészeivel, fel kell tárni a lappangó, magánkézben levő értékes hely-

ismereti dokumentumokat. *Varga Béla*, a megyei könyvtár igazgatója a sajátosan megyei feladatokról szolt, *Halász Béla*, a könyvtár igazgatóhelyettese pedig arról a vizsgálatról számolt be, amely a megye könyvtárainak munkaerő-ellátottságát mérte fel. A tanácskozás résztvevőit a nemrég felavatott kastélykönyvtárral *Kovács Emil* igazgató ismertette meg.

A világ első könyvkötészeti múzeuma nyílik meg Vácott. *Váci György*, a nemzetközi hírváci könyvkötő mester évtizedes gyűjtőmunkával, nagy anyagi és szellemi ráfordításokkal gyűjtötte össze hatalmas értékű könyvkötészeti „múzeumá”-nak anyagát, amelyet most a városnak ajándékozott. A nagy értékű gyűjtemény Vác egyik műemléképületében kap majd helyet.

Második kiadásban is megjelent az Új Helikon repertórium. Az erdi és Érd vidéki ifjúság kultúrtörténeti érdekességű folyóirata 1936–1937-ben jelent meg, összesen hat számban. A repertórium, amely egyúttal kisded antológiát is tartalmazott a legjobb versekből és prózai írásokból, az indulás 50. évfordulója alkalmából készült el. *Harmat Béla*, a kiadvány összeállítója kiváló, módszertani szempontból is példamutató munkát végzett, ezért is kerülhetett sor arra, ami repertóriumok esetében szinte példa nélkül áll, hogy egy éven belül új kiadást is közre kellett adni a műből. A kiadvány nemcsak irodalmi érdeklődésű olvasókra számít, érdemes helytörténeti-helyismereti szempontból is görcső alá venni.

Emblémak
Piktogramok
Motívumok

Jegyzetlapok kubai könyvtárakról

Nyolc nap az örök nyár szigetén. Néhány látogatás és beszélgetés. Adatgyűjtés, olvasás az út előtt és után. Így az alábbiak valóban csupán szerény jegyzetek, az érdeklődést dokumentálják – átfogó képhez nagyobb helyismeret, s nem utolsósorban nyelvtudás kell. Kívánatos a kubai kollégák nagyobb szintetizáló hajlama is.

Közel négy évszázad gyarmati sors: Kuba az utolsóként felszabadult spanyol terület. A száz évvel ezelőtt megszüntetett rabszolgaság korábban egymillió fekete behurcolását jelentette (Csoóri: „Eszembe jut egy író vallomása... a kubai: az fehér bőrű néger vagy fekete bőrű európai”).

A 20. század: amerikai fennhatóság, helyi diktátorok, félgymati kizsákmányolás. Mág ható monokultúras gazdaság: cukor (erre még visszatérek). Lakossága az utolsó hetven évben megötszöröződött, s közelít a 11 millióhoz. 1959 elején: győztes forradalom. Negyedszázad *Fidel* vezetésével: Kuba nemzeti öntudata megízlelte a függetlenséget, a nemzetközi feladatvállalás örömeit, gondjait. A gazdaság: a negyedszázad alatt több irányváltás, folyt az útkeresés.

A kultúra: az örvenes évek 20–30 százalékos analfabetizmusát gyökeresen felszámolták. A kubai valóság egyik legjobban szervezett része az iskolaügy, a felsőoktatás. Szerény könyvkiadás, évi 1–2 ezer művel, hallatlanul alacsony árak. Benyomásaim szerint az érdeklődés nem túl élénk. A könyvtárügyben néhány évtized a múlt. Bár a havannai egyetemi könyvtár alapítása negyedfél százados, bár tudós társaság alapított könyvtárat a 18. század végén, a *José Martí* nevét viselő nemzeti könyvtár alapítása 1901-re, a fővárosi közművelődési könyvtáré pedig 1920-ra esett. A szakmai élet a 30-as évek második felében kapott lendületet. Elterjedtek az amerikai könyvtári szabványok (katalogizálás, Dewey).

1938-ban modern épületet kapott – Latin-

Amerikában elsőként – az egyetemi könyvtár. Ugyanekkor indult a kurrens nemzeti bibliográfia, szakfolyóiratot alapítottak, százon felüli résztvevővel megtartották az első könyvtáros kongresszust, amely egyebek mellett törvénytervezeteket dolgozott ki. Ezekből közvetlenül nem lett semmi, viszont az átmenetileg egy régi parti erődben elhelyezett nemzeti könyvtár épületének anyagi fedezetét hamarosan mégis biztosították.

Nemzeti Könyvtár

1941-ben ugyanis adót vetettek ki a cukorra: minden 325 fontos zsákra fél centavót kellett befizetni. Ezekből a garasokból másfél évtized alatt csaknem 3 millió dollár jött össze, s lehetővé vált egy hatszintes épület felhúzása, s megnyitása 1958 elején. Ekkor negyedmilliót megközelítő volt az állomány, 40 dolgozót foglalkoztatott a könyvtár, évente átlag 20 ezer látogatót fogadtak. A 22 ezer négyzetméteres alapterületet nem is tudták kihasználni, a felső két emelet jó ideig üresen állt. Mára az állomány megközelíti a másfél milliót (ebből mintegy 1,3 millió a könyv), a létszám a 350-et. A 60-as évek közepétől kötelempéldány-rendelet biztosítja a hozzájutást a belföldi anyagokhoz. Korábban 3 példányt kaptak, újabban ötöt, ebből kísérleti jelleggel egyet Santiago de Cuba megyei könyvtárának adnak át (e város a második szellemi központ, Havannának két-, ennek félmillió lakosa van). Külföldről főleg spanyol, illetve francia és angol nyelven gyarapítanak. A forradalom után eleinte csak műszaki anyagot vehettek, mára a könyvtári hálózat, főleg az IDICT (lásd alább) működésének erősödése lehetővé teszi, hogy profiljuk a társadalom- és humán tudományok felé közeledjen. A könyvtár struktúrája a következő: igazgató, két (szakmai és gazdasági) igazgatóhelyettes, osztályok. A gazdasági helyetteshez a

technikai és pénzügyi részlegeken kívül a restauráló és mikrofilmmező, valamint a sokszorosító és kiadványelőállító osztályok tartoznak. A másik irányítási terület kilenc osztályra tagolódik.

A Kulturális Minisztérium 1976-os megszervezéséig a José Martí Nemzeti Könyvtár irányította a közművelődési könyvtárügyet. Azóta ez a feladat a minisztérium Könyvtári Igazgatóságáé (lásd alább), amelyet a nemzeti könyvtárból egy néhány főt számláló módszertani osztály támogat. A további osztályok a szokásos technológiai tagolás képét mutatják, bizonyos sajátosságokkal.

A gyarapítási osztályhoz tartozik az itt nagy jelentőségű csererészleg is; a feldolgozás egy osztályra tömöríti a címleírást, a szakozást (itt is a Dewey-rendszert alkalmazzák) és a tárgyszavazást. Van külön raktári, illetve olvasószolgálati tájékoztató osztály; bibliográfiai osztály (a nemzeti bibliográfiákat állítja elő és alkalmi, ajánló bibliográfiákat stb. készít); kulturális és művészeti információs osztály (az egyik legproduktívabb, itt számítógépes szerkesztésű bibliográfiák készülnek); végül egy, a mi fölőspéldány-központunkra vagy inkább elődjére, a KEO-ra emlékeztető osztály, amely az államosított, magán- vagy egyesületi stb. könyvtárak anyagát gyűjtötte be és osztotta el újra. Az új létesítésű közművelődési könyvtárak ma is innen kapják induló anyagukat. S van egy kölcsönző könyvtár, külön állománnyal, ez a városi hálózat hiányzó kerületi elemét pótolja

– így bármikor leválasztható a nemzeti könyvtárról. Az intézményt az utóbbi években mintegy 320 ezren látogatták, a dokumentumhasználat (a kölcsönzéssel együtt) elérte a félmilliót. Következésképpen törekednek a nemzetközi szabványok honosítására, már érvényes az ISBD alapú könyv- és időszaki kiadványszabvány. Tervezet van a kottákra, kéziratokra. E szabványosítási munkában – amelyet a Tudományos Akadémia irányít – a nemzeti könyvtár szakértői is részt vesznek. A nemzeti bibliográfia könyveket tartalmazó sorozata kéthavonta jelenik meg (a legutolsó szám az 1985. év közepén tart), évi két és fél-három ezer kiadványról tudósít. A cikkrepertórium évente készül s kerül kiadásra (a nyomda késése miatt a legújabb kötet az 1980-as), ebben mintegy 6 ezer társadalom- és humán tudományi tétel kapott helyet.

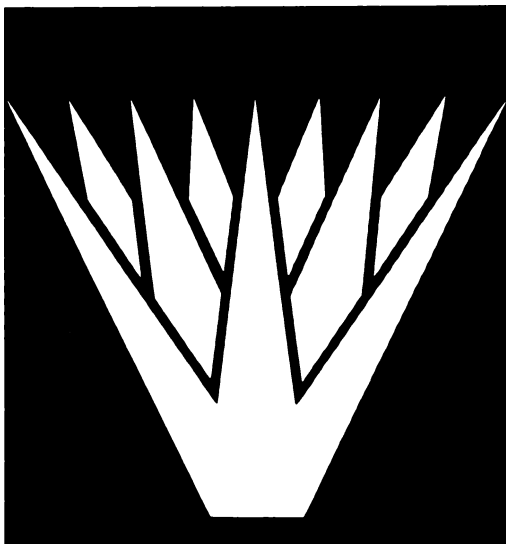
A központi katalógusba csaknem 300 könyvtár küldi bejelentéseit. A folyóiratok esetében egyelőre még a belföldi anyagot is regisztrálják (így, a nagy mennyiségű szovjet anyaggal együtt majd 20 ezer címet tartanak nyilván). Remélik, hogy 1987-ben olyan számítógéphez jutnak, amellyel elkezdhetik a nemzeti bibliográfia gépesítését.

Szakkönyvtárak

Az akadémiai kutatóintézeteknek (számuk több tucat), az állami hatóságoknak, vállalatoknak, a felsőoktatási intézményeknek saját szakkönyvtáraik vannak (utóbbiakról a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás múlt évi októberi számában olvasható rövid összegzés). Az egyetemi és főiskolai könyvtárak többségének állománya néhány százezer, a többi szakkönyvtáraké néhány tízezer kötet.

Kuba részt vesz a KGST országok Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszerében (NTMIR), élvezi a többi szocialista ország támogatását. Rendre alakulnak az ágazati központok (építésügyi, orvostudományi stb.). A szakkönyvtárak száma mintegy kétszázra tehető. Irányítás tekintetében a fenntartó főhatóság szerepe a döntő, a Kulturális Minisztérium könyvtári igazgatósága csak a közművelődési könyvtárak irányítását végzi, nincs ágazati-országos hatásköre.

A legfontosabb információs központ az akadémiai hatáskörben működő Tudományos és Műszaki Dokumentációs és Információs Intézet (IDICT), amelyet 1963-ban hoztak létre.

Az IDICT jelentős kiadványi tevékenységet folytat: referáló folyóiratokat jelent meg, több NTMIR, illetőleg MISZON (Mezsdunarodnaja Informacionnaja Szisztema po Obscesztvennum Naukam – Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszer) alrendszerben képviseli Kubát, s az utóbbi években jelentősen előrehaladt a számítástechnika alkalmazásában. Látogatásunkkor épp egy 600 Mbyte-os lemezt próbáltak ki, amelyhez kanadai kooperáció révén jutottak hozzá.

Közművelődési könyvtárak

Néhány városról tudunk, ahol már a múlt század végén is léteztek többé-kevésbé nyilvános könyvtárak, általában helyi, magán- vagy egyesületi kezdeményezésre. Az országos hálózat szervezése a hatvanas évek elején kezdődött, 25 könyvtár kialakításával (öt a tartományok székhelyein, a többiek más városokban). Hosszú ideig a nemzeti könyvtár központilag gyarapította a közművelődési könyvtárak állományát, beszerezve művenként 50–100 példányt. 1976-ban, a forradalom intézményesítésének évében hozták létre a minisztériumokat – így a Kulturális Minisztériumot is –, valamint a tanácsok rendszerét. Azóta a közművelődési könyvtári rendszer a minisztérium szakmai irányítása alatt áll, a könyvtárak működését a tanácsok finanszírozzák, s mint említettük, a nemzeti könyvtár módszertani részlege a minisztériumi könyvtári igazgatóság „keze alá dolgozik” a módszertani felügyeletben. Évente átlagban 10 új könyvtárat szervez a minisztérium. Ma már minden provinciában, s néhány kivétellel minden városban állandó könyvtár működik.

Forrásaim kissé eltérő számokat tartalmaznak, ezért itt azokat közlöm, amelyeket frissen kaptam. Eszerint 1975-ben 121 könyvtár volt, állományukból 3,3 millió látogató 6,8 millió egységet használt. 1980-ban a könyvtárak száma 216-ra emelkedett (a következő évi állományadat szerint egy és negyed millió kötettel rendelkeztek), látogatóik, használóik száma elérte a 6,7 milliót. 1984-ben 326 könyvtár már 6 milliót meghaladó állomány-

egységgel működött, látogatóik száma 11,5 millió, a használt köteteké 13 millió volt. 1986 végén 345 könyvtár 6,6 millió kötetet tárolt.

A 345 könyvtár megoszlása: 1 nemzeti, 13 tartományi-székhelyi, 149 városi, 182 községi. Kubában a cukornádültetvények és a gyárak településformáló tényezők, így a fentiek közül 111 cukorgyári közművelődési könyvtár. Az állandó könyvtárak munkáját kiegészíti a letéti gyűjtemények hálózata (csaknem 4 ezer ilyen van – beleértve a kórházakban, börtönökben működőket is), valamint 8 bibliobusz.

Könyvtárellátó Kubában nem létezik, a könyvtárak viszont előnyt élveznek a bolti vásárlásnál (az új anyagot először nekik kell megmutatni).

Az iskolai könyvtárak megteremtése is az új társadalom feladata volt. 1962-ben mindössze 120 iskolai könyvtár működött, 180 ezres összállománnyal. A könyvtárak száma a 80-as évekre elérte a 2600-at.

Könyvtárosok, képzés

A közművelődési könyvtárakban 1984-ben 1640 dolgozó tevékenykedett, közülük egyetemet végzett 127, könyvtártechnikusi oklevéllel rendelkezett 842, míg a többi 671 adminisztratív munkát végzett. E számból a fővárosi hálózatra 185 jut (megoszlásuk a fenti kategóriák szerint 4, 105, 76).

1962-ben hozták létre a középfokú könyvtárosképző iskolát. Ez eleinte egy-két hónapos tanfolyam keretében készítette fel a nagyon várt könyvtárosokat. Ma már a képzési idő 2 év, a vidéki könyvtárak azzal küldenek Havannába hallgatókat, hogy a végzés után hozzájuk térnek vissza. Felsőfokú képzést a fővárosi egyetem tanszéke folytat, a képzési idő öt év. A hallgatóknak mintegy fele – a mi szóhasználatunkkal – esti, illetőleg levelező tagozaton tanul.

Kubára fokozatosan érvényes, hogy a fővárosi – általában a nagyvárosi – könyvtárak szakemberellátottsága kielégítő (a nemzeti könyvtárban 86 felsőfokú szakképesítésű dolgozó van), míg a távolabbi, különösen a kevésbé fejlett keleti tartományokban nagy a hiány.

Sonnevend Péter

A Könyvtáros egyes számal – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkladó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.

Látogatás a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság Nemzeti Könyvtárában

Moszkvától még 8 órás repülőút Phenjan (Phjongjang), a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság másfél millió lakosú fővárosa. A háborúk pusztítása miatt műemlékekben szegény várost 1954 óta folyamatosan újjáépítik. Épületeinek arculatát három stílus szabja meg: az ötvenes és hatvanas évek sematikus építészete; a 15–25 emeletes magasépületek és Phenjan egyik új jelképe, a 44 emeletes Koryo szálloda, valamint a népi ihletésű, történelmi jegyeket hordozó pagoda stílus, amely a legfontosabb középületek jellemzője. Az utóbbi két reprezentánsa a város főútvonalán épült „Népi Kultúra Palotája”, a művelődési központ – egy régi műemlék városkapu, egy modern sportpalota és szálloda tözsomszédságában – és a „Tudás Népi Nagy Palotája”, a Tedong folyó partján, a nemzeti könyvtár és információs központ.

1986-ban egy sportküldöttség tagjaként nyílt számomra lehetőség, hogy megismerkedjem a város néhány nevezetességével és – külön kérésre –, a nemzeti könyvtárral.

★

A könyvtár – mint a főváros sok más épülete is – lenyűgöző méreteivel hat a látogatóra. A városépítészet és városrendezés kiemelt szempontjai közé tartoznak a széles sugárutak, a parkosított környezet. A hangsúlyos épületeket egymással szemben, a főutakat egymásra merőlegesen helyezték el. Így történt ez a könyvtárral is. A folyó két partján – egymással szemben – épült meg a könyvtár és a *Kim Ir Szen* 70. születésnapjára állított, 70 méter magas obeliszkszerű emlékmű, a tetején az állandóan vörösén világító „láng”, amelyhez a parttól és főútról több száz lépcső vezet fel. Ugyanígy több száz lépcsőn lehet feljutni a szemközti oldalon a partról a könyvtár reprezentatív bejáratához és az ott kiképzett erkélyhez, amely a felvonulások alkalmával a dísztribün elhelyezésére szolgál. Az épület másik oldalán az olvasói bejáratához egy óriási térről vezet fel a monumentális lépcsősor.

A pagoda stílusú épület tulajdonképpen öt-szintes, sok kisebb-nagyobb pagodatető fedí. Alapterülete 100 ezer négyzetméter, több száz méter hosszú és széles, 63 méter magas, mégis – talán a sok pavilonszerű tagolás miatt – könnyed, harmonikus épület, népi díszítő elemekkel. A teraszokat oszlopok tartják, a nagyméretű tereket – például az előcsarnokot, a katalógusok termét – márványoszlopok tagolják. Az előkelő vendégek fogadósíntjén látványosságzámba megy a burkolat – nemzeti jelképet hordozó – különböző színű, természetes kövekből és márványból kirakott óriási azaleamintája és a fogadóteremben a 600 négyzetmé-

teres, kézi csomózású, azaleamintázatú szőnyeg, a hatalmas üvegcsillár és sok más értékes berendezési tárgy.

A különböző olvasó-, konferencia- és oktatótermek, zenei, video- és egyéb berendezésekkel felszerelt termek, nyelvi laboratóriumok, előadótermek, dolgozófülkék száma eléri a 600-at, az ülőhelyek száma pedig az ötezret.

A könyvtár befogadóképessége 30 millió kötet, jelenlegi állománya 16 millió könyvtári egység. A nagy katalógusteremben a katalógusokat a művek nyelve szerint csoportosították. A koreain kívül külön-külön katalógusokban helyezték el az orosz, angol, német, magyar stb. nyelvű kiadványok címléírásait, betűrendben és szak szerint. Nem szorul magyarázatra ez a nyelv szerinti rendszer, hiszen így az olvasó könnyebben megtalálja a külföldi szakirodalmat azon a nyelven, amelyen ért. Sajnos, meg kellett állapítanom, hogy a magyar nyelvű tudományos és műszaki szakirodalom zömét a katalógusban az 1950-es, 1960-as évek irodalma képviseli, csak néhány 1970 körül megjelent könyvet sikerült a katalógusokban fellelni, frissebbeket nem.

Ezzel szemben egészen más tapasztalatokat szereztem a zenei részlegben, ahol a legfrissebb, 1986-os magyar komolyzenei lemezeket, kazettákat, pop- és rockfelvételeket szolgáltatták meg számomra. A zenei részlegben egyszerre harmincan hallgathatnak lemezt, kazettát fejhallgatóval. Az ügyeletes könyvtárostól lehet kérni a zeneművet. A tájékozódást katalógusok és zenei kézikönyvek segítik, a koreain kívül idegen nyelvűek is. A videorészleget, melynek állományát tudományos és ismeretterjesztő filmek alkotják, 16 videorekorderrel, monitorral szerelték fel. A könyvtáros a központi vezérlőpultról egyszerre akár 16 videofilm lejátszását is vezérelheti, a szöveget, zenei aláfestést fejhallgatón keresztül hallgatják.

A könyvtár különleges szolgáltatást nyújt abban a magnóval, fejhallgatóval felszerelt 17 teremben, ahol az olvasók az eredeti idegen nyelvű dokumentumokat kézben tartva, magnóról hallgatják a koreai fordítást, miközben az ábrákat, táblázatokat figyelemmel kísérhetik. A fordítást magnóra veszik fel, ezzel tetemes nyomda- és papírköltséget takarítanak meg, a szalagok másolása pedig olcsó. A keresettebb könyvekből vagy folyóiratcikkekből több példányban állnak a szalagok az érdeklődők rendelkezésére. A fordításállomány ilyen formában több százszáz nagyságrendű.

A könyvtár a rádióban és televízióban rendszeres adásokban propagálja az újabban megjelent és a könyvtárban megtalálható szakirodalmat. A figyelemfelhívásra jelentkező olvasóknak aztán a tájékoztatásban dolgozó szakemberek bővebb információt nyújtanak. Ezenkívül hagyományos tájékoztatási szolgáltatásokkal is segítik az olvasókat.

Az esti, levelező egyetemi és tanfolyami hallgatókat sokféle módon segítik. Az előadótermekben diavetítéssel, tévével illusztrált előadásokat, konzultációkat szerveznek. Fontos előadásokat – az érdeklődők várható körétől függően – a kisebb vagy akár a 800 személyes nagy előadóteremben tartanak meg. A foglalkozások általában este hét órákor kezdődnek.

Naponta 5–6 ezren veszik igénybe a könyvtár szolgáltatásait, vasárnap – az egyetlen szabadnapon – pedig 9–10 ezren látogatják.

A könyvtár műszaki felszereltsége nagyon jó. A zenei és videorészlegekben, a nyelvi és a fotólaboratóriumokban, a sokszorosítóban, a kölcsönzésben többnyire japán berendezések működnek.

A kölcsönzés automatizált, Sharp terminált használnak. A raktárból percek alatt szállítószalagon érkezik a kért könyv. Magam is kipróbáltam, három magyar műszaki könyvet kértem, s azok 2–3 perc múlva már előttem voltak az asztalon, kölcsönzésre készen.

A katalógusok még hagyományos módon készülnek, a munkafolyamatok nincsenek automatizálva.

A nemzeti könyvtár méretei – mint már említettem – lenyűgözőek. A forgalom délelőtt is óriási, a mozgólépcsőkön hullámszik a tömeg. El lehet képzelni, milyen lehet a forgalom este vagy vasárnap.

A könyvtár este 10 óráig tart nyitva, de tervbe vették a nyitvatartási idő meghosszabbítását, mert erre is lenne igény.

A nemzeti könyvtár és országos műszaki információs központ funkcióit ötvöző tudományos centrum *21 hónap alatt épült fel*, 1982 áprilisában nyitották meg a látogatók előtt.

Lécesné Mesterházi-Nagy Márta

Rados Gusztáv emlékkiállítás a BME könyvtárában

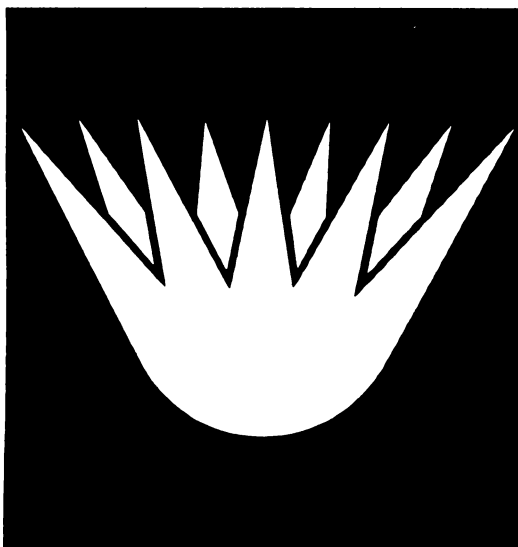
A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának aulájában 1987. február 23-án emlékkiállítás nyílt meg Rados Gusztáv akadémikus, egykori könyvtárigazgató születésének 125. évfordulója alkalmából. A megnyitáson részt vett *dr. Polinszky Károly* rektor, *dr. Császár Ákos* akadémikus, valamint az ünnepelt professzor 93 éves fia, *dr. Rados Jenő* nyugalmazott építészprofesszor is; az emlékbeszédet *dr. Lebovits Imre* egyetemi docens, könyvtárigazgató mondta. Beszédében egyebek között emlékeztetett arra, hogy a 19. század végén, a 20. század elején tudós könyvtárosok irányították a József Műegyetem Könyvtárát. Az első önál-

ló könyvtárvezetőt, *Fölser Istvánt*, *dr. Wartha Vince*, a kémiai technológia kiváló professzora követte. Az utód éppen a 125 éve született Rados Gusztáv műegyetemi tanár, neves matematikus volt, akinek vezetése alatt az egyetem könyvtára hazánk legnagyobb műszaki szakkönyvtárává fejlődött.

Az előadó ezután a neves személyiség tudósi, tanári és könyvtárigazgatói munkásságát méltatta. Elmondta, hogy Rados Gusztáv 1862. február 22-én született Pesten. Egyetemi tanulmányait a tudományegyetemen és a műegyetemen végezte, majd Lipcsében a már akkor Európa-szerte híres *Felix Klein* professzor mellett mélyítette el tudását. Rendkívül fiatalon, 23 éves korában lépett az Alma Mater, a Műegyetem kötelékébe: repetitor és magántanár lett. Hat év múlva nyilvános rendkívüli tanár, újabb három esztendő múltával már nyilvános rendes tanár lett: a műegyetem II. számú matematikai tanszékére kapott kinevezést.

Rados professzor – bár tudományos érdeklődése a számelmélet, az algebra, a valós függvénytan, a térgörbék és felületek, a közönséges differenciálegyenletek elmélete felé vonzotta – elsőrendű feladatának a mérnökhallgatók és matematika szakos tanárjelöltek oktatás-nevelését tekintette. Tanítványai emlékezetében úgy él, mint szigorú, következetes, és igazságos tanár. Csaknem másfélszáz tanulmányt tett közzé hazai és külföldi szaklapokban, *Analízis II.* című tankönyve évtizedeken keresztül alapkönyve volt a mérnökhallgatóknak.

A Magyar Tudományos Akadémia 1894-

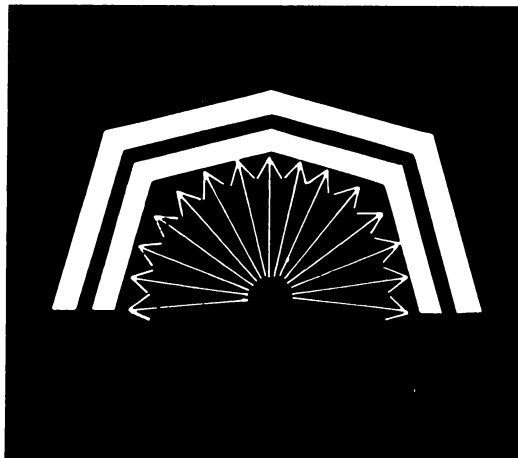
ben levelező, 1907-ben pedig rendes tagjává választotta. 1936-ban elnyerte az MTA nagydíját, 1937-ben az Akadémia tiszteleti tagja lett. 70. születésnapjára elismerésük, nagyrabecsülésük jeléül tanítványai és barátai – *Kürschák József, Kőnig Dénes, Riesz Frigyes, Fejér Lipót* és még sokan – ünnepi kiadvánnyal tisztelegtek Rados Gusztáv munkássága előtt.

A műegyetemi könyvtár vezetésével 1897-ben bízták meg, s e megbízatásához 40 évig hú is maradt. (Csak az 1911 és 1914 közötti évek estek ki, amikor a műegyetem tanácsa rektorrá választotta.)

Mint a műegyetemi könyvtár igazgatója, külföldi egyetemi könyvtárakban tanulmányozta a korszerű elvek szerint kialakított könyvtári szervezetet. A műegyetem légymányosi honfoglalásakor már kialakult elképzelésekkel segítette az új központi könyvtár tervezésében *Pecz Samu* építészprofesszort, személyes jó barátját. Megalkotta a könyvtár szervezeti szabályzatát, több nyomtatott kötetkatalógust adott ki, s elérte, hogy a könyvtár napjainkban is híres matematikai gyűjteményével megközelítse a göttingeni könyvtár színvonalát.

Rados Gusztáv – felismerve a műszaki és természettudományos irodalom jelentőségét – nagy erőfeszítéseket tett az állomány gyarapítására. 1897-ben a könyvtár állománya 50 ezer kötetet számlált, nyugállományba vonulásakor a kötetek száma már 154 ezerre emelkedett.

Az egyetemen a mérnöki és építésmérnöki szakosztály dékánja volt, majd 1911-től 1913-ig a rektori tisztséggel ruházták fel kollégái.

Egyik megalapítója volt a Matematikai és Fizikai Társulatnak, 22 éven keresztül szerkesztette a *Matematikai és Fizikai Lapok* matematikai részét. Sokat tett a két Bolyai tudományos örökségének elismertetéséért nemzetközi szinten is.

Emberi nagyságát jelzi, hogy 1941-ben levelet ír *Voinovich Gézának*, az MTA főtitkárnak, ebben lemondott akadémiai tagságáról – tiltakozásul a készülő második zsidótörvény ellen. Nyolcvanéves korában, 1942. november 1-jén halt meg. Emlékét az Alma Mater híven őrizi. (*L. I.*)

(Életéről és könyvtári működéséről lapunk 1962. évi 12. számában *Móra László* írt részletes megemlékezést – *a szerk.*)

Lapozgató

A **Társadalmi Szemle** 1987. évi, áprilisi számában a számítógépesítés és számítógéphasználat rohamos elterjedésének várható és vélhető következményeiről olvashatunk *Szabó Katalin* tollából, „*Komputópia*” avagy a tudás tökécsítése címmel. A következtetések azonban, amelyeket a számítógépek szaporodásából és a kultúra, valamint a termelés valamennyi területére való behatolásából von le a szerző, korántsem utopisztikusak, sokkal inkább egy ma már pontosan nyomon követhető és analizálható folyamatot részletesen ismertető feljegyzések, megállapítások. A cikk középpontjában

az a mechanizmus áll, amelynek révén a számítógéppel számontartott, továbbított és irányított információk, roppant hatékonyságuk folytán, egyfelől a gazdaság valamiféle bálványává válnak, olyan szupertökévé, amely mindenre megoldást tud nyújtani, másfelől végtelenül kiszolgáltatottá teszi valamennyi személyes és intézményi használóját. Mindkettőből következik ennek az új – még mindig új – formájú tudásnak elidegenedése az embertől. Hogy ez a vitathatatlan tény a jelen állapotot tekintve elegendő ok-e a réműletre, azt korai volna leszögezni. (*A. R.*)

Deák György

1984 januárjában, a kispesti képző- és iparművészek Zalaegerszezen rendezett kiállításának katalógus-előszavában – a tizenöt csoporttag rövid méltatása közt – ekképp összegeztem alkotói tevékenységét: „Deák György az alkalmazott grafika szinte minden területén jeleskedik, azonban a nagy fantáziát és tömörítő képességet követelő piktogram-tervezésnél alighanem az élen halad e hazában.” Azóta elsuhan három esztendő, de ha ma kellene egy mondatban sommázni grafikus tevékenységének lényegét, szinte változtatás nélkül ugyanazt írnam le. Még egy mondatnyi hely esetén már azt is hozzátenném: hasonló leleménnyel és esztétikai igényrel tervezi a különféle emb-lémákat; emellett szellemes ötletei akkor se fogyatkoznak, amikor prospektusok, programfüzetek, plakátok, címkék, csomagolások, sajtóhirdetések elkészítésére kap megrendelést.

Úgy tűnhet, a lényeg máris elhangzott, s talán fölösleges is Deák Györgyről és munkásságáról bővebben értekezni. Nos, egyáltalán nem fölösleges, mert az ő esetében egy minden másnál nehezebb, különös rátermettséget és alapos szakmai felkészültséget követelő műfajról van szó. Élve a nagyobb terjedelem lehetőségével, elsőként magát a művészt hagyjuk szólni e speciális grafikai területről:

„A rohanó ember egyre inkább jelzésekre támaszkodik, amelyek megkönnyítik soknyelvű világunkban a gyors tájékozódást. Négy-ötzer éves íráskultúra után a földkerekségen mindenhol áttérnek a jelzések használatára. A jó jelkép nemzetközileg is érthető, szükséges kommunikációs eszköz. A jel rögtön közöl. Tájékoztat, utasít, tilt. A piros, a sárga, a zöld fény: jel; a háromszög, a kör, a négyszög mértani formái: jelek; a betű, a szám, a rajz: jel.

Használatuk nélkül közúton, pályaudvaron, kórházban stb. kötetre való szöveget kellene átolvasni. A tájékoztató jelzéseket grafikai kifejezésmódban piktogramoknak nevezzük. Célom, hogy munkáimban minél tömörebben, de mégis közérthetően fejezzem ki magam.”

Tehát minél tömörebben és közérthetően. Ez Deák György művészetének testhez-lélekhöz szabott alapelve, így nem véletlenül „áll rá” e kevésbé látványos műfajra, és az ezzel közeli rokonságban álló, szintűgy meghatározott célnak alávetett grafikák tervezésére. Az efféle feladatokra predesztinált művésznél általában egyszerre két probléma vár megoldásra: a teljesen tárgyias és ugyanakkor a matematikai tökéletességgel elvont ábrázolás, hogy az utca embere is felismerje és megértse. Az a művész, aki nem rendelkezik az ehhez szükséges stilizáló érzékkel, sohase jut el az optikai jelenségektől a racionálisan szelektált és absztrahált jelrendszerekig. Deák György nemcsak eljut, de otthon is érzi magát benne. Mindemellett a betű is – mint grafikai eszköz – sokoldalúan alkalmazható. Ha akár önmagukban, akár más formaelemmel együtt alkot betűkompozíciót, az nemcsak intellektusáról vall, hanem az artisztikum iránti érzékenységéről, igényességéről is.

★

Deák György (Bp., Bercsényi u. 7. 1192) 1940-ben született Mezőcsáton. Érettségi után felvették a Képzőművészeti Főiskolára, ahol – *Kádár György* és *Konecsni György* tanítványaként – 1966-ban grafikusművész diplomát szerzett. Azóta számos kollektív kiállításon szerepelt, önálló tárlata 1983-ban volt a Nagy Balogh János Kiállítóteremben.

Ecsery Elemér

Könyvtári kiadványokról – más szemmel

Az utóbbi időben összegyűlt, tetemes mennyiségű kiadvány között oly sok, csak felsőfokú jelzővel illelhető akadt, hogy érdemesnek látszott külön is szemügyre venni a valamilyen okból (tartalmi, formai jegyei miatt) kiemelkedőnek ítélteteket. Említésük sorrendje semmiképpen sem értékrend, mégsem véletlen, hogy a sort a legkülönbnek vélttel kezdjük. És ez: a *Szegedi könyvtári műhely*. A szegedi Somogyi Könyvtár néhány éve már magasyomással készülő, negyedévenként megjelenő „időszakos kiadványa” folyóirat a javából, mégpedig egyike a legjobbaknak. A *Helyismereti és városfejlesztési szemle* részcímet viselő periodikum 1986. évi összevont 1–2. számának élére a „befejezetlen múlt” manapság ismét több oldalról vitatott, kutatott kérdéseivel foglalkozó, a szegedi vonatkozásokat feltáró tanulmány került. *Pál József* egyetemi docens írása tárgyál ugyan *Hamvas Endrének*, a néhai csanádi püspöknek (a későbbi kalocsai érseknek) a zsidók gettóba zárása és deportálása elleni föllépéseit választotta; tanulmánya azonban voltaképpen a négyezer főnyi szegedi zsidóság tragédiájának krónikája. A folyóirat további tanulmányai (*Franciák Szeged visszafoglalásában*, *A szabadművelődés Szegeden*), a kutatási részeredményeket közlő *Adalék* és a recenzióknak bőségesen helyet nyújtó *Szemle* rovat arra enged következtetni, hogy nemcsak nevében műhely a Szegedi könyvtári műhely, hanem valóban az. Ezt erősíti meg a *Csongrád megyei könyvtári füzetek* sorozatának most megjelent 17. számú kiadványa, amely a hetvenöt évvel ezelőtt Hódmezővásárhelyen napvilágot látott, rövid életű ellenzéki lapnak (*Magyar Köztársaság*) és szerkesztőjének, a későbbi Károlyi-párt elnökének, *Nagy Györgynek* állít emléket.

Szükségszerűen történeti irányultságúak az

Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum *Neveléstörténeti füzetek* című sorozatának kiadványai, amelyek közül most a 3-as (*Náhlík Zoltán: A kölcsönös tanítás módja népoktatásunk történetében*) és a 4-es számú füzet (*Tanulmányok a magyar nevelés felszabadulás utáni történetéből*) került a kezünkbe. Az utóbbi az izgalmasabb. Tanulmányai közül *Horváth Mártoné* kínálkozik kiemelésre (*A felszabadulás utáni neveléstörténetírás néhány kérdése*), habár inkább szervezési, mintsem módszertani érdeklődéssel közelíti meg tárgyát. De akad egyéb olvasnivaló is a kötetben, például a *Kisgazdapárt felszabadulás utáni iskolareformtervéről* (*Szabóné Fehér Erzsébet: Új magyar köznevelés*); a hazai cserkészet 1945 utáni újjászerveződéséről (*Mészáros István: A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége*), illetőleg az új értelmiség kialakulásában egykor oly fontos szerepet betöltött szakértségi funkciójáról, eredményeiről (*Koncz Endre: Gondolatok, emlékek a szakértségi tanfolyamokról és a szakértségi-sekről*). Az OPKM-nél maradvá, újdonságként emlékezhetünk meg a tetszetős külsővel előállított *Világszerte* című információs szolgáltatásról, amelyet 1987-re már „pénzes” kiadványként hirdetett meg az előállító. Szabadlapos oktatásügyi, oktatáspolitikai lapszemléről van lényegében szó: a folyóiratcikk-referátumokhoz esetenként könyvvannotációk és fordításjegyzékek, útijelentés-tömörítvények járulnak. Az eddig kéthetenként megjelenő sorozat 1980/14. füzete mintegy húsz folyóiratcikk-referátumot és néhány könyvismertetést tartalmaz. Ennyit kap tehát az előfizető évi száz forintért, immár havonta tíz hónapon át (a nyári két hónapban a szolgáltatás nem egészen érthető módon szünetel). Ezt a díjat az előfizetési felhívás állításával szemben nem tartjuk különösebben méltányosnak. De azt

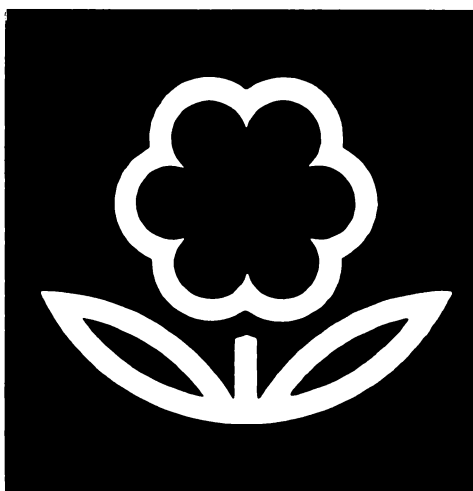
sem, hogy a könyvtár csak akkor vállalkozik a referált dokumentum másolatának vagy fordításának a szolgáltatására, „amennyiben három hónapnál nem régebben, napilapokban megjelent írásról van szó”. Tudnivaló: a referált periodikumok zöme pedagógiai szakfolyóirat és nem napilap (elvéve ilyen is akad közöttük: *The Times*, *Rudé Právo* stb.). Mindezt el kellett mondanunk erről az egyébként színvonalas szolgáltatásról, amely mintha azt példázná, miként kereszttezhetik az „információs jó szándékot” pénzügyi, gazdasági stb. megfontolások.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtára a humán tárgyú kutatás két érdekes és fontos segédeszközét bocsátotta közre. Az első a reneszánsz kutatóit hivatott tájékoztatni szakterületüknek a hazai könyvtárakban fellelhető kurrens folyóiratairól (*Székelly Júlia-Uray Piroska: Útmutató a hazai reneszánsz-kutatók számára fontos külföldi folyóiratokról*). A mintegy 100 oldalas kiadvány három részre oszlik, az első rész a kifejezetten reneszánsz tárgyú, a második a reneszánsz tárgyú cikkeket sűrűn közlő, a harmadik pedig a hungarológiai (magyarságtudományi) szempontból fontos folyóiratokat sorolja fel. Minden egyes folyóirat-tétel külön lapra került, a fejezeteken belül abécérendben. A bibliográfiai adatokon kívül azt is feltüntetik, hogy a gyűjtőkörileg legérdektelebnek nyolc könyvtár közül melyik járhatja. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának másik, feltétlenül említésre érdemes kiadványa a *Régi tiszántúli könyvtárak* sorozat 4. sz. füze-

teként jelent meg (*Ojtozi Eszter: A Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Könyvtárának szláv és román nyelvű könyvei*, 83 l.). A kiadást sokéves előkészítő munka előzte meg: a nyíregyházi Görögkeleti Hittudományi Főiskola Könyvtárában fellelhető könyvekben kívül fel kellett kutatni, össze kellett gyűjteni és fel kellett dolgozni a Kelet- és Észak-Magyarország parókiáin hányódó egyházi szláv és román nyelvű, cirill betűs könyveket, kéziratokat is. A Debreceni Akadémiai Bizottság anyagi támogatásával lebonyolított vállalkozás eredményeként számos értékes művet sikerült a kalló-dástól megmenteni. Az összesen 146 egyházi szláv és 42 román könyv bibliográfiai adatainak (és provenienciájának, azaz eredetének) megjelölése után a könyv nyomdák szerinti és raktári számmutatót tartalmaz, valamint illusztrációkat közöl húsz műből.

Sorozati kiadvánnyal képviselteti magát a nyíregyházi Mórícz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár is: *Szabolcsi téka* című kiadványsorozatának 3. kötete *Bessenyei György* utóéletéről szól (*Bánszki István: Így él köztünk Bessenyei György*, 158 l.). Három tanulmánya foglalkozik a szabolcsi Bessenyei-kultusz történetével, majd ezek tartalmát alátámasztandó több tucat korabeli dokumentum részletét közli.

Ugyancsak dokumentumgyűjteménnyel jeleskedik a zalaegerszegi megyei könyvtár: a város nagy szülöttének, *Pais Dezsőnek* állított vele emléket, születésének 100. évfordulója alkalmából (*Pais Dezső és a szülőföld*, 127 l.). Miként a kötet végén(!) elhelyezett ajánlás mondja: „A kiadványban felsorakoztatott do-

kumentumok Pais Dezső Zalaegerszeghez való kötődését bizonyító iratokat, és a megyével kapcsolatos írásait tartalmazzák”.

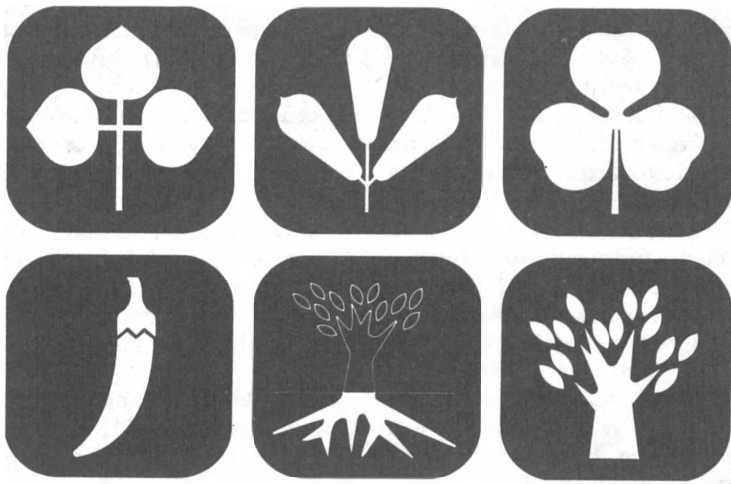
A helyhez, a tájhoz való kötődés kurrens kiadványban való dokumentálására kiváló példa a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár és a megyei művelődési osztály közös kiadásában megjelenő *Somogy Megyei Híradó*. 1986. évi 2. számának egyik rovatában (*A helytörténetírás szolgálatában*) történeti forrásanyag közlésére, néprajzi és nyelvjáráskutatói dolgozatok publikálására vállalkozik, de bőséggel ad ezen kívül híreket, rövid tudósításokat is. Ez a szám közli a Somogy Megyei Múzeum néprajzi adattárában található honismereti és helytörténeti jellegű pályázatok, dolgozatok jegyzékét is.

Érdekes kísérletnek indul a szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár és a Szolnok Megyei Pedagógiai Intézet közösen szerkesztett, *Rövid úton* címet viselő kiadványa (rész-cím: *Pedagógiai és közművelődési folyóirat-szemle*). Amennyiben egyetlen szám alapján kikövetkeztethető, negyedéves megjelenésű, szerkesztésmódjában kissé a *Látóhatárra* emlékeztető periodikum (még formátuma is azt követi). A kiadvány három, nagyjából egyenlő terjedelmű, eltérő tárgykörű részre oszlik, ezek: 1. Művelődésmélelet, 2. A művelődés terei, 3. Oktatáspolitiká. Ezekhez járul – mintegy függelékként – a 4. Válogatás a külföldi szakirodalomból és az 5. Cikkválogatás a könyvtárunkba beérkezett folyóiratokból című fejezet. A szakmánkat közelebről érintő 1. és 2. részben a borsodi lapokból (*Borsodi Művelődés, Borsodi Szemle*) kiválogatott néhány cikk érdemel figyelmet. A szerzők a kultúra és a demokrácia (meg a közérzet) kapcsolatait feszegetik, egyikük (*Kerékgyártó István*, akinek cikke a Borsodi Művelődés 1986. évi júniusi számában látott napvilágot) a kulturális demokrácia továbbfejlesztéséért száll síkra, új, társadalmi ellenőrzési és közvetlen részvételi szervezeti formákat sürget a művelődési intézményeknél is. Ugyanebben a részben kapunk ízelítőt az *Új Forrás* hasábjain, *Tóth János* által kezdeményezett „zártkörű csevelyből”. A 2. részből ki kell emelni *Pozsgay Imre, Fekete Gyula, Vitányi Iván* állásfoglalásait a népfőiskolák ügye mellett (megjelentek a *Napjaink* 1986/6. számában), a 3. rész pedig az oktatási törvény (akkor még tervezet) körüli vita néhány hozzászólását közli (az élen *Gazsó Ferenc* írásával). A 4. rész tartalmazza az egyetlen könyvtári vonatkozású szemelvényt, *I. Zabas-*

ta cikkét a szovjet könyvtárgépesítés helyzetéről, terveiről. Az 5. rész az 1986. január 1. és június 30. között beérkezett magyar hazai napi-, hetilapok és folyóiratok közművelődési vonatkozású cikkeinek címeiből ad válogatást. A kiadvány kitűnő a maga nemében. Éppen ezért nem hallgathatjuk el, hogy célszerű lenne országos terjesztését is megkísérelni. Ehhez azonban talán bátrabban kellene meríteni a külföldi szakirodalomból és – amit kissé méltatlankodva, de minden szakmai sovinizmustól mentesen teszünk szóvá – a könyvtárelmélet, könyvtártan irodalmából is (az utóbbihoz bizonyára segítséget nyújtana a KMK illetékes osztálya). És, ha már egy könyvtár, még hozzá megyei könyvtár e kitűnő kiadvány társelőállítója, akkor joggal kockáztathatom meg, hogy a könyvtárügy, könyvtárpolitika még egy önálló részt, fejezetet is megérdemelne.

Örömmel adunk hírt a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár szolgáltatata kellemes meglepetésről: megjelent egyetlen, de annál vaskosabb kötetben az észak-magyarországi régióban az 1982–83-as években feldolgozott kötelepéldány könyvek válogatott gyarapodási jegyzéke (*Köteles példányok az észak-magyarországi régióban. Gyarapodási jegyzék*, 584 l.). Az előző szerint a kiadvány nem tartalmazza „... az Új Könyvek felhasználásával megrendelhető könyvanyagot, az önfeltáró módon kezelt kiállítási katalógusokat és az egyetemi, főiskolai jegyzetek változatlan töbedik kiadását, valamint a minikönyveket”. A gyarapodási jegyzék szerkezete szakrendi, lényegében a Magyar Nemzeti Bibliográfiával megegyező. Az egyes tételek a bibliográfiai adatokon kívül a lelőhelyre való utalást is tartalmaznak (amennyiben a könyv a megyei könyvtár birtokába került, akkor raktári jelzettel, esetleg Cutter-számot, ha más könyvtáréba, annak névrövidítését). A jegyzéket kombinalt, jól részletezett név- és tárgymutató egészíti ki. Jó ez a kiadvány, hasznos is, de még jobb és hasznosabb lenne (lett volna), ha nem most, hanem évekkal ezelőtt jelenhetett volna meg. Gyanítjuk, ennek nem a jó szándék, hanem a szükséges pénz és/vagy munkaerő hiánya állta útját. És mégis, ha azt akarjuk, hogy az effajta (zömmel könyvkereskedelmi forgalomba nem került kiadványokat felsoroló) jegyzék értéke ne csorbuljon, gondoskodni kell mielőbbi kiadásáról és megjelentetésének folyamatosságáról.

A Zalaegerszegi Megyei Könyvtár kiadványai közül egyet már említettünk, most a

könyvtár, valamint a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ közös szerkesztésében kiadott „körlevelükről” kell szólnunk. Igényes hálózati híradó ez, a közművelődés két rendszere – a művelődési otthonok és könyvtárak – megyei intézmények részére. Pontosabban: hálózati híradó is (egy része kitüntetésekéről, rendezvényekről, tapasztalatcserékről, programokról és ami a legfontosabb, a hálózathoz tartozó könyvtárak híreiről ad tájékoztatást), de több is ennél. Ezt bizonyítja *Borosán Gyula* írása a megye tanács közművelődési hálózatban dolgozó népművelők élet- és munkakörülményeiről. Ez utóbbiaknak jószerivel minden részletére kiterjedt vizsgálat végeredményeként a szerző megállapítja, hogy „Zala megye népművelői »alulhangoltak« anyagilag és erkölcsileg is... Sürgősen központi fizetésrendezésre van szükség, ellenkező esetben a belépőknél csak képesítés nélküliekkel lehet számolni még a városi intézmények esetében is”. Nem kevésbé tanulságos *Kovács László* írása (*Tájékoztató a Zala megyei kistélepülésekben folyó közművelődési kísérletekről*), amelyből kitűnik, hogy ha a települések megkapják az alapfeltételek megteremtéséhez szükséges pénzeszközöket, kiváló eredményeket tudnak felmutatni (megjegyzendő: a kistélepülések művelődési otthonai működési feltételeinek javítására milliós nagyságrendű központi támogatás-sorozatot kapott a megye). Végül a legérdekesebből tudunk meg a legkevesebbet: *Gerencsér Tibor* egyetlen oldalon foglalja össze annak a vizsgálatnak az eredményeit, amelyre az MSZMP városi bizottságának a kezdeményezésére a nagykanizsai városi tanács adott megbízást, és amelyben az ELTE közművelő-

dési tanszéki csoportja adjunktusainak (*B. Talyigás Katalin* és *F. Vankó Ildikó*) vezetésével részt vett az Államigazgatási Szervezési Intézet, a Népművelési Intézet, a Művelődéskutató Intézet és az Országos Pedagógiai Intézet egy-egy munkatársa. A kisebb lakóterületi egységeket bemutató esettanulmányok a cikk szerint megtekinthetők a városi könyvtárban, az egész vizsgálat végső megállapításait összegző zárótanulmány hozzáférhetőségéről sajnos a cikkben nem esik szó. Legalább a fontosabb következtetéseket, tanulságokat azért illő lenne közzétenni! Ha már egy kitűnő folyóirat áll a megyében e célra is rendelkezés-re...

Harmadikban jelent meg a dombóvári Városi Művelődési Központ és Könyvtár összeállítása, a *Dombóvári kalendárium*. Mint *Cserép Imréné* az MSZMP városi bizottsága első titkárának a könyvhöz fűzött köszöntőjéből megtudjuk, az első (azaz 1985. évi) kalendárium a városról és környékéről igyekezett minél több hasznos ismeretet nyújtani, a második a városi pártértekezlet és a tanácsválasztások eredményeiről adott bő tájékoztatást, míg a mostani középpontjába egészségügyi, szociálpolitikai kérdések kerültek. Valóban: a kalendárium terjedelmének csaknem a felét ez a tárgykör veszi igénybe, amelyben a harmincas évek szociálpolitikájának felidézésétől a gyermek- és ifjúságvédelmen és a cigánylakosság helyzetének elemzésén át egészen a szociálpolitika fejlesztési koncepciójáig, a szociálpolitika helyi vonatkozásainak széles skáláját érintő tanulmányok kaptak helyet, talán túl sokat is. A könyv második része igazibb kalendárium: *Közérdekű, közéleti, közhasznú bölcsességek,*

tudnivalók, események, információk címmel nem csupán az üzletek és vendéglátóipari egységek címéről, nyitvatartási idejéről kapunk felvilágosítást, hanem fennköltebb dolgokról is. Például *Ternai Jenő* kitűnő összeállításában a gyakorlat használt latin közmondások és jeles mondások hiteles eredeti szövegeiről és fordításukról vagy a biológiai kertművelés, illetve az akvarisztika elemi tudnivalóiról. Ebben a részben kapott helyet továbbá – *Dombóvári kislexikon* címmel – a közhivatalok, szolgáltató szervezetek címjegyzéke (a félfogadási idő megjelölésével!), a dombóvári kispárosok névjegyzéke, a vasúti és az autóbusz-menetrend kivonata. Bárhogy is böngésszük, jó és hasznos ez a kalendárium. Legfeljebb – a magyar kalendáriumok hagyományait folytatva – több „olvasnivaló”, azaz széppróza, riport és szociográfia kaphatott volna helyet benne. Akár a pusztán ismeretközlő, néha bizony kissé túlságosan hivatali nyelven fogalmazódott tanulmányok rovására.

A sok, jobbnál jobb közművelődési könyvtári kiadvány után essék szó szakkönyvtárak produktumairól is, elsőként egy olyan könyvtáréről, amely mindeddig keveset hallatott magáról, bár a nagyobb, közgazdasági, statisztikai gyűjtőkörű könyvtárakkal már régtől termékeny együttműködési kapcsolatokat épített ki. Talán ez is hozzásegítette a Magyar Nemzeti Bank szakkönyvtárát, hogy nagyszabású, számítógéppel készített témabibliográfiával álljon elő. Ez nyilvánvalóan nem egyik napról a másikra történt, az adatokat előzetesen folyamatosan adatbázisba táplálva kellett gyűjteni. Ebből émtelték ki a monetáris szabályozás és monetáris eszköztár témakörében 1982. január és 1986. június között (zömében a Magyar Nemzeti Bank szakkönyvtára, részint pedig a KSH Könyvtár és Dokumentációs szolgálat által) feldolgozott bibliográfiai tételeket. A bibliográfia szerkesztése a Text-Pac számítógépes programmal, gépi kiíratással készült, és három részből áll: I. Elmélet, alkalmazás, módszerek; II. Modellek, ökonometriai alkalmazás; III. Földrajzi csoportosítás. Két tárgymutató készült hozzá, meglepő módon dokumentumtípusra utal mind a kettő: az egyik a folyóiratcikkek tárgymutatója, a másik a könyvek nyelvek szerint csoportosított indexe. Amennyire a nem könnyen emészthető előszóból kivethető, ennek a kissé sajtóságos szerkesztési megoldásnak az a magyarázata, hogy a könyvek bibliográfiai leírásait minden esetben annotációk követik, a folyóiratcikkek esetében pedig hiány-

zik a referátum, feltárásuk tehát csupán a megfelelő tárgyszavak kiválasztásának szintjéig történt meg. Ami azt jelzi, hogy míg könyvek esetében az annotáció kellőképpen eligazít tartalmuk tekintetében, a csupán tárgyszavazott folyóiratcikkek tartalmáról a mutató ad mélyrehatóbb tájékoztatást. Annyit mindenesetre meg kell állapítanunk, hogy a bibliográfia természetesen kitűnő és hasznos kiadvány, használatának nehézségeit azonban a nagybetűs kiírás is fokozza. Persze, bár lenne ilyenfajta kiadványból is minél több...

Fejlettebb, mondhatnánk „profi” technológiát képvisel az OMIKK szerkesztésében, kiadásában 1985-től módosult profillal és szerkesztetben megjelenő *Új kutatási és fejlesztési jelentések a hazai könyvtárakban* című, „országos lelőhelyinformációval is szolgáló gyarapodási jegyzék”. Az újítás oka, hogy egységes szerkezetbe foglalták a saját beszerzésű és a más könyvtárak által megvásárolt kutatási és fejlesztési jelentések (reportok) jegyzékét. Az újítás szerkesztési lényege, hogy felhagytak a KWIC index használatával, a bibliográfiai tételeket egyszerűen szakrendben közlik, az e célra alkalmazott speciális szakrendszer, az ún. NTIS alapján (22 tárgykör, ezen belül további bontás, a főosztályokat számokkal, az osztályokat, alosztályokat betűvel jelölik). A bibliográfiai leírások mellett közlik a beszerző könyvtár lelőhelykódját és a mű raktári számát. A jól áttekinthető, igényesen sokszorosított műből, amelyet szerzői név-, intézményi és reportjelzetmutató tesz teljessé, 1986-ban már hét (többnyire összevont) szám jelent meg, díjtalanul. 1987-től elő kell rá fizetni. Kitűnő, mondhatnánk, világszínvonalú kiadvány. Egyetlen apró bökkenője, hogy az OMIKK-on kívül mindössze 18 hazai intézmény (kutatóintézet, egyetemi tanszék, információs szervezet és könyvtár) gyűjt a jegyzék tanúsága szerint reportokat. Ennyit sorol fel az egyes számok élén, közvetlenül a tartalomjegyzék mögött elhelyezett lelőhelykód-feloldó jegyzék. Következésképpen: vagy az innovációval van országos baj (hiszen a jegyzékből, számos nagyüzemen kívül, hiányzik a vegyipar, a gyógyszeripar stb. összes szervezete) vagy pedig a gyarapodási jegyzék országos lelőhely-információja foghíjas. Fejlődő szolgáltatásról lévén szó, ez természetesen megbocsátható, de a tájékoztatói etika azt kívánná, hogy erről szó essék a kiadvány bevezetőjében.

Zircz Péter

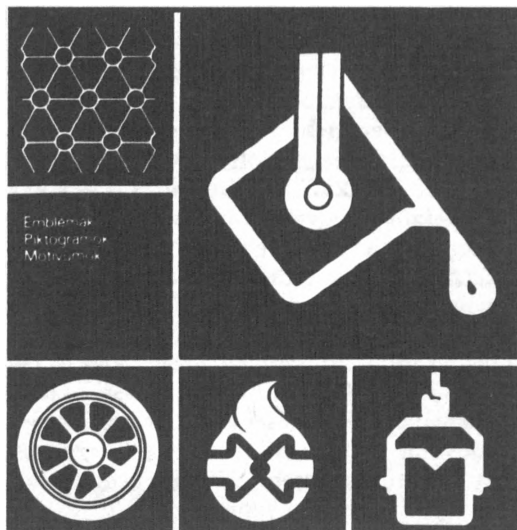
A **Könyvtári Figyelő** idei első két száma gyors egymásutánban követte egymást. Az éves (tavalyi) tartalomjegyzék azonban csak a második számba kerülhetett bele, amiért az összeállítók külön elnézést kérnek az olvasóktól. E tartalomjegyzék érdemes a *Könyvtáros* olvasóinak figyelmére: nyilvánvaló, hogy konkurensi-szakmai irigység diktálta azt a szerkesztőknek, hogy lapunk főszerkesztőjének nevét fekete keretben hozzák e tartalomjegyzék névmutatójában és törzsrészában is. Tévedés tehát kizárva, *Bereczky Lászlót* nyomdászatilag meghalasztották. A *Könyvtáros* azonban – ősi szokás szerint – egyelőre még ragaszkodik ahhoz a fikcióhoz, hogy főszerkesztője él és működik. Hogy mikor lepleződünk le, ki tudja? De az élesedő konkurenciaharc valamit nyilván jelez: jobbak lehetünk a Figyelőnél, ha ilyen eszközökhöz kénytelenek nyúlni.

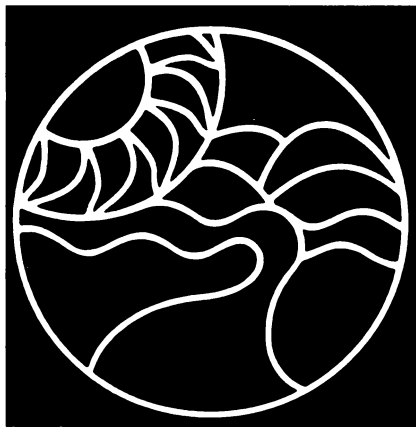
A folyóirat első száma legnagyobb érdeklődésre számot tartó két cikket a lap élén hozza. *Kastaly Beatrix* *Az országos állományvédelmi*

programról ír, *Papp István* pedig *A könyvtári dokumentumok megőrzésével foglalkozó nemzetközi konferencia (Bécs, 1986. április) ajánlásait* fordította le. Érdekes információkkal szolgál *Dóra Béla* tanulmánya a büntetésvégrehajtási intézetek (magyarul börtönök) közművelődési könyvtáiról. Még a Figyelőben megszokott-nál is érdekesebb ezúttal a (rejtett) vitarovat két írása: *Orosz Bertalanné Arató Antal*nak a folyóirat 1986/2., illetve 4. számában megjelent állományalakítási (-apasztási) írásaihoz fűz megszivlelendő széljegyzeteket, *Tóth Dezső* pedig *Gereben Ferenc*cel vitatkozik a korszerű könyvtárképről. A *Kitekintés* legérdekesebb cikke *Kiss Jenő* beszámolója az USA nagyvárosi könyvtáiról.

A második szám elején a szocialista országok könyvtári módszertani központjai XIII., budapesti konferenciájának ajánlásai olvashatók. Érdekes összevetésekre adhat alkalmat *Papp István* cikke a Békéscsabai Megyei Könyvtár új épületéről. Mint olvasóink tudják, a *Könyvtáros* *Kiss Jenő*től hozott kétrészes cikket ugyanerről a témáról (1986/10. és 11. sz.). A Figyelő második számának nyilvánvalóan hosszú ideig hivatkozott, tanulmányozott írása lesz *Ungváry Rudolfé* (*A fogalmi kettősség empirikus vizsgálata*), amely az információkereső nyelvek és osztályozási rendszerek egységességéről mond el eredeti és fundamentális igazságokat. Sokak számára lesz érdekes és tanulságos *Tóth Dezső* problémagazdag cikke a mozgófilmek szerepéről a helyismereti gyűjteményekben.

A **Műszaki Egyetemi Könyvtáros** még mindig 1986-nál tart, tavalyi 1. és 2. számait láttak még csak napvilágot. Az első számnak kétségkívül legfontosabb tanulmánya *Lebovits Imréné: A Központi Könyvtár fejlesztési koncepciója a VII. ötéves tervben*. Bár a folyóirat csak a terv rövidített változatát tartalmazza, abból

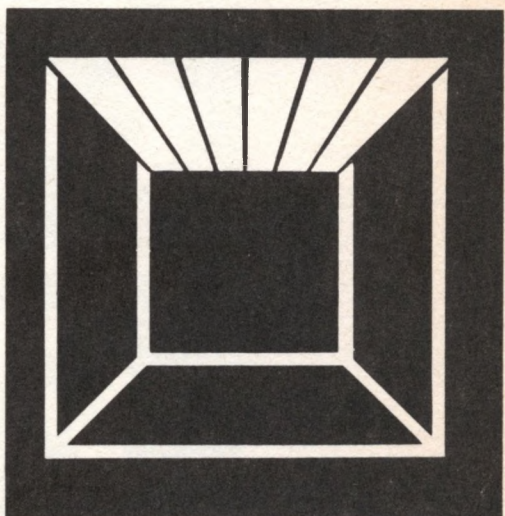
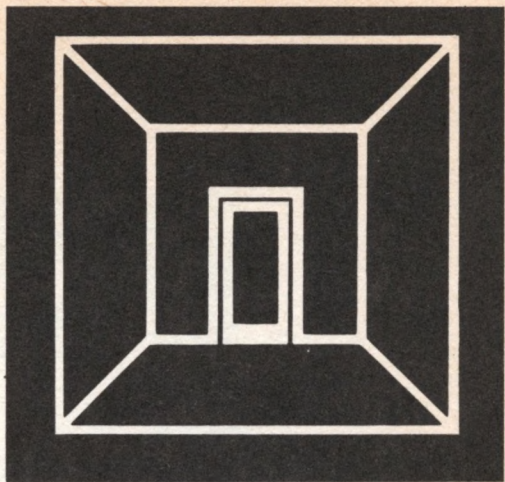
nemcsak az derül ki, milyen igényeket támaszt magával szemben a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, hanem az is, hogy fejlődésének mik az alapjai, a felmerülő változások közül melyeket kívánja előnyben részesíteni, sőt az is, hogy a legfontosabb területeken (állománygyarapítás, online információkérés, számítógépes katalogizálás stb.) mikre számíthatnak az évtized végének könyvtárhasználói. Meggondolkodtató *Végh Ferenc* beszámolója, amely a könyvtár és a levéltár együttműködésének konkrét eseteit elemzi (természetesen a BME könyvtárának és levéltárának kapcsolatairól van szó). A folyóirat második száma elsősorban külföldi tárgyi cikkei miatt érdemel figyelmet. Kitűnő írás *Szepesváry Tamásé* az NSZK szakkönyvtári rendszereiről. Szinte kár, hogy a közlő orgánum éppen a *Műszaki Egyetemi Könyvtáros*, mert így csak viszonylag kevesekhez juthat el, pedig friss és gazdag gyakorlati érveket nyújthatnának mindenkinek, aki hazai szakkönyvtári rendszereinkről, azok fejlesztési irányairól elmélkedik. Sokat tanulhat az olvasó *Spányi Balázsné* beszámolójából is, amely a szokásos újtjelentéseknél nemcsak bővebb, szakszerűbb is (*Ösztöndíjas tanulmányúton Dániában*).

A **Tolnai Könyvtáros** tavalyi első és második számaiból a folyóirat két – eddig elváhatatlannak hitt – állandó társszerzőjéről, *Elekes Eduárdné*ről és *Loridon Iloná*ról derül ki, hogy külön-külön is remekül írnak és fontos tárgyakat választanak ki. Az első számban Loridon Ilona publikált átfogó, minden részletkérdésre kiterjedő, alapos tanulmányt a kettős funkciójú (iskolai és közművelődési) könyvtárak Tol-

na megyei helyzetéről, a második számban *Elekes Eduárdné* irt tudós értekezést, valódi kismonográfiát a Szekszárdi Körzeti és Megyei Könyvtár történetéről. Történeti írás a kettes szám másik jelentős tanulmánya is (*Pacsai László: Adalékok a szakszervezeti könyvtárak negyedszázadából*).

A **Somogyi Könyvtárak** tavalyi első számában (sajnos, még mindig ez a legfrissebb füzet) *Szita Ferenc* számol be szakszerű objektivitással, szinte-szinte már szárazon, a megye közművelődési könyvtárainak fejlődéséről a VI. ötéves terv időszakában. A megyei könyvtár igazgatója sok mindennel vádolható talán, de azzal semmiképp, hogy nem kis eredményei mellett szem elől téveszti a lemaradásokat, rossz tendenciákat, gondokat. Példája – úgy tűnik – ragadós: *Kellner Bernát*, aki az olvasómozgalmakról, *Varga Róbert*, aki a tanácsi könyvtárhálózatról, *Pálné Leinberger Ágota*, aki az ünnepi könyvhét megyei tapasztalatairól számol be, ugyancsak nem takarékoskodik az önbíráló, negatívumokat is gondosan elemző passzusokkal. Lehet, hogy a más (nem igazán őszinte) beszámolókhöz szokott olvasók Somogy-képe sötétebb lesz így, mint amilyen a valóság, ám ez az objektivitás nemcsak etikai okokból érdemel tiszteletet, szakmailag is nyilván fölötte hasznos.

A **Pest Megyei Könyvtáros** 1986. évi öszszevont 1–2. számának élén is hosszú távú trendeket bemutató tanulmány olvasható (*Holtart, mi várható és mi a feladat a megyei könyvtárhálózatban*). *Békés György*, a cikk szerzője ezúttal sem tagadta meg magát: beszámolója csak részben felel meg címének, műfajának. Ha akarjuk, nyugodtan tekinthetjük gazdag ötletgyűjteménynek, sziporkázóan szellemes (de egyúttal megalapozott) tervtanulmánynak is. A mindig csak szintentartáshoz ragaszkodó, a nyugóktól elkedvetlenülült kollégák nemcsak „écákat” tanulhatnak belőle, lelkesedést is méríthetnek. Kerek, egész képet a *Bemutatom a könyvtárat* rovatból az olvasó a *Dömsödi Nagyközségi Könyvtárról* kaphat. *Kluch Rózsa* a könyvtár múltjáról szól, emlékeket idéz, *Kapronczai Istvánné* és *Szabó Andrea* pedig a látogatási naplók bejegyzései alapján rajzolják meg a könyvtár fejlődését a kezdettől (érdekes, hogy nem tudni, vajon 1950-ben avagy 1951-ben volt ez a kezdet) napjainkig.

DEÁK GYÖRGY
alkalmazott grafikáiból
(Cikkünket lásd a 433. oldalon)

